MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS KATEDRA

LINA KARLIENĖ

LIETUVOS VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMO PROBLEMOS IR PERSPEKTYVOS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. R. Jasinavičius

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS

VERSLO EKONOMIKOS KATEDRA

LIETUVOS VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMO PROBLEMOS IR PERSPEKTYVOS

Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621L10009

Vadovas

doc. dr. R. Jasinavičius

2011 05 09

Recenzentas

Atliko

VNEmis9-01 gr.stud.

L. Karlienė

2011 05 16

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS.....8

1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO REIKŠMĖ ŠALIES EKONOMIKAI.....10

1.1 Smulkaus ir vidutinio verslo samprata.....10

1.2 Smulkaus ir vidutinio verslo aplinkos samprata ir pagrindiniai komponentai.....12

1.3 Smulkaus ir vidutinio verslo svarba šalies ekonomikai.....16

2. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO APLINKOS ĮVERTINIMAS IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ANALIZĖ LIETUVOJE.....23

2.1 Lietuvos verslas ES kontekste ir tarptautinėje erdvėje.....23

2.2 Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo teisinė ir ekonominė aplinka.....28

2.3 Veikiančių įmonių skaičiaus kaitos tendencijos ir finansiniai rodikliai.....32

2.4 Valstybės paramos politika.....37

3. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMĄ ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI.....41

3.1 SVV sėkmės veiksniai - efektyvumo didinimas 41

3.2 ES smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo ir rėmimo politika.....47

3.3 Klasterių įtaka smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimui.....49

3.4 Efektyvūs verslumo ugdymo procesai Lietuvoje ir Europoje.....50

3.5 Intelektualaus kapitalo svarba smulkiam ir vidutiniam verslui.....53

3.6 Apribojimų teorijos pritaikymas 55

4. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMO TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

4.1 Smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimo tyrimo metodologijos pagrindimas.....58

4.2 Smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimo tyrimas ir jo analizė.....59

4.3 Lietuvos SVV Realios dabarties medis.....71

4.4 Lietuvos SVV Pažangios ateities medis.....72

IŠVADOS.....73

LITERATŪRA.....77

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....90

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....92

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....93

PRIEDAS.....94

LENTELĖS

1 lentelė . Mažų ir vidutinių įmonių kriterijų palyginimas pagal 96/280/EB, 2003/361/EB ir LR patvirtinti įmonių kriterijai 11
2 lentelė. Pasaulio šalių verslo aplinkos aspektų pagal kriterijus vertinimas.....15
3 Lentelė. SVV reikšmės ekonomikai teiginiai.....19
4 lentelė. Lietuvos ir Baltijos šalių verslo sąlygos ir jų kaita 2008 – 2011m.....24
5 lentelė. Kitų šalių verslo sąlygos 2011m.....25
6 lentelė. Lietuvos ir Baltijos šalių konkurencingumo veiksniai ir jų kaita 2008-2011m.....27
7 lentelė. Valstybės pagalbos formos.....38
8 lentelė. Verslo sėkmės apibrėžimai.....43
9 lentelė. Mikro ir Makro priežastys.....49
10 lentelė. Tyrimo pagrindimas.....60

PAVEIKSLAI

1 pav. Verslo aplinkos veiksniai.....13
2 pav. Svarbiausi verslumo požymiai Lietuvoje.....17
3 pav. Verslo efektyvumo didinimas.....22
4 pav. Teisės aktų projektų, skirtų verslo aplinkai gerinti, priėmimo ir pasiūlymų bei rekomendacijų įgyvendinimo schema.....30
5 pav. Biurokratinės naštos verslui mažinimo darbo grupės pasiūlymų įgyvendinimo analizė.....31
6 pav. Verslumo lygis (1) – įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų (metų pabaigoje).....33
7 pav. Verslumo lygis (2) – fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla, įskaitant asmenis, dirbančius pagal verslo liudijimus, skaičius tūkstančiui gyventojų (metų pabaigoje).....33
8 pav . Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius 2007 – 2011m.....34
9 pav. MVĮ ir fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla skaičius 2006 – 2010 m.....35
10 pav. Darbuotojų skaičius SVV įmonėse.....35
11 pav. Įregistruotų ir išregistruotų įmonių skaičius SVĮ.....36
12 pav. Bendroji pridėtinė vertė sukurta MVĮ ir stambių įmonių, šalies BVP 2006 – 2010 m.....37
13 pav. MVĮ sukurtos pridėtinės vertės dalis visos šalies įmonių sukurtos pridėtinės vertės 2006 – 2008m.....37
14 pav. Sėkmingas verslas.....46
15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal profesiją.....60
16 pav. Respodentų pasiskirstymas pagal darbo stažą.....60
17 pav. Verslo įtakos visuomenės gerovei vertinimas.....61
18 pav. Verslo indėlis visuomenei.....61
19 pav. Mažų atlyginimų Lietuvoje įvardintos priežastys.....62
20 pav. Lietuvos žemo darbo vietų efektyvumo įvertinimas.....62
21 pav. Sėkmingo ir konkurencingo verslo matavimo rodikliai.....63
22 pav. Neįvardintų verslo matavimo rodiklių pasiskirstymas.....63
23 pav. Lietuvos verslo įmonių pagrindinis tikslas.....64
24 pav. Lietuvos verslo įmonių pagrindinė misija.....64
25 pav. Pagrindinės vertybės sėkmingam verslui vystyti ir išlaikyti.....65
26 pav. Pagrindinės priežastys kliudančios pradėti verslą Lietuvoje.....66
27 pav. Kliūtys ir barjerai konkurencingai ir efektyviai smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai.....66
28 pav. Valstybės visuomenės motyvacinės priemonės.....67
29 pav. Veiksniai ir priemonės SVV veiklos efektyvumui gerinti.....68

30 pav. Lietuvos verslo sąlygos.....68
31 pav. Lietuvos darbdavių pagrindiniai būdai kompetencijai įgyti.....69
32 pav. Respondentų vertinimas dėl švietimo sistemos verslumo lavinimo.....69
33 pav. Respondentų prognozės dėl SVV ateities.....70
35 pav. SVV Realios dabarties medis.....71
35 pav. SVV Pažangios ateities medis.....72

ĮVADAS

Verslas, mažos ir vidutinės įmonės yra visuotinai pripažįstami ekonominio ir socialinio vystymosi plėtros varikliais, jų efektyvi plėtra – būtina užimtumo, vietinio ir tarptautinio konkurencingumo augimo sąlyga. Taigi smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui, todėl jo plėtros analizei, efektyvumui ir veiksmingumui didinti turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Įmonių kūrimas, jų veiklos skatinimas, efektyvumo didinimas yra šalies ekonomikos stabilizavimo pagrindas. Pagrindiniai verslo politikos prioritetai tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu lygmeniu yra: verslumo ir įgūdžių skatinimas, SVV (smulkių ir vidutinių verslo) įmonių galimybė patekti į rinkas gerinimas, SVV augimo potencialo ir jo efektyvumo didinimas (sustiprinant jų mokslinių tyrimų ir naujovių diegimo gebą), dialogo bei koncultacijų stiprinimas ir būtinybė visada atsižvelgti į SVV interesus ir poreikius, skatinti ne tik naujų įmonių steigimą, bet ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jau esamų sėkmingai veiklai vykdyti. SVV plėtotės skatinimas yra vienas iš svarbiausių Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekonomikos politikos uždavinių. (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, (LŪM), 2009). Taip pat Europos Komisija yra atkreipusi dėmesį, kad ekonomikos augimui užtikrinti būtina skatinti didesnę verslumo kultūros plėtrą, kuri skatintų atsirasti daugiau naujų bendrovių, daugiau novatorišką verslą pradėti linkusių verslininkų. (Europos komisija, 2008)

Tyrimo aktualumas. Smulkaus ir vidutinio verslo efektyvi plėtra garantuotų šiandienos Lietuvos tokių svarbių ir aktualių socialinių problemų – kaip užimtumas, gyventojų pajamų ir gyvenimo kokybės augimas – sprendimą ir skatintų ekonomikos augimą. Todėl svarbu išgryninti verslumo sampratą, jo naudą, trūkumus ir problemas, verslumo lygį sąlygojančius veiksnius ir sąlygas tam, kad verslo didinimo siekis ir jo efektyvumas įgautų aiškius ir suprantamus kontūrus.

Tyrimo problema. Lietuvos gyvenimo kokybė ir ekonominiai rezultatai gerokai skiriasi nuo ES šalių. Daroma prielaida, kad naudojamos verslo plėtotės strategijų priemonės, Lietuvos verslumo lygiui didinti ir skatinti, yra nepakankamai efektyvios. Todėl kyla klausimas, kokios kliūtys ir barjerai trukdo dinamiško, konkurencingo ir efektyvaus SVV plėtrai, kokie veiksniai ir priemonės akivaizdžiai pagerintų SVV veiklos efektyvumą ir plėtrą?

Tyrimo objektas – smulkioms ir vidutinėms įmonėms vystytis skatinantys bei trukdantys veiksniai.

Tyrimo tikslas - Įvertinti Lietuvos verslo efektyvumo didinimo kliūtis ir priemones, atskleisti

esmines priežastis kliudančias auginti pridėtinę vertę šalyje.

Tyrimo uždaviniai :

1. Įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo įtaką šalies ekonomikai.

2. Išanalizuoti Lietuvos esamą SVV būklę - kliūtis trukdančias smulkių ir vidutinių įmonių sektoriui efektyviai plėtotis.

3. Įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje galimybes.

4. Sudaryti Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir Pažangos ateities medžius (taikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas).

5. Pagal pasirinktą ir aprašytą tyrimo metodologiją atlikti smulkaus ir vidutinio verslo tyrimą ir pateikti išvadas efektyvumui padidinti.

Tyrimo hipotezė: Šalies teisinė aplinka ir motyvacinės priemonės neužtikrina pakankamų sąlygų SVV efektyviai plėtrai ir užimtumui garantuoti.

Tyrimo metodai : loginė analizė, anketinė apklausa, lyginamoji analizė, mokslinės literatūros sisteminė analizė, statistinių duomenų analizė, teisinių dokumentų analizė, atlikto sociologinio tyrimo (anketinės apklausos) duomenų analizė.

Rašant darbą buvo naudojami Pasaulio banko, Pasaulio ekonomikos forumo, statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Ūkio ministerijos, Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės išleisti įstatyminiai aktai, užsienio ir Lietuvos ekonomistų moksliniai straipsniai ir darbai.

Darbo struktūra: Magistro baigiąmąjį darbą sudaro įvadas, 4 skyriai, išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas ir priedai.

Pirmame skyriuje, remiantis moksline literatūra ir teisine baze teoriškai aprašyta smulkaus ir vidutinio verslo subjektų samprata, verslo aplinkos samprata, jo reikšmė šalies ekonomikai. Antrame skyriuje - Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo aplinkos įvertinimui ir analizei buvo naudota Pasaulio banko, Pasaulio ekonomikos forumo, statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys. Trečiame skyriuje įvertinti verslo efektyvumo didinimą įtakojantys veiksniai. Ketvirtame skyriuje aprašoma smulkaus ir vidutinio verslo tyrimo metodologija ir analizuojami tyrimo metu gauti duomenys. Taikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas sudaryti Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir Pažangos ateities medžiai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimo kryptys.

1. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO REIKŠMĖ ŠALIES EKONOMIKAI

1. Smulkaus ir vidutinio verslo samprata

Smulkusis ir vidutinis verslas, iki dvidešimtojo amžiaus vidurio laikytas ekonomikos plėtrai nereikšmingu ūkio segmentu, tampa vienu svarbiausių, visuotinai pripažintu ir statistiškai įrodytu makroekonominiu veiksniu, turinčiu įtaką, duodančiu naudą ir atliekančiu svarbų vaidmenį šiuolaikinės ekonomikos šalių vystymuisi. Smulkus ir vidutinis verslas – vienas svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, todėl yra svarbus Lietuvos ūkio raidai ir socialiniam stabilumui. Mažos ir vidutinės įmonės – tai Europos šalių ekonomikos pagrindas. Būtent šios įmonės sukuria šimtus darbo vietų ir sąlygoja daugelį ekonominių permainų.

Iki 1996 m. Europos Sąjungoje nebuvo bendro standarto, kuris griežtai ir aiškiai nusakytų, kokia įmonė yra didelė, kokia vidutinė ir kokia labai maža. Kiekviena ES valstybė narė savaip apibrėžė mažas ir vidutines įmones. Kuriant įvairias smulkiojo ir vidutinio verslo rėmimo programas bei projektus, siekiant suvienodinti konkurencines sąlygas, iškilo būtinybė parengti vienodą smulkiojo ir vidutinio verslo klasifikaciją. 1996 m. Balandžio 6 d. Europos Komisija rekomendacijoje 96/280/EB nutarė siūlyti bendrus standartus, leidžiančius apibrėžti mažų ir vidutinių įmonių sampratą Europos Sąjungos šalyse.

2003 m. Gegužės mėnesį, po ilgų ir išsamių viešų koncultacijų, vykusių 2001 – 2002 metais, priimtas naujas ES mikro, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimas, įsigaliojęs 2003 m. Sausio 1d.. Pagal tas rekomendacijas įmonė laikoma mikroįmone, kurioje yra ne daugiau kaip 10, maža įmone, turinčia ne daugiau nei 50, o vidutine – ne daugiau kaip 250 darbuotojų.

Europos Komisijos siūlomas apibrėžimas remiasi tam tikrais kriterijais:

1. darbuotojų skaičiumi;
2. metine apyvarta arba turto balansine verte;
3. nepriklausomumu.

Kalbant apie įmonės dydį, vienas kriterijus yra vienodas daugelyje šalių – tai darbuotojų skaičius įmonėje. Kai kuriose šalyse pastarasis kriterijus naudojamas kartu su metinės apyvartos rodikliu.

Smulkiojo ir vidutinio verslo samprata Lietuvoje šiuo metu atitinka Europos Komisijos rekomendacijas. Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas Europos Komisijos rekomendaciją dėl mažų ir vidutinių įmonių sampratos, 2002 m. Spalio 22 dieną priėmė naują Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymo redakciją, kuri įsigaliojo 2008 m. sausio 1 d. , kuri apibrėžia, jog smulkaus ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės ir mažos įmonės (tarp jų ir mikro įmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymo nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine,

gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą. (žr. 1 lent.):

1 lentelė . Mažų ir vidutinių įmonių kriterijų palyginimas pagal 96/280/EB, 2003/361/EB ir LR patvirtinti įmonių kriterijai

Įmonės kategorija	Darbuotojų skaičius pagal 96/280/EB	Darbuotojų skaičius pagal 2003/361/ EB	Lietuvos Resp. patvirtintas darbuotojų skaičius	Metinės pajamos (mln. Eurų) arba turto balansinė vertė (mln. Eurų) pagal 96/280/EB	Metinės pajamos (mln. Eurų) arba turto balansinė vertė (mln. Eurų) pagal 2003/361/EB	Lietuvos Respublikos patvirtintos metinės pajamos (mln. Eurų) arba turto balansinė vertė (mln. Eurų)
Vidutinė	<250	<250	<250	<= 40 mln. EUR / <= 27 mln. EUR	<= 50 mln. EUR / <= 43 mln. EUR	<= 40 mln. EUR / <= 27 mln. EUR
Maža	<50	<50	<50	<= 7 mln. EUR/ <= 5 mln. EUR	<= 10 mln. EUR/ <= 10 mln. EUR	<= 7 mln. EUR/ <= 5 mln. EUR
Mikro	<10	<10	<10	Nebuvo apibrėžta/ nebuvo apibrėžta	<= 2 mln. EUR/ <= 2mln. EUR	<= 2 mln. EUR/ <= 1,5 mln. EUR

Šaltinis: sukurta autoriaus pagal Europos Komisijos rekomendacijos dėl mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo 96/280/EB ir 2003/361/EB. http://www.europa.eu.int

Visi kriterijai skirtingose šalyse gali skirtis. Pavyzdžiui, daugeliui ekonomikos šakų ir didmeninei prekybai taikomas darbuotojų skaičiaus kriterijus, o mažmeninei prekybai ir paslaugoms metinių įplaukų už realizuotą produkciją kriterijus. Kartais dar atsižvelgdama į priklausomybę konkrečiai ūkio šakai ar kitas charakteristikas. Pavyzdžiui, gamybine veikla užsiimančioms įmonėms tikslingiau taikyti dirbančiųjų skaičiaus kriterijų, o mažmenine ir didmenine veikla užsiimančioms įmonėms – prekių apyvartos kriterijus. Daugumoje Europos Sąjungos šalių smulkiam ir vudutiniam verslui priskiriamos tik gamybinės įmonės. Labai dažnai Europos šalyse įmone laikoma firma, kuri turi palyginti nedidelę rinkos dalį, valdoma paties savininko, o ne formalios struktūros, ir nėra stambios korporacijos dalis. Be to, smulki ir vidutinė įmonė neturi priklausyti vienai ar kelioms didelėms įmonėms, kurios nepriklauso smulkių ir vidutinių įmonių kategorijai. Europos komisija grindžia skaičių 250 tuo, kad po ilgų tyrimų buvo nustatyta, jog tokio didumo įmonės yra silpniausios, joms labiausiai reikia paramos.

Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos nuomone labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms tenka svarbiausias vaidmuo įgyvendinant Lisabonos strategijoje numatytus tikslus, skatinančius naujovių diegimą, partnerystės, konkurencingumo ir užimtumo plėtrą. Lietuvoje, kaip ir Europos

Sąjungoje, mažos ir vidutinės įmonės (toliau – MVĮ) sudaro daugiau kaip 99 proc. visų šalyje veikiančių įmonių. MVĮ sukuria apie 60 proc. visų šalies įmonių bendrosios pridėtinės vertės ir įdarbina daugiau kaip 70 proc. visų dirbančiųjų Lietuvos įmonėse.

Įmonės, kuriose užimtų asmenų skaičius neviršija 10 žmonių, sudaro net 92 proc., o apie 99 proc. Europos Sąjungos įmonių atstovauja smulkiajam ir vidutiniam verslui.

Panašios proporcijos vyrauja ir kitose, išsivysčiusiose ar sparčiai besivystančiose, laisvosios rinkos šalyse. Japonijoje, kuri garsėja savo gigantiškais pramonės koncernais, dominuojančiais daugumoje pasaulio rinkų, net 99 proc. įmonių įvardijamos kaip mažos ir vidutinės.

Didžiosios Japonijos bendrovės plačiai naudoja susijusios subrangos principą, kuris reiškia, kad kiekviena stambi bendrovė turi daugybę mažų įmonių subrangovių. Įmonės subrangovės dažnai būna įsteigtos buvusių didžiosios bendrovės darbuotojų. Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonės pirmosios išbando naujas technologijas, gamybos būdus, kuriuos vėliau teisėtai plačiu mastu taiko didžiosios bendrovės.

Literatūroje pateikiama daug verslo raiškos teorinių interpretacijų, kas sąlygoja sampratos apibrėžtumo problemas. Oksfordo aiškinamajame verslo žodyne žodis entrepreneur (verslininkas) paaiškintas taip: „Verslininkas – tai privatus asmuo, besistengiantis pateikti rinkai prekes ir paslaugas tikslu gauti pelną disponuojantis kapitalu ir, siekiantis jį padidinti, ieškantis naujų pelningų veiklos krypčių, panaudojantis tam dalykines ir žmogiškąsias savybes“ (Oxford university, 1990, p. 221).

Daugelio valstybių vyriausybės vis labiau pabrėžia SVV disponuojantis kapitalu ir, siekiantis jį padidinti, ieškantis naujų pelningų veiklos krypčių, panaudojantis tam dalykines ir žmogiškąsias savybes rėmimo būtinybę: verslumas ir smulkios vidutinės įmonės yra visuotinai pripažįstami ekonominės ir socialinės plėtros varikliu, o jų plėtra – būtina užimtumo ir tarptautinio konkurencingumo augimo prielaida. 2000 metų Europos Tarybos patvirtintoje Lisabonos strategijoje įmonės, ypatingai smulkios ir vidutinės, yra pavadintos atramos tašku, siekiant paversti Europos Sąjungą ,,konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje darni ekonominė plėtra būtų suderinta su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“. Taigi - smulkus ir vidutinis verslas yra gyvybinė ekonomikos jėga.

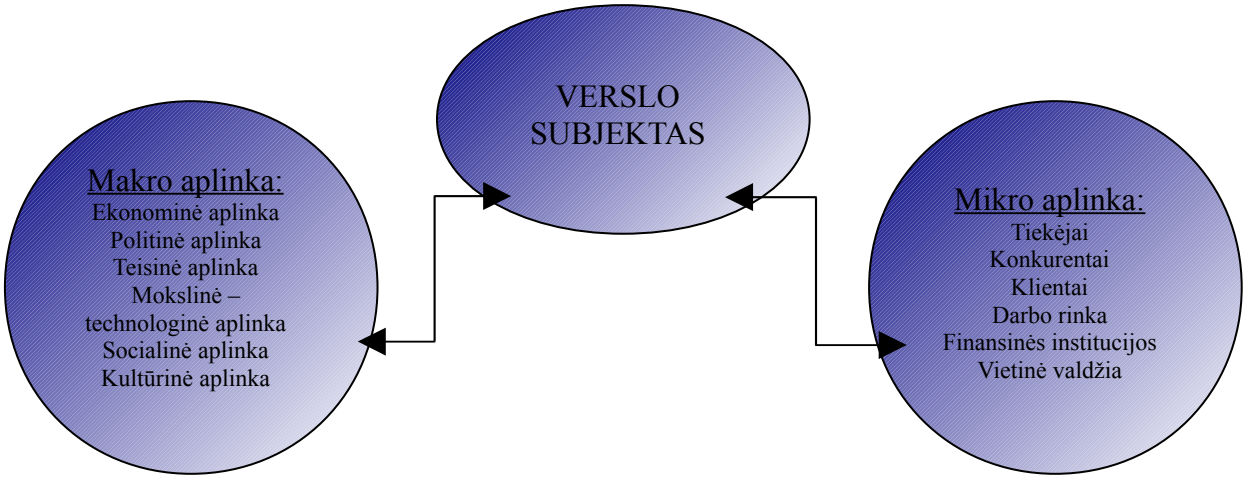
1.2 SVV aplinkos samprata ir pagrindiniai komponentai

Ekonomikos teorijoje ir taikomuosiuose tyrimuose vienareikšmio apibrėžimo, nusakančio verslo aplinkos sąvoką, nėra, tačiau paprastai verslo aplinka suprantama kaip verslo subjekto išorinė aplinka, susidedanti iš tam tikrų veiksnių komplekso. Verslo sąlygas įprasta sieti su tam tikromis galimybėmis ir apribojimais, veikiančiais šalies, regiono ar konkrečios vietovės mastu. Verslo aplinką, kitaip verslo sąlygas arba klimatą, galima apibūdinti kaip atvirą sistemą, kurios elementus kai kuriais atvejais sudėtinga identifikuoti ir apibrėžti, juolab, kad tie elementai, kurie esamu laiku atrodo nereikšmingi,

ateityje gali tapti kritiniais ir iš esmės lemti vienus ar kitus verslo subjekto sprendimus.

Smulkaus ir vidutinio verslo aplinką iš esmės sudaro tie patys veiksniai kaip ir stambaus verslo aplinką, tik vieni šios aplinkos elementai labiau svarbūs mažoms ir vidutinėms įmonėms, kiti labiau svarbūs stambiam verslui. Tačiau aplinkos samprata ir įvairovė iš esmės ta pati tiek SVV, tiek stambiam verslui.

Verslo aplinką galima skirstyti įvairiais aspektais, tačiau dažniausiai išskiriama bendroji verslo aplinka (makro aplinka) ir verslo subjektui artima aplinka (mikro aplinka). Mikro aplinka - tai tame pačiame sektoriuje veikiančios kitos įmonės, tiekėjai, klientai, įvairios institucijos, darbo jėgos ištekliai ir kt. Šie veiksniai daro tiesioginę įtaką verslo subjekto priimamiems sprendimams. Kita vertus, pati įmonė gali daryti poveikį šiai mikro aplinkai – vystyti partnerystės ryšius su kitomis įmonėmis, daryti spaudimą ar imti kitokių veiksmų. Mikro aplinka dažniausiai yra gana specifinė, priklausoma nuo sektoriaus specifikos. Akcentuotina, kad mikro aplinkos dalyvių elgseną ir veiksmus didžiąją dalimi nulemia makro aplinkos elementai ir jų kaita.

Šaltinis: Sudaryta pagal Worthington, Britton , 2006

1 pav. Verslo aplinkos veiksniai

Pagal Kew ir Stredwick (2005) Makro aplinką sudaro šie pagrindiniai komponentai:

- Ekonominei aplinkai priskirtina šalies, regiono ekonomikos vystymosi tendencijos, verslo ciklų kaita, pasiūlos ir paklausos santykis, pinigų pasiūlos apimtis, valstybės išlaidų lygis, nedarbo lygis, infliacijos lygis, gyventojų disponuojamos pajamos, palūkanų normos ir kiti ekonominiai rodikliai ir tendencijos.
- Politinė aplinka apibrėžia šalies bendras politines tendencijas, politinį stabilumą, šalies valdžios pozicijas įvairiais klausimais (verslo, užsienio politikos ir pan.)
- Teisinė aplinka – bendra šalies teisinė bazė ir verslo reglamentavimas tokiose srityse kaip

mokesčių politika, konkurencinė politika, darbo rinkos ir įdarbinimo proceso reglamentavimas, procesų, susietų su verslo steigimu, užbaigimu, reikalingų leidimų gavimo teisinis reglamentavimas ir kt.

- Mokslinė-technologinė aplinka – inovacijų, mokslinių tyrimų vystymas, sugebėjimas generuoti ir perimti naujausias technologijas, mokslinis potencialas ir pan.
- Socialinė aplinka – demografinės tendencijos, gyventojų sudėtis amžiaus, lyties, disponuojamų pajamų ir pan. aspektais, gyvenimo trukmė. Taip pat socialinė aplinka apima tokius elementus kaip gyventojų mobilumas, išsilavinimo lygis, gyvenimo būdo tendencijos.
- Kultūrinė aplinka – nusistovėjusios vertybės, tradicijos, moralės normos, perduodamos iškartos į kartą. Kultūrinei aplinkai taip pat priskiriamas požiūris į darbo-laisvalaikio balansą ir suderinamumą, moters ir vyro pozicijas visuomenėje ir kt.

Kai kurie iš makro aplinkos komponentų, tokie kaip šalies ekonomikos vystymosi tendencijos ir ciklai, mokslinis-technologinis potencialas, teisinis reglamentavimas, tiesiogiai lemia verslo subjektų priimamus sprendimus, o kiti veiksniai, tokie kaip socialinė ar kultūrinė aplinka daro labiau netiesioginę, tačiau ne mažiau reikšmingą, įtaką.

Atitinkamai pagal verslo aplinkos komponentus verslo subjektai pasirenka tam tikrą poziciją, priima vienokius ar kitokius sprendimus. Įmonė negali kontroliuoti ar daryti įtakos makro aplinkos elementams, todėl šie elementai praktiškai nulemia verslo plėtros galimybes. Ypač stipriai makro aplinka veikia mažas ir vidutinio dydžio įmones, kadangi jos žymiai jautriau reaguoja į įvairius pokyčius, jų įtaka gerokai reikšmingesnė nei didelėms įmonėms.

Esamos verslo sąlygos turi tiesioginės įtakos verslo subjektui pasirenkant strategiją, joms kintant atitinkamai turi būti koreguojami įvairūs sprendimai. Keičiantis verslo sąlygoms, turi būti koreguojami ne tik trumpalaikiai sprendimai, bet ir peržiūrimi ir naujai įvertinami numatyti ilgalaikiai sprendimai. Iš esmės sėkminga verslo subjektų veikla priklauso nuo išorinių veiksnių derinio. Tinkamas šių faktorių derinys padeda užtikrinti kryptingą verslo ir ekonomikos plėtrą. Turint omenyje, kad tinkama verslo aplinka užtikrina verslo plėtrą ir yra tarsi ekonomikos augimo potencialas, verslo sąlygas galima sieti su konkurencingumo sąvoka, kadangi geresnės verslo sąlygos gali užtikrinti aukštesnį konkurencingumo lygį, todėl konkurencingumas gali būti vertinamas kaip faktinis verslo sąlygų realizavimas. Aukštas konkurencingumo lygis paprastai labiau būdingas tose šalyse, kur verslo sąlygos yra geresnės, tačiau besąlygiškai teigti, kad blogesnės verslo sąlygos lemia mažesnį konkurencingumo lygį, negalima. (Titarenko, 2007)

Taigi konkurencingumo ir verslo aplinka laikoma kompleksinėmis sąvokomis, todėl juos siekiant įvertinti atliekamos jų sudedamųjų dalių analizės. Įvairios tarptautinės organizacijos, užsienio institucijos atlieka tyrimus, kuriuose vertinama verslo aplinka, konkurencingumo lygis. Vienas iš tokių tyrimų – Pasaulio banko kasmet atliekamas „Doing Business“ verslo sąlygų palankumo tyrimas. Jo metu analizuojama dešimt įvairių pasaulio šalių verslo aplinkos aspektų (The World Bank, 2010):

2 lentelė. Pasaulio šalių verslo aplinkos aspektų vertinimas

Nr.	Verslo aplinkos aspektai	Vertinimo kriterijai
1	Verslo pradėjimas	Vertinamas reikalingų atlikti procedūrų skaičius ir trukmė, norint įkurti verslą, registravimo sąnaudų dydis, reikalavimai pradiniam kapitalo dydžiui.
2	Statybos leidimų gavimas	Analizuojamas procedūrų skaičius, trukmė ir sąnaudos, siekiant gauti reikalingus leidimus.
3	Darbuotojų samdymas ir atleidimas	Šis kriterijus vertinamas tokiais pjūviais: įdarbinimo, atleidimo sąlygų sudėtingumas, darbo valandų griežtumas, atleidimo kaštai.
4	Nuosavybės registravimas	Vertinamas procedūrų skaičius, sugaištamas laikas ir sąnaudos.
5	Kredito gavimas	Matuojamos sąlygos gauti kreditą pagal informacijos apie galimybes ir sąlygas siekiant gauti paskolą prieinamumą ir juridinių teisių subindeksą.
6	Investuotojų sąlygų apsaugos galimybės	Vertinamos pagal investuotojų apsaugą, informacijos atskleidimo ir kitus įsipareigojimus.
7	Mokesčių mokėjimas	Išskirti tokie kriterijai: sugaištamas laikas mokesčiams sumokėti ir atlikti kitas susietas procedūras, mokėjimų skaičius per metus, mokesčių tarifai.
8	Užsienio prekybos sąlygos	Vertinamos pagal importo ir eksporto kaštus, sugaištamą laiką, dokumentų skaičių.
9	Sutarčių vykdymas	Vykdymo užtikrinimas per teismą – procedūrų skaičius, trukmė ir sąnaudos.
10	Verslo užbaigimas	Įvertinamas pagal verslo likvidavimo trukmę, sąnaudas, grąžos rodiklį.

Šaltinis: sudaryta pagal The World Bank, Doing Business, 2010

Pastebėtina, kad Pasaulio banko vykdomo verslo sąlygų palankumo vertinime, verslo sąlygos siejamos su administracine našta, tenkančia mažoms ir vidutinėms įmonėms, įvairiuose verslo gyvavimo etapuose, tačiau nėra analizuojami kiti verslo aplinkos komponentai, pavyzdžiui, makroekonominės tendencijos, korupcijos lygis ir pan., kadangi laikomasi prielaidos, kad ekonominį aktyvumą gali užtikrinti geras ir tinkamas reglamentavimas, kuris turi būti efektyvus, lengvai įgyvendinamas praktikoje.

Dar vienas iš žymiausių ir nagrinėjamų šalių prasme plačiausių tyrimų yra Pasaulio ekonomikos forumo atliekamas Pasaulio konkurencingumo indekso tyrimas. Nors tyrimas labiau orientuotas į šalių konkurencingumo lygio įvertinimą, tačiau, turint omenyje, kad konkurencingumas glaudžiai susietas su verslo aplinkos sąlygų palankumu, analizuojami įvairūs veiksniai, kurie lemia ekonominę aplinką, jos konkurencingumą ir užtikrina tinkamą ir kryptingą ekonomikos vystymąsi. Tyrimo metu vertinami tokie verslo aplinkos elementai (World Economic Forum, 2009):

- Institucijos ir jų tarpusavio sąveika – institucinė sandara, priimami sprendimai verslo atžvilgiu;
- Infrastruktūros išvystymo lygis - puikiai išvystyta transporto, komunikacijų

infrastruktūra tampa vienu iš pagrindinių konkurencingumą didinančių veiksnių;

- Makroekonominis stabilumas – analizuojami įvairūs makroekonominę situaciją nusakantys rodikliai;
- Sveikatos apsauga ir pradinis išsilavinimas – kiekybiniai ir kokybiniai pradinio išsilavinimo rodikliai, sveikatos apsaugos sistemos išvystymas;
- Aukštasis išsilavinimas ir mokymasis - analizuojami kiekybiniai ir kokybiniai išsilavinimo rodikliai;
- Rinkos efektyvumas – kaip efektyviai šalies ekonomikoje paskirstomi ištekliai;
- Darbo rinkos efektyvumas - darbo rinkos lankstumas keičiantis ekonomikos situacijai, efektyvumas;
- Finansų rinkos efektyvumas – viena iš efektyvaus finansinių išteklių paskirstymo prielaidų;
- Technologinis parengtumas – sugebėjimas sparčiai diegti naujas technologijas;
- Rinkos dydis , verslumas ir inovacijos.

Taigi, verslo aplinką, kitaip verslo sąlygas arba klimatą, galima apibūdinti kaip atvirą sistemą, kurios elementus kai kuriais atvejais sudėtinga identifikuoti ir apibrėžti, juolab, kad tie elementai, kurie esamu laiku atrodo nereikšmingi, ateityje gali tapti kritiniais ir iš esmės lemti vienus ar kitus verslo subjekto sprendimus. Dauguma aprašytų šių verslo aplinkos elementų bus išnagrinėti kitame skyriuje vertinant Lietuvos verslo aplinką tiek Baltijos šalių kontekste, tiek ir tarptautinėje erdvėje.

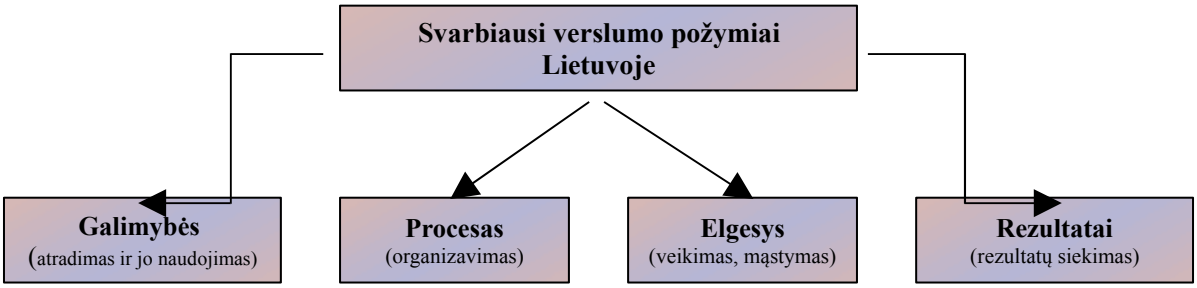
1.3 Smulkaus ir vidutinio verslo įtaka šalies ekonomikai

Smulkus ir vidutinis verslas yra neatskiriama šalies ekonomikos dalis: padeda spręsti užimtumo problemas, lanksčiai prisitaiko prie ekonomikos pokyčių, diegia naujoves, aptarnauja didžiąsias įmones, užsiima netradiciniais verslais, taip pat yra didžiųjų įmonių užuomazgos.

ES, kurdama palankią verslui aplinką, siekia paversti Europą vieta, kurioje būtų naudinga investuoti ir dirbti. Kadangi Europoje 99 proc. Verslo įmonių sudaro smulkaus ir vidutinio verslo subjektai, todėl šis sektorius sulaukia nemažai dėmesio. Šis dėmesys akcentuotinas dar ir dėl to, kad SVV įmonių gausa žymi augančią ir sveiką ekonomiką, o veiklos specifika pritraukia dinamiškiausius ir kūrybiškiausius žmones. (Juozaitienė, Staponkienė, 2006)

Verslumas – tai kūrybiškumas, naujovės, pasirengimas rizikuoti ir gebėjimas planuoti bei valdyti projektus, siekiant numatytų tikslų; tai asmenybės tobulėjimo būdas, savarankiškumo ir laisvės įrankis; tai visuomenės gyvenimo kokybės gerinimo katalizatorius. Jis vertinamas kaip kūrybingos, veiklios ir atsakingos asmenybės lyderystės matas. Anot Kučinskienės ir kt. (2007) svarbiausios verslumo

charakteristikos yra kūrimas (sukūrimas kažko naujo, ko prieš tai nebuvo; pagrįstas aiškiu, trokštamu rezultatu) ir naujos rizikingos veiklos rezultatas (nauji produktai/paslaugos: naujas procesas). Taip pat Kučinskienė, analizuodama verslumą, nurodo tam tikrus svarbiausius verslumo požymius Lietuvoje (žr. 2 pav.):

Šaltinis: Sudaryta pagal Kučinskienė ir kt. , 2007

2 pav. **Svarbiausi verslumo požymiai Lietuvoje**

Socialinis SVV vaidmuo. Sukurdamas naujas darbo vietas smulkus ir vidutinis verslas sudaro sąlygas gyventojams realizuoti savo sugebėjimus, idėjas, siekius. Mažos ir vidutinės įmonės, įdarbindamos nemažai socialinės rizikos grupės žmonių, kuriems darbas stambiose organizacijose yra sunkiai prieinamas, sudaro sąlygas jiems patiems savimi pasirūpinti ir skatina integracijos į visuomenę procesus (Puškorius, 2006). Socialinis smulkiojo ir vidutinio verslo vaidmuo reiškiasi demokratine galimybe kiekvienam įgyvendinti savo idėjas, siekius, sugebėjimus ir žinias savo paties iniciatyva. Sudarantis sąlygas milijonams potencialių verslininkų savarankiškai įsilieti į ekonominį savo šalies gyvenimą ir tapti reikšmingesniais sau ir visuomenei, tuo būdu sprendžiant vieną svarbiausių visuotinių socialinių problemų – mažinant nedarbą. Smulkusis ir vidutinis verslas atlieka integruojamąjį vaidmenį visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo rasės, lyties, išsilavinimo ar fizinių sugebėjimų, suteikdamas galimybę dalyvauti kuriant ne tik savo paties bet ir savo šalies ateitį.

Remiantis Garucko ir Jatuliavičienės (2005) nuomone, tik ką baigę universitetus ar kitas mokyklas, jaunieji specialistai visų pirma dažniausiai įsidarbina mažose įmonėse, kadangi pradėti veiklą stambiose kompanijose yra labai sunku. Todėl šis ūkio sektorius ne tik suteikia didžiules galimybes tobulėti, atskleisti kūrybiškumą, bet ir atlieka ir auklėjamąjį vaidmenį.

Politinis vaidmuo. Smulkus ir vidutinis verslas taip reikšmingas politine prasme. Svarbu laikytis nuostatos, kad SVV yra valstybės ekonomikos pagrindas, pagrindinis darbo šaltinis ir viduriniosios klasės sukūrimo sąlyga. Siektina, kad verslumo skatinimas taptų svarbausiu valstybės prioritetu. Tam reikalui būtina plėtoti verslo savivaldą, sudarant sąlygas verslininkų organizacijoms dalyvauti rengiant teisės aktus, siekti, kad verslininkystės mokymas būtų ugdomas visuose švietimo ir ugdymo lygiuose.

Valstybės SVV plėtros politika deramai bus įgyvendinta tik tuo atveju, kai ją formuos ir įgyvendins ne tik valstybės įstaigos, bet ir patys verslininkai bei jų organizacijos. Todėl vietos valdžios institucijos turi kartu dalyvauti formuojant bendras SVV plėtros koncepcijas bei skatinimo modelius.

Ekonominis SVV vaidmuo. Anot Sūdžiaus (2001) smulkaus ir vidutinio verslo ekonominis vaidmuo pasireiškia kiekybiniu ekonominiu augimu ir įtaka makroekonominiams rodikliams. SVV ekonominiai rezultatai leidžia teigti, kad šis ūkio segmentas, duodantis didžiulę naudą visose šalies ūkio šakose ir ekonominės veiklos srityse, yra neatsiejama ir reikšminga šalies ekonomikos dalis. Bendras smulkiajam ir vidutiniam verslui priklausančių ūkio subjektų paplitimas, įtaka darbo rinkai, sukuriamų šalies produktų dalis parodo svarbų šio segmento vaidmenį kuriant šalių gerovę ir darant įtaką šalių ekonomikos plėtrai bei dalyvaujant pasauliniuose ekonomikos procesuose.

Evoliucinis smulkiojo ir vidutinio verslo vaidmuo reiškiasi nenutrūkstama, dinamiška, į pokytį orientuota veikla rinkoje pasižyminčia rizika, drąsiais eksperimentais, lankstumu ir išradingumu, pabrėžiant maksimalų esamų ir būsimų poreikių tenkinimą.

Smulkiojo ir vidutinio verslo reikšmė yra labai svarbi sprendžiant gyventojų užimtumo problemas. Išsivysčiusiose šalyse šiame sektoriuje darbuojasi daugiau negu pusė visų dirbančiųjų. Naujų darbo vietų kūrimas – labai svarbi ir reikšminga smulkųjį ir vidutinį verslą apibūdinanti sritis. Šis segmentas yra potencialiai didžiausias ir efektyviausias darbdavys, turintis didžiulį svorį darbo jėgos rinkoje. Tokia padėtis skatina ieškoti priežasčių, lemiančių smulkiojo ir vidutinio verslo svarbą kuriant darbo vietas.

2005 m. Vasario mėn. Europos Komisija pasiūlė atnaujinti Lisabonos strategiją, sutelkiant Europos Sąjungos pastangas dviem pagrindinėms užduotims įgyvendinti – skatinti didesnį ir ilgalaikį ekonomikos augimą bei kurti daugiau ir geresnių darbo vietų. Naujoje partnerystės ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti programoje pabrėžiama, kad svarbu skatinti labiau į verslumą orientuotą mąstymą ir sukurti MVĮ palankią aplinką. Komisija teigia, kad verslumas – savybė, reikalinga visai visuomenei, taip pat yra pabrėžęs, kad reikia skatinti polinkį į verslumą ir aiškinti, kaip vykdomas verslas. Norint popiuliarinti mažų ir vidutinių įmonių, specializuotos veiklos, paslaugų ir tradicinės bei amatininkų veiklos įvaizdį, reikėtų apibrėžti verslininko vaidmenį išryškinančias strategijas, kad apie į verslumą orientuotą požiūrį būtų skleidžiama daugiau informacijos ir būtų suvokta, kad verslumas yra svarbus bendro šalies vystymosi veiksnys. (Europos Komisija, 2006)

ES Komisijos 2006 m. parengtoje Verslumo žaliojoje knygoje nurodoma, kad “verslumas (antreprenerystė) įgalina verslo idėjas paversti inovacijomis ir kitais ekonominiais pasiekimais; sudaro prielaidas ekonomikos augimui”. (EU Commission of the European communities, 2006, p. 5 - 6).

Apibrėždami verslą, tyrėjai teikia labai daug skirtingų verslo reikšmės ekonomikai apibūdinimų:

3 Lentelė. SVV reikšmė ekonomikai

	Autorius	Verslo reikšmės ekonomikai teiginiai
1	Thurik ir Wennekers, 2004	Smulkus verslas yra gyvybiškai svarbus, esminis ekonominio augimo determinantas. Smulkios ir vidutinės įmonės yra priimamos kaip priemonė antreprenerystei, kurios prisideda ne tik prie gyventojų užimtumo, socialinės gerovės ir politinio stabilumo, bet yra novatoriška bei konkurencinga jėga.
2	Banham, 2005	Mažų ir vidutinių reikšmės augimas yra visuotinis reiškinys, kurio priežastis yra rinkos galia, technologijų pažanga, asmeninės karjeros siekimas ir pagrindiniai demografiniai populiacijos pokyčiai.
3	Curran ir Blackburn, 2001	Priežastis, kodėl įmonės turi svarbų vaidmenį būsimojoje ekonomikoje yra jų veiklos lygis žiniomis paremtose sektoriuose, tokiuose kaip aukštosios technologijos sektorius, verslo ir koncultacijų paslaugos, kuriuose ekonominė plėtra auga ne absoliučiu savo dydžiu, o kyla iš intelekto galios ir kūrybingumo.
4	Gegieckienė ir Graikšienė, 2009, p.124	Nauji dinamiški, dažniausiai nedideli ir dėl to itin lankstūs verslai atlieka daug svarbių funkcijų visuomenėje ir nacionalinėje ekonomikoje: - verslai gamina prekes, teikia paslaugas, kuria pridėtinę vertę ir didina nacionalines pajamas; -verslai užpildo ribotas geografines, gamybines, paslaugų rinkas; - verslininkai moka mokesčius; - verslininkai kuria naujas darbo vietas, kurios valstybei nieko nekainuoja; - verslininkai apmoko ir įdarbina daug darbuotojų; -verslai perskirsto išteklius, skatina konkuruoti; -verslai užtikrina individualias galimybes ir socialinį mobilumą; -verslai, ypač nauji, yra tarsi laboratorijos, kuriose galima pigiai išbandyti; idėjas, produktus, paslaugas, naujas rinkas.
5	Andre´ van S. et. al., 2005	Įmonių veikla apskritai yra tariama kaip svarbus aspektas pramonės organizavime labiausiai prisidedantis prie naujoviškos veiklos ir laisvos, nesuvaržomos konkurencijos. Kylančių įmonininkų ir nesenai susikūrusio verslo savininkų/vadybininkų įmonių veikla daro įtaką ekonomikos augimui, tačiau šis poveikis priklauso nuo kapitalo įplaukų. Tai rodo, kad verslas ir įmonių veikla turi skirtingą vaidmenį šalyse, turinčiose skirtingą ekonominį plėtros lygį.
6	Štreimikienė ir kt. , 2007	SVV garantuoja tokių svarbių socialinių problemų – užimtumas ir gyventojų pajamų augimas – sprendimą ir skatina ekonomikos augimą.
7	Theodore'o W Schultz , 1998	Ryškus verslumo pagerėjimas – vienas iš pagrindinių gyventojų gyvenimo kokybę gerinančių komponentų. Gamtinių išteklių, materialiojo kapitalo ir fizinio darbo nepakanka aukšto produktyvumo ūkiui sukurti. Pagrindinis vystymosi dinamikos “kuras” yra žmogiškųjų gebėjimų gausa. Be jų ekonomikos perspektyva niūri.

8	Gronskas, 1995	Verslas - ūkinė veikla, apimanti prekių gamybą ir komerciją (pirkimą ir pardavimą), jų tarpusavio sąveika“ kuri skatina ekonominę pažangą“ (p.43).
9	Leonienė, 1997	Tai veikla, kuria uždirbama pragyvenimui gaminant prekes ir teikiant paslaugas, reikalingas kitiems visuomenės nariams“ (p.18).
10	Jasinavičius , 2007	Verslas – pinigų gausinimo terpė . Verslumas – šalies ekonomikos augimo rodiklis. Verslumas – gebėjimas įžvelgti nepatenkintus poreikius ir veiksmai juos patenkinti gaunant pridėtinę vertę.
11	Wilken, 1979	Visi ekonomikos pokyčiai yra siejami su asmeniu - verslininku, skatinančiu šį procesą.
12	Acs , Audretsch, 2003	Yra daug įvairių būdų, kaip įmonės veikla gali paskatinti ekonomikos augimą. Įmonių savininkai turėtų pristatyti naujoves įvedant į rinką naujus produktus ir jų gamybos procesus. Verslo rezultatai skatina ekonomikos augimą, didina našumą, kuria naujas technologijas, produktus bei paslaugas, keičia rinkos konkurenciją **.**
13	Kličius , 2001	Verslas didina šalies nacionalines pajamas, kuria naujas darbo vietas, padeda spręsti nedarbo problemas. Čia nepaprastai svarbų vaidmenį vaidina SVV. Smulkaus verslo plėtojimas yra viena iš gana efektyvių gyventojų užimtumo didinimo, nedarbo mažinimo priemonių.
14	Palčiauskienė ir Virketytė, 2009	Verslumas – tai asmenybės gebėjimai svajoti apie ateitį, formuoti tikslus, numatyti strategijas ir maršrutus tiems tikslams pasiekti, uždegti save ir komandos narius kryptingai ir atkakliai veikti, žengiant užsibrėžto tikslo link, tai visuomenės gyvenimo kokybės gerinimo katalizatorius ir asmenybės tobulėjimo būdas, savarankiškumo ir laisvės įrankis. Kalbant siaurąja prasme, verslumas suprantamas kaip mokėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę, tai mokėjimas uždirbti pinigus, pritraukti investicijas bei mokėjimas savo veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus.
15	Sodžiutė, 2009	Versli visuomenė užtikrina šalies ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą, tuo pačiu – tarptautinį šalies konkurencingumą.
16	Keršienė, 2009	Mažųjų ir vidutinių įmonių gausa - “sveikos” ekonomikos požymis.
17	Simoneit, 2009	Kalbant bendrai, galima pateikti tam tikrą apibrėžimą, kuris apimtų ne tik mokėjimą ir gebėjimą kurti ekonominę vertę, bet taip pat socialinės vertės kūrimą arba dar abstrakčiau kalbant, verslumas plačiąja prasme yra įgytas asmeninių savybių rinkinys, kuris leidžia kurti ekonominę, socialinę ir visas kitas vertes.
18	Bartkus, 2010	SVV – neatsiejama kiekvienos šalies ekonomikos dalis. Tai vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui.
19	Vilkė, Bernatonytė, 2009	Tyrimai rodo, kad SVV greičiausiai pajunta rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius; sukuria naujas darbo vietas tose veiklose, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą. Todėl didėjanti SVV svarba bei įtaka ekonominiam pasaulinio ūkio vystimuisi lemia didesnį mokslininkų ir valstybės valdymo institucijų dėmesį analizujant SVV plėtros procesus, tendencijas ir

		perspektyvas.
20	Smagurauskienė L., 2009	Visos ES ir daugelis pasaulio valstybių vienokia ar kitokia forma remia verslo vystymąsi ypatingą dėmesį skirdamas SVV, kuris sudaro ekonomikos pagrindą ir jos stabilumą.
21	Župerka, 2009	Smulkių ir vidutinių verslo organizacijų veiklos indėlis yra reikšmingas, kuriant naujas darbo vietas, skatinant naujų veiklos galimybių plėtrą, didinant visuomenės ekonominę gerovę.
22	Banys ir kt., 2004	Europoje SVĮ yra vienas iš pagrindinių blokų skatinančių naujovių kūrimą, vadinasi tuo pačiu metu didina atskirų šalių ir visos Europos konkurencingumą.
23	Žukauskas , 2002	SVV plėtra siejasi su inovacijų komercializavimu, smulkių ir stambių įmonių bendradarbiavimu, verslo infrastruktūros bei savivaldos plėtojimu, ir tai veikia visos šalies ekonomikos ir mosklo raidą. 71 psl
24	Stripeikis, Žukauskas, 2004	Efektyvi SVV sektoriaus veikla yra pagrindinė priemonė, užtikrinanti regionų ekonominį augimą, užimtumo problemų sprendimą, rinkos ekonomikos konkurencingumo didinimą.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal įvairius mokslinius šaltinius

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje verslumas laikomas vienu pagrindinių subalansuoto ekonomikos augimo ir regionų plėtros veiksnių kartu su žiniomis, kapitalu ir darbo jėga, taip pat ir darbo rinkos politikos priemonė.

Apibendrinant verslą, verslumo svarbą šalies ekonomikai, taipogi galima įvardyti ir šiuos svarbiausius veiksnius:

1. Smulkusis ir vidutinis verslas – dinamiškai augantis sektorius, kurį nuolatos papildo naujai besikuriančios ir į rinką įeinančios įmonės. Ir nors naujai atsirandančių ūkio subjektų išlieka mažuma, bendras šiam segmentui priklausančių įmonių skaičius nuolatos auga, pritraukdamas vis didesnį užimtųjų skaičių.

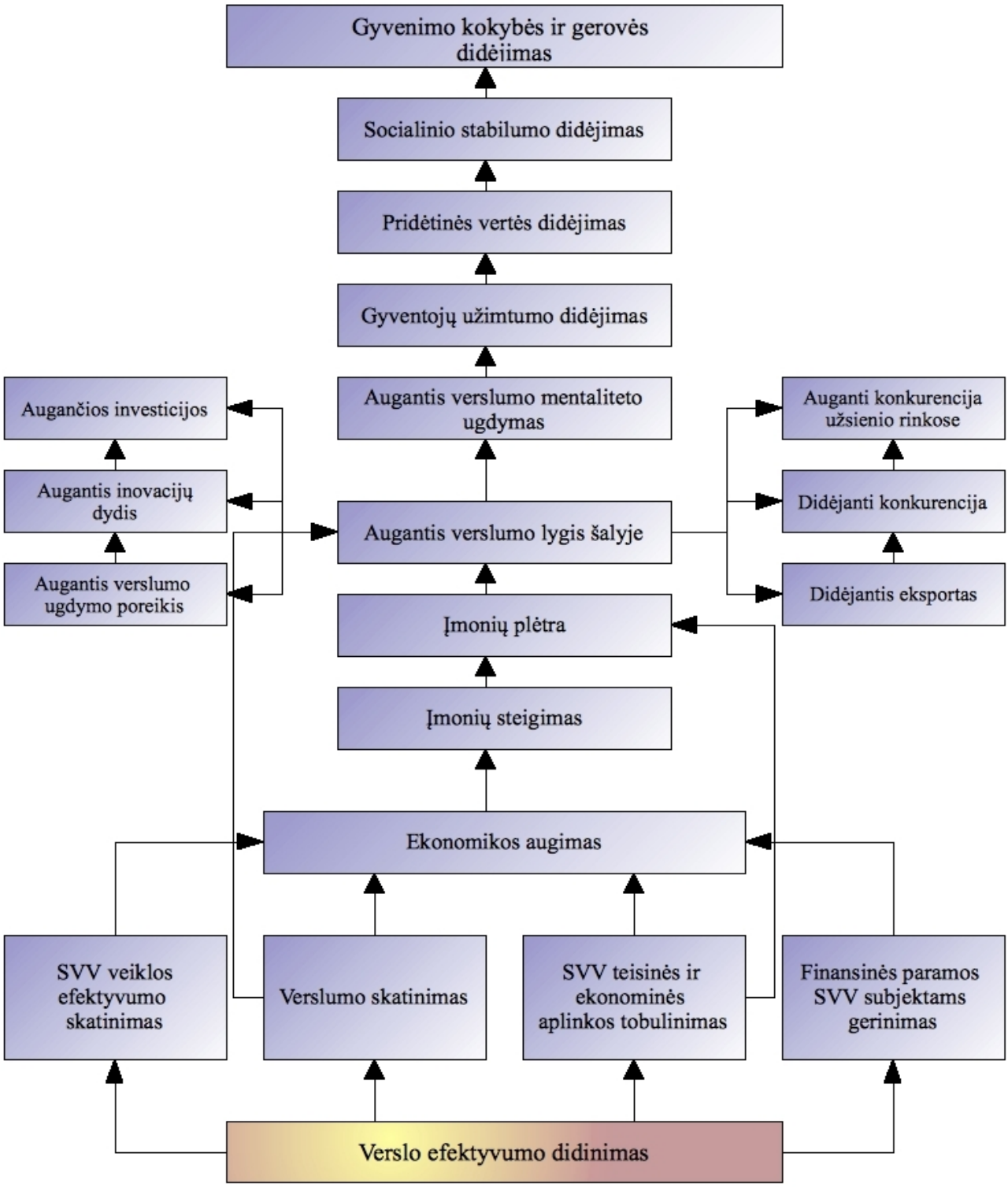
2. Mažos ir vidutinės įmonės turi didžiulį potencialą augti. Išliekančios rinkoje bendrovės paprastai vystosi, stiprėja ir auga, investuodamos į naujas technologijas, rinką ir darbo vietas.

3. Smulkusis ir vidutinis verslas – pagrindinė sritis, kur žmonės, nusprendę savo užimtumo problemą išspręsti patys, realizuoja savo idėjas ir planus. Vieniems tai galimybė save išbandyti, įgyvendinti verslo idėjas ir sukurti ką nors vertingesnio, kitiems tai vienintelis pasirinkimas, siekiant išlikti ir užsitikrinti sau pragyvenimą dėl rinkai nepatrauklaus amžiaus, specializacijos, negalios ar kitų priežasčių praradus darbą ar neįstengiant jo gauti.

4. Smulkusis ir vidutinis verslas – naujų darbuotojų mokymų ir perkvalifikavimo sritis. Nedidelės įmonės, neįstengdamos pritraukti aukštą kvalifikaciją ir didelę vertę rinkoje turinčių specialistų, tampa vieta, kur darbuotojai, neturintys reikiamos kvalifikacijos ar patirties, ją įgyja,

negalintys įgyvendinti savo sugebėjimų ir turimų žinių, išmoksta naujų, o neturintys jokios specialybės, ją įgyja. Šis segmentas dažnai tampa pirmąja darboviete daugumai jaunų žmonių.

Apibendrinant šį skyrių ir išanalizavus smulkaus ir vidutinio verslo poveikį ir reikšmingumą šalies ekonomikai ir visuomenės gerovei pateikiu verslo efektyvumo didinimo kryptis 3 pav.:

Šaltinis: sudaryta autorės, išanalizavus smulkaus ir vidutinio verslo svarbą šalies ekonomikai ir visuomenės gerovei

3 pav. **Verslo efektyvumo didinimas**

2. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO DABARTINĖS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS IR PLĖTROS PERSPEKTYVŲ ANALIZĖ LIETUVOJE

2.1 Lietuvos verslo sąlygos ES kontekste ir tarptautinėje erdvėje

Tarptautinė patirtis rodo, kad XX a. antroje pusėje smulkus ir vidutinis verslas ekonomikoje užėmė gana svarbią vietą. Šiuo metu išsivysčiusiose šalyse milijonai smulkių ir vidutinių firmų kartu su stambiomis kompanijomis sudaro ypatingą rinkos ekonomikos reguliavimosi mechanizmą. O ir apskritai smulkaus ir vidutinio verslo įmonių gausa – tai vienas ir augančios konkurencingos ekonomikos požymių.

Smulkus ir vidutinis verslas yra vyraujanti verslo forma daugelio Europos bei kitų pasaulio šalių ekonomikoje, nes smulkios ir vidutinės įmonės kai kuriose srityse yra pranašesnės nei stambios. Verslo sąlygų palankumui vertinti naudojami įvairūs modeliai, tokie kaip Pasaulinis ekonomikos laisvės indeksas (Fraser institutas), Pasaulinis ekonomikos laisvės indeksas (Heritage Foundation), Ekonomikos globalizacijos indeksas (KOF). Tačiau universalūs ir praktiškai naudojami verslo sąlygų palankumui vertinti modeliai yra Pasaulio Banko „Doing Business“ verslo sąlygų palankumo vertinimo modelis ir Pasaulio ekonomikos forumo konkurencingumo vertinimo indeksas. (Samoška, 2009)

Tarptautinių institucijų konkurencingumo tyrimų vertinimai yra grindžiami tiek oficialiaisiais nacionaliniais statistiniais duomenimis, tiek ir per apklausas gauta informacija. Tokios praktikos laikosi Pasaulio bankas, atlikdamas verslo sąlygų, valdžios sektoriaus kokybės bei korupcijos tyrimus, Pasaulio ekonomikos forumas, Transparency International, nustatydamas korupcijos lygį, JAV užzienio paramos agentūra (USAID), įvertindama šalių ilgalaikio augimo perspektyvas, ir kitos institucijos.

Tarptautiniai tyrimai rodo, kad šalies konkurencingumas labai priklauso nuo verslo aplinkos. Todėl labai svarbu yra gerinti verslo sąlygas, siekiant pritraukti užsienio investuotojus ir skatinti verslą. (Lietuvos statistikos darbai, 2009) Pagal Pasaulio banko nustatomą palankumo verslui sąlygų (angl. Ease of doing business) rodiklį, Lietuva, kaip ir kitos Baltijos šalys, naujausio tyrimo duomenimis, t.y. 2011 m. patenka į pirmąjį trisdešimtuką iš 183 šalių : Lietuva – 23, Estija – 17, Latvija – 27. (World bank, 2010) Visų šių trijų valstybių verslo sąlygų rodiklis per pastaruosius metus pagerėjo, lyginant su 2008 – 2009 metais Lietuva pakilo net 5 pozicijomis aukštyn, Estija ir Latvija pakilo 5 taip pat. (žiūrėti į 4 lentelę) Vertinant šalies rezultatus vystymosi tendencijomis gimininguų ekonomikų kontekste ir ne tik (žiūrėti į lentelę) Baltijos šalys pastebimai atitrūko nuo kaimynės Lenkijos (70 vieta) arba Čekijos (63 vieta), jų rezultatai pastebimai geresni nei Bulgarijos (51 vieta), Vengrijos (46 vieta) ir Slovakijos (41 vieta). Itin palankų ekonominį klimatą savo verslininkams yra sukūrusios ir papuola į pirmąjį dešimtuką - Danija (6 vieta) ir Airija (9 vieta).

4 lentelė. Lietuvos ir Baltijos šalių verslo sąlygos ir jų kaita 2008 - 2011m.

Šalys		Lietuva				Estija				Latvija			
Metai		2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Verslo aplinkos palankumas (Ease of Doing Business)		**..**	**28**	**26**	**23**	**..**	**22**	**17**	**17**	**..**	**29**	**27**	**24**
Verslo pradėjimas	**Vieta**	**..**	**..**	**98**	**87**	**..**	**23**	**35**	**37**	**..**	**35**	**51**	**53**
	Procedūrų skaičius	7	7	7	6	5	5	5	5	5	5	5	5
	Dienų skaičius	26	26	26	22	7	7	7	7	16	16	16	16
	Vertė (% nuo metinių pajamų 1 gyventojui)	3	2.7	2.4	2.8	2	1.7	1.7	1.9	3	2.3	2.1	1.5
	Min. kapitalo reikalavimas (% nuo metinių pajamų 1 gyventojui)	46.2	35.9	31.1	36.1	28.1	23.7	23.2	25.7	22	16.9	14.2	15.9
Turto registravimas	**Vieta**	**4**	**4**	**7**	**7**	**..**	**24**	**13**	**13**	**..**	**77**	**61**	**57**
	Procedūrų skaičius	3	3	3	3	3	3	3	3	8	7	6	6
	Dienų skaičius	3	3	3	3	51	51	18	18	54	50	45	42
	Įregistravimo sąnaudos (%)	0.7	2	1.8	0.8	0.5	0.5	0.5	0.5	2	2	2	2
Kredito gavimas	**Vieta**	**..**	**43**	**44**	**46**	**..**	**43**	**44**	**32**	**..**	**12**	**6**	**6**
Investuotojų apsauga	**Vieta**	**..**	**88**	**92**	**93**	**..**	**53**	**57**	**58**	**..**	**53**	**57**	**59**
Mokesčių mokėjimas	**Vieta**	**..**	**57**	**50**	**44**	**..**	**34**	**29**	**30**	**..**	**36**	**56**	**59**
	Mokėjimai (per metus)	15	15	12	11	7	7	7	7	7	7	7	7
	Pelno mokestis	..	..	..	0	..	..	..	8	..	..	..	6.5
Užsienio prekyba	**Vieta**	**..**	**26**	**29**	**31**	**..**	**5**	**3**	**4**	**..**	**25**	**16**	**16**
	Eksporto laiko sąnaudos	10	10	10	10	5	5	5	5	13	13	13	10
	Importo laiko sąnaudos	11	11	11	10	5	5	5	5	12	12	12	11
Sutarties sąlygų užtikrinimas	**Vieta**	**17**	**16**	**16**	**17**	**..**	**30**	**49**	**50**	**..**	**4**	**14**	**14**
	Procedūrų skaičius	30	30	30	30	36	36	36	36	27	27	27	27
	Dienų skaičius	210	210	275	275	425	425	425	425	279	279	309	309
Verslo nutraukimas	**Vieta**	**34**	**34**	**36**	**39**	**..**	**58**	**62**	**70**	**..**	**86**	**89**	**80**
	Metų skaičius	1.7	1.7	1.5	1.5	3	3	3	3	3	3	3	3

Šaltinis: sudaryta autorės pagal World Bank Ease of Doing business, 2011

Baltijos šalių ir joms gimininingų ekonomikų įvertinimus pagal sukurtas sąlygas pradėti verslą, akivaizdų pranašumą išlaiko Airija (11 vieta), Danija (27 vieta) ir Prancūzija (21 vieta). Tuo tarpu Lietuva, Estija ir Latvija atitinkamai užima 87, 37, 53 vietas. Tokį atotrūkį nuo pavyzdinių ekonomikų ir netgi nuo kamynių šalių lėmė žymiai didesnės laiko ir piniginės sąnaudos pradėti verslą, didenis procedūrų skaičius. Lietuvoje tai trunka 22 dienas (palyginti su 2010 sumažejo 4 dienomis), t.y. 3,2 karto ilgiau nei Estijoje ir 1,5 ilgiau nei Latvijoje, 3,7 karto daugiau nei Danijoje ir 5,5 karto ilgiau nei Vengrijoje. Pagal privalomų atliki procedurų skaičių, norint pradėti verslą, daugiausia procedurų tenka

atlikti Čekijos ir Vokietijos (9) pradedantiems verslininkams. Tuo tarpu liberalumo pavyzdžiu lieka Suomija, Airija, Vengrija ir Danija, kuriuose procedurų skaičius neviršija 4. Šiuo aspektu estija ir Latvija tik viena procedūra viršija Skandinavijos šalių rezultatus, o Lietuvoje verslui pradėti turi būti atliktos 6 procedūros.

5 lentelė. Kitų šalių verslo sąlygos 2011m.

Šalys		**Čekija**	**Danija**	**Suomija**	**Prancūzija**	**Vokietija**	**Vengrija**	**Airija**	**Lenkija**
Metai		**2011**	**2011**	**2011**	**2011**	**2011**	**2011**	**2011**	**2011**
Verslo aplinkos palankumas (Ease of Doing Business)		63	6	13	26	22	46	9	70
Verslo pradėjimas	**Vieta**	130	27	32	21	88	35	11	113
	Procedūrų skaičius	9	4	3	5	9	4	4	6
	Dienų skaičius	20	6	14	7	15	4	13	32
	Vertė (% nuo metinių pajamų 1 gyventojui)	9.3	0	1.1	0.9	4.8	8.2	0.4	17.5
	Min. kapitalo reikalavimas (% nuo metinių pajamų 1 gyventojui)	30.9	26	7.9	0	0	10.2	0	14.7
Turto registravimas	**Vieta**	47	30	26	142	67	41	78	86
	Procedūrų skaičius	4	3	3	8	5	4	5	6
	Dienų skaičius	43	42	14	59	40	17	38	152
	Įregistravimo sąnaudos (%)	3	0.6	4	6.1	5.1	5	6.3	0.4
Kredito gavimas	**Vieta**	43	15	32	45	15	32	15	15
Investuotojų apsauga	**Vieta**	91	28	59	74	90	120	5	44
Mokesčių mokėjimas	**Vieta**	128	13	65	55	88	109	7	121
	Mokėjimai (per metus)	12	9	8	7	16	14	9	29
	Pelno mokestis	7.4	21.9	15.9	8.2	22.9	16.7	11.9	17.7
Užsienio prekyba	**Vieta**	62	5	6	26	14	73	23	49
	Eksporto laiko sąnaudos	17	5	8	9	7	18	7	17
	Importo laiko sąnaudos	20	5	8	11	7	17	12	25
Sutarties sąlygų užtikrinimas	**Vieta**	78	30	11	7	6	22	37	77
	Procedūrų skaičius	27	35	32	29	30	35	20	38
	Dienų skaičius	611	410	375	331	394	395	515	830
Verslo nutraukimas	**Vieta**	32	5	6	44	35	62	9	81
	Metų skaičius	3.2	1.1	0.9	1.9	1.2	2	0.4	3

Šaltinis: sudaryta pagal World Bank Ease of Doing business, 2011

Lyginant šalis sąnaudų startinėje verslo stadijoje aspektu, su didžiausiomis pradinėmis sąnaudomis susiduria Čekijos, Vengrijos ir Lenkijos pradedantieji, jiems verslo pradžia kainuoja atitinkamai 9%, 8% ir 17,5 % metinių pajamų, tenkančiam vienam gyventojui. Baltijos šalys neviršija 3 % atitinkamo rodiklio, nors Lietuvoje jos yra didžiausios (2,8 %) palyginti su Estija (1,9%) ir Latvija (1,5%), o sąnaudos pradėti verslą Prancūzijoje, Danijoje ir Airijoje nesiekia 1% metinių pajamų, tenkančiam vienam gyventojui. Minimalaus pradinio kapitalo reikalavimas Lietuvoje taip pat yra pats griežčiausias tarp Baltijos valstybių ir siekia net 36% metinių pajamų, tenkančių vienam gyventojui (Estijoje 25%, Latvijoje – 15%).

Prastokai vertinama investuotojų apsauga Lietuvoje – pagal sį kriterijų mūsų šalis užima 93

vietą, iš nr lentelės aplenkia tik Vengriją, tuo tarpu Estija ir Latvija yra įvertinta žymiai geriau.

Itin aukštą įvertinimą, lyderio tarp visų nagrinėjamų valstybių (7 vietą) Lietuva gavo pagal turto registravimo procedūrų liberalumą. Šio pasiekimo įtakos turėjo žemas turto įregistravimo sąnaudų rodiklis. Be to, Vienintelėje Lietuvoje turto įregistravimas trunka tris dienas – kitų šalių atitinkamą rodiklį atspindi dviženkliai ar net triženkliai skaičiai. Lėčiausiai turtas registruojamas Lenkijoje (152 dienos) ir Prancūzijoje (59 dienos).

Vertinant šalis mokesčių palankumo verslui aspektu, Lietuvos rezultatas yra pastebimai geresnis, nei mūsų nagrinėjamų šalių, tarp Baltijos valstybių užima antrąją vietą (44 vieta), po Estijos (30 vieta), tuo tarpu Lenkija – 59. Ir nors bendroji mokestinė našta verslui, matuojama kaip sumokėtų mokesčių i gauto pelno santykis, Estijoje yra šiek tiek sunkesnė, didesnis mokesčių mokėjimų skaičius ir dvigubai didesnės laiko sąnaudos mokečiams sumokėti nustumia Lietuvą į žemesnę poziciją.

Prastai yra vertinamos ir galimybės gauti paskolą – iš nagrinėjamų šalių užėmusi žemiausią poziciją: Lietuva (46) , Estija (32), Latvija (6). Dar vienas Baltijos šalių mažoms atviroms ekonomikoms aktualus kriterijus – sąlygos tarptautinei prekybai. Pagal šį kriterijų lyderiauja Estija (4), Danija (5) ir Suomija (6). Tuo tarpu Lietuva vėl gi ne geriausioje pozicijoje - 31, blogesnėje nei Latvija – 16.

Gana neblogai nagrinėjamų šalių fone Lietuva atrodo pagal verslo nutraukimo sudėtingumą – 39, tuo tarpu Estija – 70, Latvija – 80.

Vienas autoritetingiausių pasaulinių konkurencingumo vertinimo centrų – Pasaulio ekonomikos forumas (angl. World Economic Forum), veikiantis kaip nepriklausoma tarptautinė organizacija, siekia apjungti pasaulio politikos ir verslo lyderių pastangas formuojant pasaulinę ir regioninę pramonės plėtros darbotvarkę.

Pasaulio ekonomikos forumas kasmet sudaro pasaulio konkurencingumo indeksą, kuris vertina pasaulio šalių konkurencingumą. Konkurencingumas šiame tyrime yra apibūdinamas kaip grupė institucinių, politinių bei ekonominių ir kitų veiksnių, kurie nulemia šalies produktyvumo lygį. Pasaulio konkurencingumo indeksas kiekvienos šalies konkurencingumą vertina pagal dvylika konkurencingumo veiksnių: šalies institucijos, infrastruktūra, makroekonomikos stabilumas, sveikata ir pirminis ugdymas, aukštojo mokslo sistema ir profesinis ugdymas, prekių bei darbo rinkos efektyvumas, finansų rinkos išsivystymas, technologinis šalies išsivystymas, rinkos dydis, verslo pažanga bei naujovių diegimas.

Forumo publikuojama Pasaulio konkurencingumo ataskaita (angl. Global Competitiveness Report) pateikia kasmetinį pasaulio šalių ekonomikų įvertinimą konkurencingumo aspektu. Pasaulio konkurencingumo ataskaitoje apskaičiuojami ir pateikiami du šalies ekonominį konkurencingumą nusakantys indeksai: konkurencingumo augimo indeksas (angl. Growth competitiveness index) ir

verslo konkurencingumo indeksas (angl. Business Competitiveness Index). Šie indeksai apibrėžia sąlyginę nacionalinių ekonomikų poziciją konkurencingumo aspektu kitų šalių ekonomikų kontekste.

Taigi vertinant analizuojamų Baltijos šalių grupę pagal Pasaulio ekonomikos forumo (PEF) periodiškai sudaromą Pasaulio konkurencingumo indeksą (PKI) – Lietuvos, Estijos, Latvijos šalys pasiekė 2010 – 2011 metais atitinkamai 47, 33, 70 vietas iš 139 šalių. Palyginti su 2008 – 2009 metais Lietuva nukrito 3 pozicijomis, Estija – 1, Latvija – 16. (žiūrėti į 6 lentelę)

6 lentelė. Lietuvos ir Baltijos šalių konkurencingumo veiksniai ir jų kaita 2008-2011m.

Vieta (iš visų 139 šalių)	**Lietuva**		**Estija**		**Latvija**	
Metai	2008-2009	2010-2011	2008-2009	2010-2011	2008-2009	2010-2011
Pasaulio konkurencingumo indeksas	44	47	32	33	54	70
Baziniai veiksniai	46	52	30	25	55	61
Institucijos	55	60	33	31	60	75
Infrastruktūra	46	43	40	32	58	55
Makroekonominis stabilumas	52	71	23	19	71	84
Sveikatos apsauga ir pradinis išsilavinimas	52	52	28	29	48	55
Efektyvumą didinantys veiksniai	43	49	26	34	47	63
Aukštasis išsilavinimas ir mokymasis	26	25	19	22	33	35
Prekių rinkos efektyvumas	48	73	24	29	52	72
Darbo rinkos efektyvumas	49	48	29	17	32	52
Finansų rinkos išprusimas	56	89	28	45	39	86
Technologinis pasirengimas	38	33	17	24	41	51
Rinkos dydis	69	77	90	101	79	95
Inovacijų veiksniai	49	48	40	45	84	77
Verslumas (verslo patirtis)	49	49	50	56	83	80
Inovacijos	55	51	31	37	93	77

Šaltinis: sudaryta pagal World Economic Forum, 2008, 2010

PKI sudaro trys pagrindinės rodiklių grupės: baziniai, efektyvumą didinantys ir inovacijų veiksniai. Kiekvienai iš šių grupių yra priskiriamas svoris – kuo aukštesnės yra šalies pajamos, tenkančios vienam gyventojui – tuo didesnė yra inovacijų "veiksnių" vertė ir tuo mažesnis lyginamasis svoris atitenka baziniams veiksniams. (Lietuvos statistikos darbai, 2009) Bazinius PKI veiksnius sudaro institucijų, infrastruktūros, makroekonominio stabilumo ir sveikatos apsaugos bei pradinio išsilavinimo sąlygų vertinimas. Efektyvumą didnančių veiksnių grupę sudaro aukštojo išsilavinimo ir mokymosi, prekių ir darbo rinkų efektyvumo, finansų rinkos išprusimo, technologinio pasirengimo bei rinkos dydžio rodikliai. Kaip bebūtų keista, pagal aukštojo išsilavinimo ir mokymosi Lietuva užima bene vieną pačią geriausią vietą iš visų veiksnių – 25, o pagal finansų rinkos išprusimą tarp Baltijos šalių Lietuva užima 89 (Estija - 45, Latvija - 86) blogiausią poziciją.

Paskutinę, inovacijų veiksnių grupę sudaro tik du indikatoriai: verslumas (verslo patirtis) ir inovacijos. Pagal verslo patirtį Lietuva pirmauja net 7 pozicijomis nei Estija.

Taigi daugiausia "minusų" Lietuva gavo vertinant finansų ir darbo rinkų efektyvumą, daug

trukdžių verslui sukuriama ir itin nepalankiai vertinama valdžios institucijų veikla, makroekonominis šalies stabilumas, taip pat sveikatos apsauga, rinkos dydis, finansų rinkos išprusimas.

Apibendrinant galime teigti, kad dabartinė Lietuvos pozicija tarptautiniame lygyje labai nepasikeitė palyginus su 2008 metais, vadinamąja krizės laikotarpio pradžia, vertinant 2008 – 2011m. pagal pagrindinius Pasaulio banko verslo aplinkos palankumą – Lietuva pakilo 5 lapteliais aukštyn, o pagal Pasaulio ekonomikos forumo Pasaulio konkurencingumo indeksą – Lietuva nukrito 3 laipteliais žemyn. Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo tarptautiniu tyrimu tenka pripažinti, kad Lietuvos konkurencingumą formuojančių rodiklių visumoje nėra jokių išskirtinių privalumų, kuriais būtų galima patraukti užsienio investuotojų dėmesį ir skatinti verslininkus investuoti savo šalyje, tačiau Baltijos šalių kontekste Lietuva atrodo žymiai geriau nei Latvija.

2.2 Smulkaus ir vidutinio verslo teisinė ir ekonominė aplinka

Vienas iš svarbiausių Lietuvos ekonomikos plėtros strateginių tikslų – kurti palankią teisinę ir ekonominę aplinką verslui. Valstybės vaidmuo SVV atžvilgiu yra nuolatinis įvairių visuomenės sluoksnių: valstybinių, vietos valdžios institucijų ir mokslininkų, politikų bei verslo atstovų diskusijų objektas.

Mokslinėje literatūroje ir spaudoje aptinkama įvairių teiginių: nuo ginančių visišką verslo liberalizavimą iki pasisakymų už griežtą veiklos reguliavimą ir reglamentavimą. Dėmesys ir parama viena ar kita priimtina forma SVV vystymuisi iš įvairių valstybės institucijų yra būtina sąlyga, siekiant sukurti palankią aplinką privataus sektoriaus plėtrai, pripažįstant SVV reikšmę ekonomikai ir atsižvelgiant į teigiamą poveikį, gaunamą ilgalaikėje perspektyvoje.

Nemažai mokslininkų, jų tarpe ir Pačėsa (2000), pritaria valstybės strateginei politikai, kurios esmė yra analizuojant smulkaus ir vidutinio verslo kūrimosi ir funkcionavimo problemas bei silpnąsias vietas, kurti palankią verslo aplinką ir plėtros skatinimo mechanizmą šių, identifikuotų problemų šalinimui bei silpnų vietų apsaugai, įtakojant stipriųjų pusių pasireiškimą, siekiant stabilaus smulkaus ir vidutinio verslo segmento augimo bei užtikrinant ekonominę ir socialinę naudą šalies ūkiui.

Jasinavičius ir kt. (2007) išskiria net keturias Smulkaus ir vidutinio verslo aplinkos problemų šakas:

1. Visuomenėje nepakankamai plėtojama atsakingo verslumo kultūra;
2. Per lėtai formuojamas palankus atsakingam verslumui klimatas;
3. Finansiniai šaltiniai verslo pradžiai riboti, jų gavimo būdai sudėtingi ir brangūs;
4. Nepakankama SVV vadovų ir darbuotojų kompetencija, nėra jų ugdymo

sistemos.

Verslo aplinka yra suvokiama kaip teisinių, socialinių-kultūrinių, ekonominių, geografinių, demografinių, politinių, technologinių ir konkurencinių veiksnių visuma. (Jewell, 2002, Juozaitienė, Staponkienė, 2006, Kotelnikov, 2008) Valstybė siekia sudaryti stabilias ekonomines ir socialines ūkio raidos sąlygas, - kadangi nuolatinis jų gerinimas yra vienas iš svarbiausių valstybės valdymo tikslų. Valdžia verslo aplinką veikia įvairiais būdais: nustato "žaidimo taisykles", t.y. įvairius leidimus, licencijas, renka mokesčius, turi įtakos tarptautinei prekybai, vykdo monetarinę politiką. (Šimašius , 1998)

Taigi, vienas iš pagrindinių atstovų, kuriam pavesta smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo problema – Vyriausybė, kuri dar 1998 m. sausio 8 d. nutarimu Nr. 15 „Dėl Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programos nuostatų ir jų įgyvendinimo priemonių" pritarė Ūkio ministerijos parengtai Smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtros programai ir patvirtino šios programos įgyvendinimo priemones. Tuo tikslu siekiama gerinti teisinę bei ekonominę verslo aplinką, sumažinti biurokratinius verslo plėtros barjerus, steigiamos ir remiamos institucijos, skatinančios verslo plėtrą, smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms teikiama finansinė bei techninė parama.

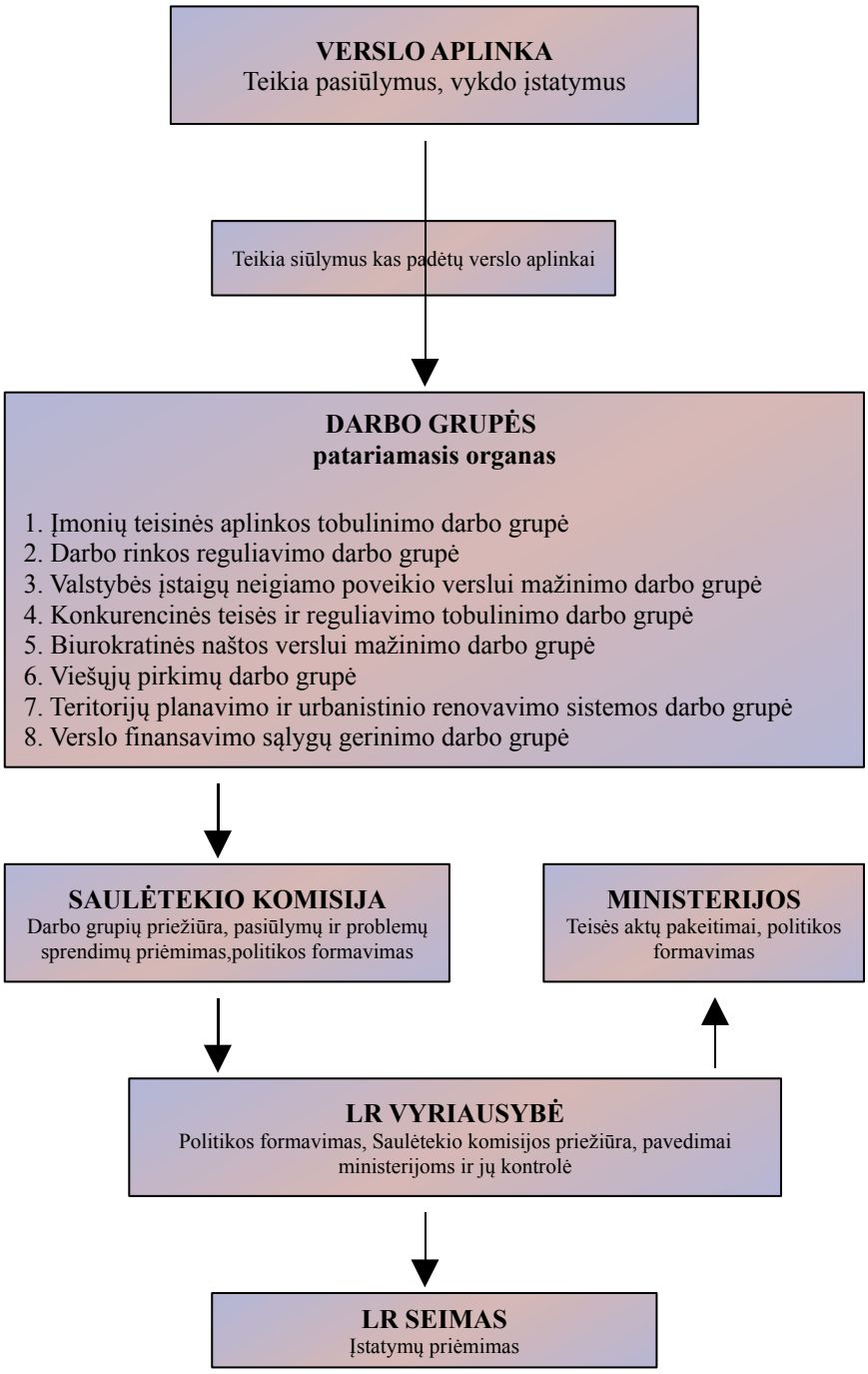
Siekdama sukurti verslui palankią teisinę bei ekonominę aplinką, Ūkio ministerija parengė Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymą, kuris, priimtas Lietuvos Respublikos Seime, įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d. Įstatymas nustato smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) subjektus ir jų veiklos skatinimo pagrindines formas. Siekiant palengvinti mokesčių naštą smulkaus verslo įmonėms, 1998 metais priimtos Lietuvos Respublikos fizinių asmenų laikinojo pajamų mokesčio ir Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymų pataisos. Sprendžiant verslo plėtros finansavimą priimtas Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 12 straipsnio papildymo įstatymas, jis įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d. Įstatymas nustatė, kad individualių (personalinių) įmonių savininkai gali panaudoti savo ir savo šeimos narių (sutuoktinių, tėvų, įtėvių, vaikų, įvaikių) pinigines lėšas ir turtą įmonės veiklai, jeigu jie sutinka.

Vykdydama valstybės politiką SVV srityje ir įgyvendindama krizės įveikimo plane numatytas priemones SVV plėtrai, ūkio ministerija 2009 m. vasario mėn. parengė Ekonomikos skatinimo planą (ESP). Šiame plane numatyta parama verslui, verslo veiklos sąlygų palengvinimas ir jo skatinimas, finansavimo galimybių išplėtimas, socialinės įtampos visuomenėje mažinimas.

Pagrindinis ESP tikslas – palengvinti ir pagerinti verslo sąlygas Lietuvoje, įtraukti papildomų lėšų į Lietuvos rinką ir palengvinti verslo skolinimosi galimybes, išlaikyti darbo vietas ir taip mažinti įtampą visuomenėje. Taigi įgyvendinant ESP numatytą priemonę – panaikinti nebūtiną reguliavimo naštą verslui – buvo sukurta verslo aplinkos gerinimo programa „Saulėtekis", o jai įgyvendinti – Saulėtekio komisija (toliau – Komisija). Atskiroms verslo gerinimo sritims nagrinėti Vyriausybė pavedė

ūkio ministrui sudaryti darbo grupes iš valstybės institucijų specialistų, nepriklausomų ekspertų, mokslui ir verslui atstovaujančių institucijų atstovų. Ūkio ministro įsakymu buvo sudarytos aštuonios darbo grupės ir patvirtintas šių grupių reglamentas.

Verslo aplinkai gerinti pateiktų siūlymų svarstymo, teisės aktų projektų rengimo ir rekomendacijų įgyvendinimo schema pateikta paveiksle:

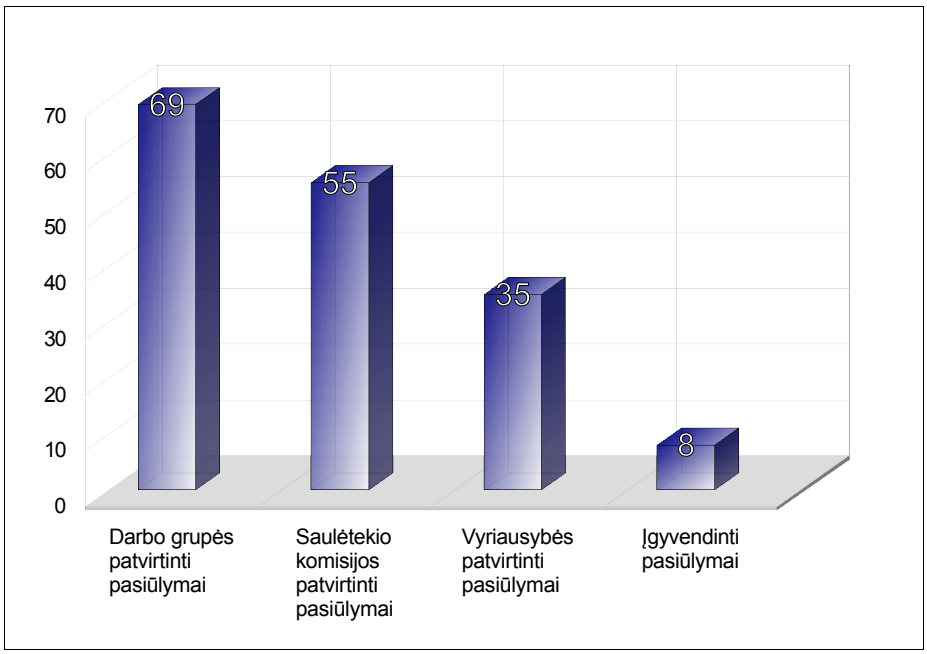
Šaltinis: adaptuota autorės pagal valstybės kontrolės pasiūlytą verslo aplinkai gerinti, priėmimo ir rekomendacijų įgyvendinimą, 2010

4 pav. **Teisės aktų projektų, skirtų verslo aplinkai gerinti, priėmimo ir pasiūlymų bei rekomendacijų įgyvendinimo schema**

Iš schemos matyti, kad kol esama biurokratinės naštos problema bus išspręsta , t.y. pakeistas galiojantis teisės aktas, nutarimas arba įstatymas, - nuo verslininko pasiūlymo pateikimo iki problemos išsprendimo praeis daug laiko. Darbo grupės teikiami pasiūlymai, kaip spręsti vieną ar kitą realią verslo reglamentavimo problemą, nagrinėjami Saulėtekio komisijos posėdžiuose. Komisijai pritarus, pasiūlymai teikiami Vyriausybei. Komisija teikia ne konkretų keistiną teisės aktą, o trumpą problemos aprašymą ir esmines nuostatas, kaip jis turi būti keičiamas. Todėl ilgiausiai įgyvendinami tie darbo grupės siūlymai, kuriems realizuoti reikia keisti galiojančius įstatymus. Visų įstatymo projektų priėmimo laikas priklauso nuo Seimo sesijų, Seimo darbotvarkės ir kaip Seimas suvokia įstatymo pakeitimo svarbą.

Atsižvelgdama į blogėjančią ekonominę padėtį, o kartu ir negerėjančias verslo sąlygas Lietuvoje (mažėjančios skolinimosi galimybės, gamintojams vis sunkiau eksportuoti savo produkciją, daugėjantys bankrotai, sparčiai augantis nedarbas), valstybės kontrolė atliko nuo 2009 10 22 iki 2010 05 28 laikotarpyje veiklos auditą „Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra“, kurio tikslas – įvertinti Ekonomikos skatinimo plano įtaką smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai ir numatyti jos įgyvendinimo priemonių rezultatus. (LR Valstybės kontrolė, 2010)

Audito metu valstybės kontrolė atliko biurokratinės naštos verslui mažinimo darbo grupės pateiktą pasiūlymų įgyvendinimo analizę (žr. 5 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal valstybės audito ataskaitą, 2010

5 pav. **Biurokratinės naštos verslui mažinimo darbo grupės pasiūlymų įgyvendinimo analizė**

Taigi nuo 2009 m. balandžio mėn. vyko 19 darbo grupės posėdžių, svarstyti 135 klausimai,

problemos, siūlymai. Saulėtekio komisijai darbo grupė pateikė 69 pasiūlymus, iš kurių Komisija patvirtino 55 ir juos pateikė Vyriausybei. Vyriausybė pritarė 35 pasiūlymams, iš jų: 4 grąžino darbo grupei papildyti, 16 įstatymų pakeitimo projektų užregistruota Seime, 7 neįvykdyti (vėluoja) dėl ministerijų kaltės. 2009-12-31 duomenimis, įgyvendinti 8, arba 22 proc., šios darbo grupės pateikti siūlymai. Darbo grupė pateikė siūlymą verslo sąlygoms gerinti, nes privatūs ir juridiniai asmenys susiduria su kliūtimis, kurios riboja jų teisę užsiimti savo veikla, be to, kai kurie įstatymų reikalavimai yra per daug griežti ir atimantys daug mokesčių mokėtojo laiko, kai kurie jų net neatitinka nustatytų licencijavimo bendrųjų principų.

LR Vyriausybė 2010 m. vasario mėn. vienu iš veiklos prioritetų patvirtino darbo vietų kūrimą, nedarbo mažinimą ir ekonomikos skatinimą bei numatė šio prioriteto strateginį tikslą – realiai skatinti ūkio atsigavimą ir padėti pamatus ilgalaikiam augimui, todėl valstybės kontrolė rekomendavo ir pasiūlė:

1. Ūkio ministerijai numatyti konkrečias verslumo ir ekonominio skatinimo priemones ir nustatyti kriterijus, pagal kuriuos būtų vertinamas numatytų priemonių vykdymas, parengti stebėsenos ir kontrolės sistemą, užtikrinančių priemonių vykdymo rezultatų pagrįstumą ir viešumą.
2. Ūkio ministerijai pateikti visuomenei Ekonominio skatinimo plano įgyvendinimo rezultatus atskirai pagal plano dalis ir pagal konkretų laikotarpį bei informaciją apie priemonėms skirtas ir faktiškai panaudotas lėšas.

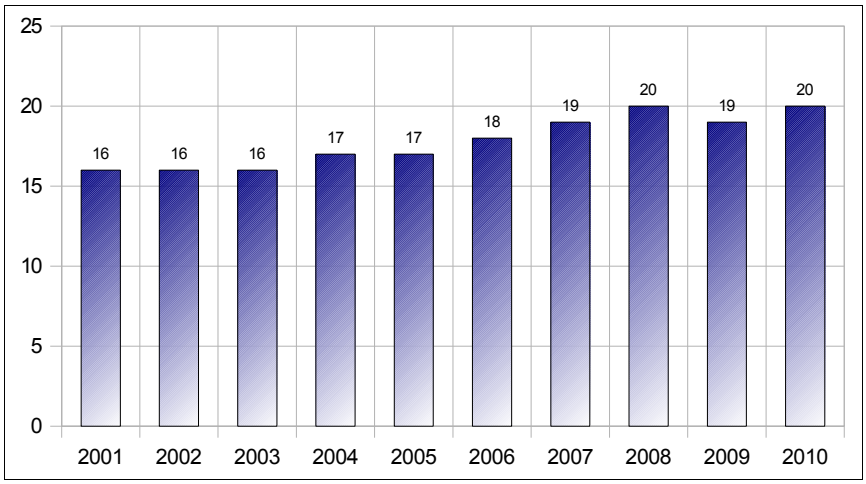
Apibendrinant Lietuvos ekonominę ir teisinę aplinką, galime teigti: šiuo metu egzistuojanti verslo reguliavimo sistema ir biurokratinė našta nėra užtikrinanti efektyviai, sklandžiai, stabiliai, tolygiai verslo plėtrai. Kiekvienas valstybės keliamas reikalavimas gaišina laiką ir verčia verslą naudoti savo išteklius pridėtinės vertės nekuriančiai veiklai. Todėl kiekvienas nebūtinas reikalavimas atima iš verslo šiuo metu itin trūkstamus išteklius. Norint veiksmingai gerinti verslo sąlygas ir mažinti administracinę naštą, reikia sumažinti galiojančius, tačiau nebūtinus teisąs aktus, besidubliuojančių ir kontroliuojančių institucijų skaičių. Taigi siekiant sumažinti administracinę naštą, reikia ją įvertinti, kaip reikalauja ES teisąs aktai, nes administracinės naštos mažinimas – vienas svarbiausių Europos Komisijos siūlomų prioritetų geresnio reglamentavimo srityje.

2.3 Veikiančių įmonių skaičiaus kaitos tendencijos ir finansiniai rodikliai

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, mažos ir vidutinės įmonės sudaro daugiau kaip 99 proc. visų šalyje veikiančių įmonių ir jau keletą metų nesikeitė.

Kaip teigia JAV ekonomistai Acs, Audretsch (2003) - verslumas pasireiškia ypatingu būdu – kuriant naujas įmones. Minėti ekonomistai vertina verslumą kaip santykį tarp įkurtų įmonių skaičiaus atitinkamame regione ir to regiono gyventojų skaičiaus, kuri atspindi to regiono gyventojų polinkį kurti naują verslą. Oficialiuose dokumentuose naudojamas formalizuotas verslumo rodiklis - verslumo lygis.

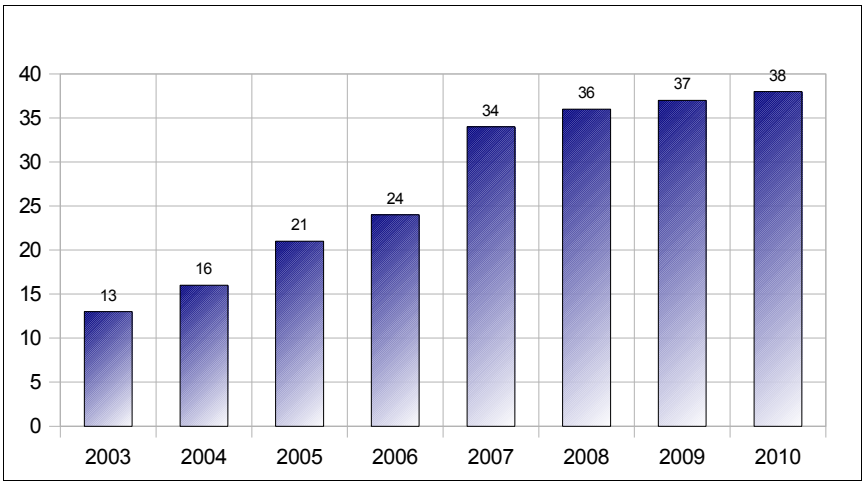
Statistikos departamentas pateikia du verslumo lygį šalyje parodančius rodiklius. Pirmasis - įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų; antrasis - fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla, įskaitant asmenis, dirbančius pagal verslo liudijimus, skaičius tūkstančiui gyventojų. Statistikos departamento duomenimis, tūkstančiui Lietuvos gyventojų 2010 m. metų pabaigoje vidutiniškai teko 20 įmonių, Europos Sąjungoje - 52 įmonės, JAV - apie 70, arba beveik keturis kartus daugiau nei Lietuvoje. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. Ilgalaikėje strategijoje verslumo lygis išreiškiamas SVĮ skaičiumi tenkančiu 1000 gyventojų:

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

6 pav. **Verslumo lygis (1) – įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų (metų pabaigoje)**

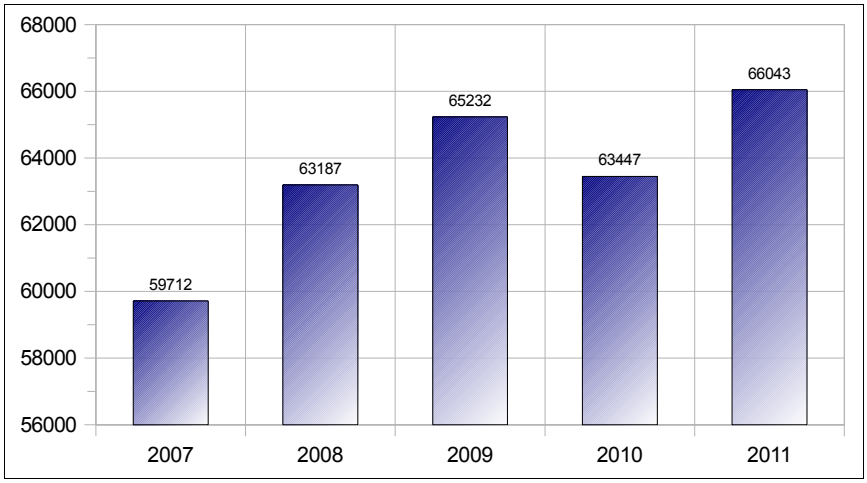
Fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla, įskaitant asmenis, dirbančius pagal verslo liudijimus, skaičius tūkstančiui gyventojų (žr. 7 pav.):

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

7 pav. **Verslumo lygis (2) – fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla, įskaitant asmenis, dirbančius pagal verslo liudijimus, skaičius tūkstančiui gyventojų (metų pabaigoje)**

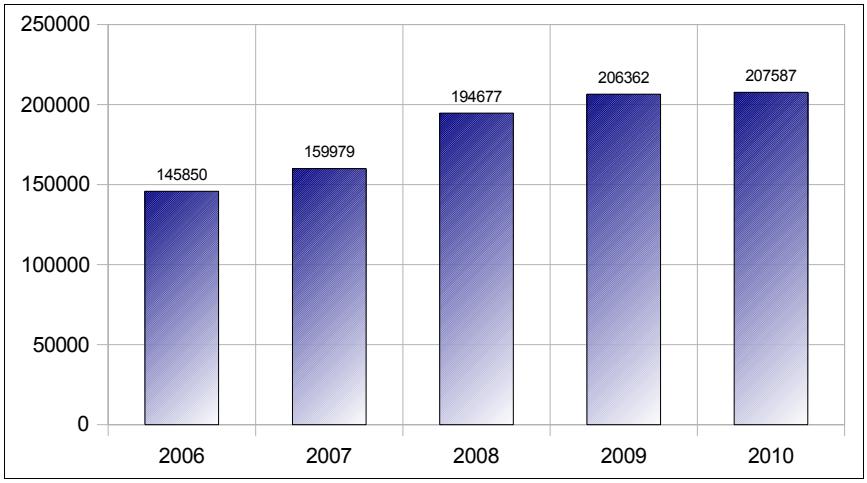
Nors Lietuvos ekonomikos augimas nuo 2008 m. pradėjo lėtėti, tačiau bendri ekonominiai rodikliai buvo tikrai neblogi. (žr. 8 pav.). Mažų ir vidutinių įmonių skaičius šalyje, palyginti su 2010 m., padidėjo 4,1%. 2011 m. veikia 66043 MVĮ:

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

8 pav . **Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius 2007 – 2011m.**

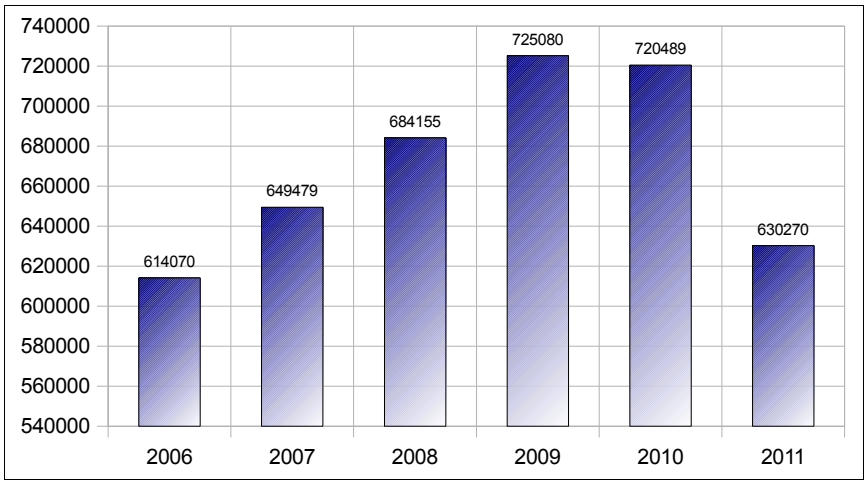
Labai mažoms, mažoms ir vidutinėms įmonėms tenka svarbiausias vaidmuo įgyvendinant Lisabonos strategijoje numatytus tikslus, skatinančius naujovių diegimą, partnerystės, konkurencingumo ir užimtumo plėtrą. Lietuvoje didelę įtaką ekonomikos plėtrai daro ne tik SVV įmonės, bet ir individualia veikla užsiimantys fiziniai asmenys. Remiantis šiais Valstybinės mokesčių inspekcijos pateiktais duomenimis apie individualia veikla vykdžiusius fizinius asmenis ir Statistikos departamento skelbiamu veikiančių MVĮ skaičiumi, 2010 m. tokių įmonių Lietuvoje buvo – 207587 (žr. 9 pav.):

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos

9 pav. **MVĮ ir fizinių asmenų, užsiimančių individualia veikla skaičius 2006 – 2010 m.**

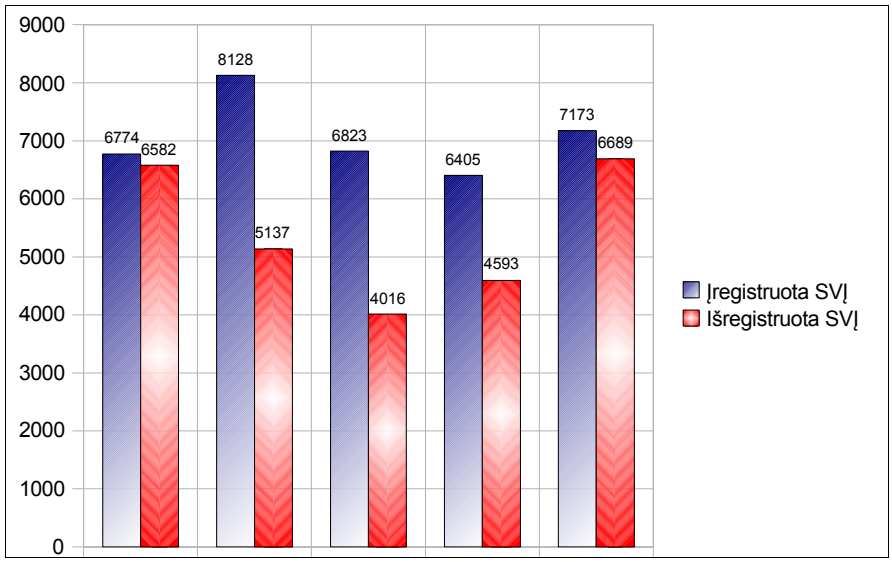
SVV situacija Lietuvoje vertinama pagal šių įmonių galimybę įdarbinti žmones. Nors smulkios ir vidutinės įmonės Lietuvoje sudaro daugiau negu 99,4 proc. visų įmonių, tačiau jose dirba tik šiek tiek daugiau negu 70 proc. dirbančiųjų. 2010 m. SVĮ dirbo – 720489 darbuotojų, 2011 m. šis skaičius nukrito iki 630270, net 13% nukrito (žr. 10 pav.).

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

10 pav. **Darbuotojų skaičius SVV įmonėse**

Vystantis rinkos ekonomikai, įmonių vadovai, vadybininkai ir kiti įmonių darbuotojai įgyja vis daugiau patirties įvairiose verslo srityse. Tačiau vienoms įmonėms sėkmingai plėtojant verslą ir augant, kitos, susidūrusios su sunkumais ir vystymosi kliūtimis, nemato aiškių savo ateities perspektyvų ir dažnai nutraukia savo veiklą. Įregistruotų ir išregistruotų SVV įmonių statistiniai duomenys rodo, kad 2011 metais vidutiniškai per metus buvo įregistruojamos 7173 įmonės ir išregistruojamos – 6689 įmonių:

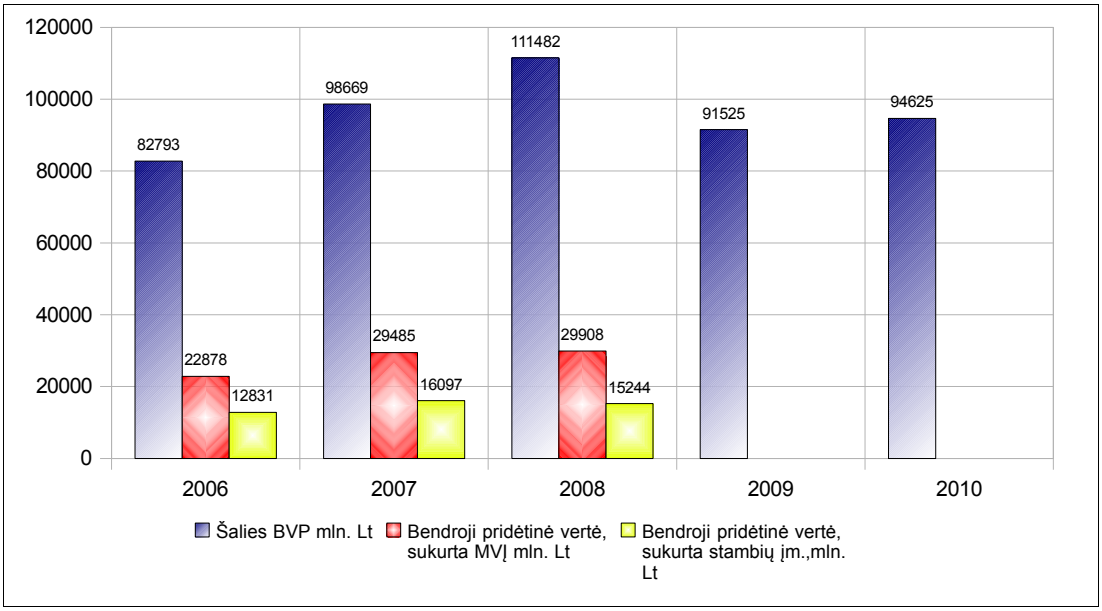

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

11 pav. **Įregistruotų ir išregistruotų įmonių skaičius SVĮ**

Bendrasis vidaus produktas yra vienas iš svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies ar atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos efektyvumą. Kadangi šis rodiklis yra naudojamas vertinant pasiektą šalies ekonominio išsivystymo lygį ir atitinkamai gyvenimo lygį, todėl jis svarbus vertinant šių įmonių įtaką šalies gerovei. Statistikos departamento duomenimis, bendrasis vidaus produktas 2006 - 2008 pastoviai didėjo, tačiau 2009 m. nusmuko 21,8 procento (palyginus su 2008 m.) ir 2010 m. siekė 94625 mln. litų to meto kainomis (palyginti su 2009 m., t.y. padidėjo 3,4 procento). (žr. 12 pav.)

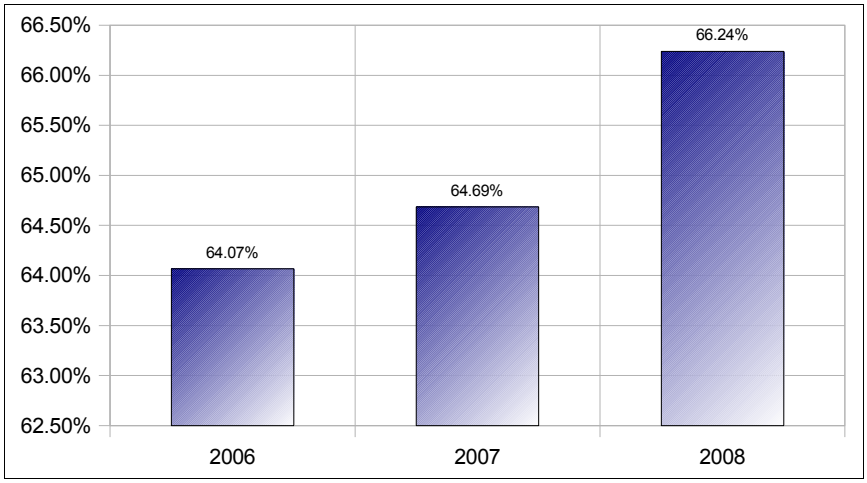
Smulkių ir vidutinių įmonių sukurta Bendroji pridėtinė vertė 2006 – 2008 m. taip pat pastoviai didėjo. Tuo pačiu, jei kalbėti apie stambų verslą – tendencijos šiam laikotarpiui - mažėjančios. Smulkių ir vidutinių įmonių vaidmens konkurencinėje aplinkos analizei naudojamas bendrosios pridėtinės vertės rodiklis rodo, kad šio sektoriaus sukurta bendroji pridėtinė vertė nuolatos didėjo dėl darbo našumo augimo:

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

12 pav. **Bendroji pridėtinė vertė sukurta MVĮ ir stambių įmonių, šalies BVP 2006 – 2010 m.**

Pagal Statistikos departamento pateiktus duomenis apie finansinius MVĮ rodiklius, 2008 m. Lietuvoje MVĮ sukūrė net 66,24 proc. visos šalies įmonių sukurtos pridėtinės vertės (žr. 13 pav.). BPV nedideliu procentu, bet lyginamaisiais metais augo, 2006 jis buvo 64,07 proc., 2007 m. 64,69 proc. Butų aktualu žinoti ir 2009 m. ir 2010 m. MVĮ sukurto BPV, bet Statistikos departamentas tokių duomenų dar neturi.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

13 pav**. MVĮ sukurtos pridėtinės vertės dalis visos šalies įmonių sukurtos pridėtinės vertės 2006 – 2008m.**

2.4 Valstybės paramos politika

Paramos SVV plėtrai formos bei metodai yra labai įvairūs, o valstybės politika šioje srityje yra svarbus šalies vidaus politikos uždavinys.

Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme yra nustatyti smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiamos paramos formos. Šio įstatymo 3 str. nurodoma, kad Valstybės pagalba smulkaus ir vidutinio verslo subjektams teikiama pagal Vyriausybės, apskričių ar savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas ir įgyvendinimas finansuojami iš valstybės ar savivaldybių biudžetų bei piniginių fondų lėšų. Rengiant ir įgyvendinant smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programas, finansuojamas iš valstybės biudžeto, prioritetas teikiamas mažoms įmonėms (tarp jų ir mikroįmonėms).

Smulkaus ir vidutinio verslo subjektams gali būti taikomos šios valstybės pagalbos formos:

1. Mokesčių lengvatos (jei jos nustatytos įstatymuose), rinkliavų lengvatos;
2. Finansinė parama: lengvatinių kreditų teikimas, dalinis ar visiškas palūkanų dengimas, garantijų teikimas, kreditų draudimas, rizikos kapitalo investavimas į smulkias ir vidutines įmones, tam tikrų išlaidų (steigimo, tyrimų, garantijų mokesčių, kreditų draudimo įmokų, kokybės sertifikatų įsigijimo ir kitų išlaidų) kompensavimas, subsidijos darbo vietoms kurti;
3. Imonių savininkų, įmonių organų narių bei darbuotojų konsultavimo, mokymo, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo paslaugos lengvatinėmis sąlygomis;
4. Verslo inkubatorių, verslo centrų, technologinių parkų steigimas ir jų teikiamos paslaugos;
5. Vyriausybės, apskričių viršininkų ar savivaldybių nustatytos kitos pagalbos formos.

7 lentelėje pateikiamos palyginamosios valstybės pagalbos formos, teikiamos smulkiam ir

vidutiniame verslui Lietuvoje ir Europos Sąjungoje:

7 lentelė. Valstybės pagalbos formos

Paramos forma	ES	Lietuva
Garantijos už paskolas	Taip	Taip
Kompensuojamos palūkanos	Taip	Taip
Negrąžintina parama	Taip	Beveik ne
Eksporto skatinimas	Taip	Mažai
Informacinės priemonės	Taip	Taip
Mokestinės lengvatos	Taip	Taip
Verslo inkubatoriai (lengvatinės patalpų, biuro įrangos nuomos sąlygos bei informacinės, mokymų paslaugos)	Taip	Taip

Šaltinis: Nacionalinės plėtros institutas. http://www.npi.lt/site/Failai/File/EEK_SVV_ galutine_ilga. doc

Lietuvoje yra taikomos beveik visos įprastos valstybės pagalbos SVV priemonės. Kalbant apie finansinę pagalbą, yra įkurtos garantijų institucijos, teikiančios garantijas už SVV imamas paskolas, naudojamas palūkanų kompensavimo mechanizmas, taikomos kai kurios subsidijos, kuriamas mikrokreditavimo mechanizmas.

ES šalyse vis plačiau yra taikoma praktika, kai perspektyvių veiklos rūšių įmonių įkūrimui yra suteikiama negrąžintina parama (~ 10 tūkstančių eurų). Ši parama teikiama tokiu būdu ir tokiomis sąlygomis: įmonės, kurios turi susikūrusios tam tikrą verslo planą ar turinčios tam tikrų idėjų, kreipiasi į atitinkamą SVV pagalbą teikiančią instituciją, kuriai pateikia verslo idėją, įsipareigoja įkurti įmonę ir nenutraukti jos veiklos tam tikrą laikotarpį (kitu atveju negrąžintina parama turi būti grąžinta). Tokia paramos forma ypatingai skatina jaunų, turinčių reikalingą išsilavinimą, bet stokojančių finansinių išteklių, verslumą.

Norint sukurti gerą ekonominį lygį šalyje, kitų Europos Sąjungos šalių atžvilgiu, Europos Sąjungos parama Lietuvai daugiausia skiriama norint pagerinti konkurencingą šalies aplinką. Ekonominio konkurencingumo stiprinimo tikslu, visų pirma, būtų siekiama sumažinti Lietuvai kylančių aktualių iššūkių (globalizacijos ir energetinės priklausomybės) keliamas grėsmes ir užtikrinti Lietuvos ūkio augimą. Pasiekti šių tikslų yra skatinama remti (Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2008):

1. mokslo, technologijų ir inovacijų plėtrą;
2. eksportą orientuotos ekonominės veiklos, sukuriančios didelę pridėtinę vertę ir naudojančios aukštąsias bei naujausias technologijas, plėtrą;
3. klasterizacijos skatinimas ir technologinių centrų formavimas;
4. darbo našumo didinimas;

5. fizinės (ypač transporto ir energetikos jungčių integravimas į ES tinklus) plėtrą.

Lietuvoje veikia valstybės sukurta paramos verslui infrastruktūra, kuria siekiama skatinti MVĮ steigimą ir plėtrą bei užtikrinti kokybiškų, lengvatinėmis sąlygomis teikiamų verslo paslaugų prieinamumą visų Lietuvos regionų verslininkams. Šiuo metu Lietuvoje veikia 41 verslo informacijos centras ir 6 verslo inkubatoriai. Verslo informacijos centrai ir verslo inkubatoriai, vykdydami viešųjų paslaugų verslui projektus, 2008 m. suteikė per 18,9 tūkst. val. konsultacijų ir mokymų, atsakė į daugiau nei 53,4 tūkst. paklausimų, suorganizavo 858 verslo informacijos sklaidos renginius, kuriuose dalyvavo daugiau nei 18,5 tūkst. verslininkų. (Ūkio ministerija, 2009–2011 metų strateginis veiklos planas, 2009)

SVV rėmimui skiriama mikrokreditas – paskola, kurios suma paprastai mažesnė nei šalies kredito rinkos siūlomų paskolų vidurkis, suteikiama smulkiam verslininkui lengvatinėmis sąlygomis.

Verslo subjektas, kreipdamasis į banką ar kitą kredito įstaigą dėl paskolos verslui pradėti ar plėsti, dažnai susiduria su bankui nepatrauklaus ar nepakankamo užstato problema. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (toliau – INVEGA) gali padėti SVV verslo subjektams išspręsti šią problemą, garantuodama pirmos paskolos dalies grąžinimą bankui iki 80 proc. paskolos sumos visoms investicinėms paskoloms ir iki 50 proc. paskolos sumos visais kitais atvejais. Likusios negarantuotos paskolos dalies grąžinimą bankas užsitikrina SVV subjekto pasiūlytais užstatais, įsikeisdamas už paskolos lėšas įsigyjamą turtą. Nuo 2009 m. paskolų palūkanos kompensuojamos iš Europos Sąjungos (ES) struktūrinių fondų (SF). Ši ES SF lėšomis finansuojama priemonė bus įgyvendinama visuotinės dotacijos būdu, t.y. Invegai, kaip visuotinės dotacijos valdytojui ir šios administratoriui, bus skiriamos visuotinės dotacijos lėšos MVĮ paskolų palūkanoms kompensuoti. MVĮ kompensuojama 50 proc. sumokėtų paskolų palūkanų, bet ne daugiau kaip 5 proc. metinių palūkanų.

Rizikos kapitalo fondai – investuoja į naujai kuriamų, sparčiai augančių, perspektyvių įmonių akcinį kapitalą. Ši finansavimo forma paprastai būna brangesnė nei paskola ar lizingas, todėl ją reikėtų rinktis, jei įmonė negali pasiskolinti iš banko tiek pinigų, kiek jai reikia, arba tokiomis sąlygomis, kokiomis jai reikia. Dažniausiai šie fondai įsigyja nuo 30 iki 50 proc. įmonės akcijų. Rizikos kapitalo fondų investicijos suteikia finansinį ir intelektinį kapitalą, pagerina įmonės nuosavo bei skolinto kapitalo santykį įmonės balanso struktūroje, leidžia įmonei papildomai pritraukti skolintą kapitalą iš tradicinių finansų įstaigų.

2007 m. VŠĮ „Saulėtekio slėnis“ įkūrė pirmą Lietuvoje „Verslo angelų tinklą“, kuris skiria paramą, teikia konsultacijas, padeda rasti pažintis ir ryšius iniciatyviems verslininkams. „Verslo angelai“ – tai individualūs asmenys, kurie investuoja kapitalą ir perduoda žinias bei patirtį įmonėms, turinčioms didelį augimo potencialą. Dažniausiai tai įmonių, išplėtojusių savo verslą, parama besikuriančioms įmonėms tiek finansiškai, tiek žiniomis ir patarimais, kai už tai „verslo angelui“

atitenka dalis naujai besikuriančių įmonių akcijų.

SVV subjektai gali pasinaudoti ES struktūrinės paramos lėšomis. 2008 m. spalio mėnesį buvo pasirašyta trišalė finansavimo sutartis tarp LR finansų, LR ūkio ministerijų ir Europos investicijų fondo, kuri suteiks galimybę investuoti 275 mln. Lt. Numatoma, kad šios lėšos pasieks apie 4000 labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių (Ūkio ministerija, 2008).

Apibendrinant, galima teigti, kad pagrindiniai verslo plėtros prioritetai tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu lygmeniu – visokeriopai remti SVV, skatinti ne tik naujų įmonių steigimą, bet ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jau veikiančioms. Siekiant skatinti SVV įmonių plėtrą ir jų gyvybingumą turi būti įgyvendinamos naujos finansinės paramos formos, daug dėmesio skiriama viešųjų paslaugų verslui kokybei užtikrinti.

3. SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMĄ ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI

3.1 SVV sėkmės veiksniai - efektyvumo didinimas

Mokslinėje literatūroje smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumas ir sėkminga veikla vertinama jo sugebėjimu augti ir sėkmingai konkuruoti rinkoje. Mažų ir vidutinių įmonių sėkmė paprastai aiškinama vadybiniais įgūdžiais, mokymu ir išsimokslinimu bei įmonės lyderių asmenine kvalifikacija (Jennings, Beaver , 1997; Vaitkevičius, 2007)

Efektyvumas – tai toks išteklių naudojimas, gamybos išteklių panaudojimo lygis, garantuojantis maksimalų geriausią rezultatą. Tai siekimas gauti kuo daugiau naudos, kuo geriau vartojant ribotus išteklius. Efektyvumas susijęs su išteklių sąnaudomis. Galima veikti efektyviai, bet nebūti rezultatyviam, t. y. nors ištekliai naudoti taupiai, tikslas nepasiektas. Efektyvumas priklauso nuo kaštų, paklausos rinkoje, darbo našumo, gyventojų pajėgumo.

Taigi siekiant efektyvumo taikomi techniškai ir ekonomiškai veiksmingesni gamybos būdai, kai panaudojama bent viena išteklių rūšimi mažiau. Nedidinant kitų išteklių efektyvumas taip pat didėja: mažinant išlaidas, didinant darbo našumą, nevengiant rizikuoti, taikant mokslo ir technikos naujoves, keliant darbuotojų kvalifikaciją, tinkamai organizuojant darbą.

Pasak Žutautienės (2007) svarbiausi įmonės veiklos efektyvumo rodikliai:

- likvidumas (nusako įmonės mokumą kiekvienu laikotarpiu);
- augimas (matuojamas gamybos apimties ir pelno dydžiu, rinkos segmento augimu);
- rentabilumas (įmonės gebėjimas dirbti pelningai).

Jasinavičiaus ir kt. taikomąjame moksliniame tyrime “Efektyviai smulkiojo ir vidutinio verslo veiklai Lietuvoje taikomų šakninių apribojimų nustatymas ir strategija” (2007) yra išskirtas SVV sistemos dalyvių pagrindinis tikslas – efektyvia veikla nuolat didinti SVV generuojamą pridėtinę vertę ir , atsakingai ja dalintis su sistemos dalyviais, gerinti visos visuomenės gyvenimo kokybę. Šio pagrindinio tikslo matavimai:

1. SVV subjektų sukurta pridėtinė vertė, jos dinamika ir pasiskirstymas .
2. SVV subjektų veiklos efektyvumas, jos dinamika ir pasiskirstymas:
    2.1 Pridėtinės vertės dalis, tenkanti vienam darbuotojui.
    2.2 Pridėtinės vertės dalis, tenkanti investuoto kapitalo dydžiui (tūkst. Litų).
3. Pridėtinės vertės paskirstymas absoliučiais skaičiais ir procentais:
    3.1 Darbo užmokesčiui.
    3.2 Mokesčiams.
    3.3 Darbo vietų išlaikymui.

3.4 Grynajam pelnui (investicinei grąžai).

4. SVV tankis (savisamda ir amatu užsiimančių, besiruošiančių imtis verslo bei veikiančių įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų).

5. SVV įmonių gyvybingumas.

6. SVV rezultatų dalis šalies ekonomikoje (sukurtoje pridėtinėje vertėje, BVP, eksporte, darbo pajamose, surinktuose mokesčiuose, investicijose ir jų grąžoje.)

Siekiant padidinti efektyvumą ir darbo našumą būtina išnagrinėti esamą padėtį ir priimti atitinkamus sprendimus: supaprastinti darbo procesus (atsisakyti nebūtinų operacijų, judesių, kanceliarinio darbo), racionalizuoti darbą (įmonės dydžio ir veiklos įvertinimas, mažinimas), investuoti į modernią įrangą, taikyti veiksmingą medžiagų naudojimo kontrolę, planuoti, nagrinėti žmonių skaičiaus ir kvalifikacijos klausimus, gerinti darbo sąlygas (tinkamos darbo aplinkos kūrimas), pasirinkti tiekimo šaltinius. (Žutautienė, 2007)

Smulkiam ir vidutiniam verslui, siekiančiam sėkmingos veiklos, būtina:

- didinti esamą veiklų efektyvumą;
- nustatyti jo potencialą;
- užtikrinti jo ateitį.

Smulki ir vidutinė verslininkystė privalo suvokti savo veiklą taip pat, kaip ir stambi kompanija. Suvokimas būtinas ne tik didinant šiandieninį efektyvumą, bet ir veiklą tolimoje ateityje (Draker P., 1994). Smulkus ir vidutinis verslas susiduria su šiomis pagrindinėmis problemomis: gaminamos pasauliniams standartams; žemas darbo našumas; mažas produkcijos konkurencingumas (žema, neatitinkanti kainos, kokybė); apyvartinių lėšų trūkumas; nepakankama darbuotojų kvalifikacija; informacijos trūkumas (Melnikas ir kt., 2002.) Dažniausiai smulkių ir vidutinių įmonių konkurencija pagrįsta orientacija į siaurą sritį ir specializaciją, ne tik produktų, rinkų ir vartotojų, bet ir kainos, kaštų ir gamybinių pajėgumų atžvilgiu. Pagrindiniai smulkaus ir vidutinio verslo konkurenciniai prioritetai yra gamybos kokybė, pristatymo greitis ir patikimumas, lankstumas ir reagavimas į vartotojo poreikius, kai tuo tarpu kaštų vaidmuo yra kur kas mažesnis (Cagliano et al., 2001; Pratten, 1991).

Mažų įmonių sėkmė priklauso nuo:

- vadybinių gebėjimų, mokymo ir išsilavinimo bei įmonės lyderių asmeninės kvalifikacijos;
- „išorinių veiksnių“, atsirandančių dėl vietinės koncentruotų ir specializuotų smulkių ir vidutinių įmonių geografinės vietovės;
- valdymo praktikos.

Tyrėjai teikia skirtingų verslo sėkmės apibūdinimų (žr. 8 lent.):

8 lentelė. Verslo sėkmės apibrėžimai

	Autorius	Verslo sėkmės veiksniai
1	Keršienė, 2009	Verslo sėkmės garantas yra veiklos pobūdis, verslininko asmens savybės, finansinės galimybės bei išorinė aplinka – socialinis, ekonominis, teisinis klimatas. Įmonės vadovo, savininko asmenybė verslo plėtros procese ypatingai svarbus veiksnys.
2	Uziene, 2010	Sėkmingai dirba tos organizacijos, kurios nuolat atsinaujina, remiasi naujomis technologijomis, vertina savo darbuotojų žinias ir įgūdžius, investuoja į žinias.
3	Jasinavičius, 2007	Šiuolaikiniame pasaulyje, norint išlikti lydimam sėkmės ir ilgai atlaikyti konkurencinę kovą, vieno ar kelių pasikeitimų nepakanka: nuolatiniai pasikeitimai privalo tapti norma. Vadinasi, nuolatinis žmonių ir jų organizacijų tobulėjimas turi būti kasdieninės elgsenos būdas. Norint būti ir išlikti patraukliu rinkoje, - būtina visada kažkuo būti už kitus pranašesniu. Todėl sėkmingas verslas privalo nuolat būti *konkurencingu*. Sėkmės versle pagrindinė sąlyga – būti lyderiu. Verslo veikla – nuolatinės varžybos, kuriose privalu dalyvauti ir laimėti kiekvieną dieną, nes vartotojas nuolat ieško geresnio poreikių tenkinimo ir renkasi pirkinius iš geriausių pasiūlos variantų. Jei Europa nori sėkmingai išsaugoti savo socialinį modelį mažėjant darbo jėgai, jai būtinas spartesnis ekonomikos ir konkrečiai – SVV augimas, daugiau naujų bendrovių ir daugiau novatoriškų verslų pradėti linkusių verslininkų. Sėkmingai ir konkurencingai verslo veiklai būtina turėti kompetetingų ir nuolat tobulėjančių bendraminčių komandą.
4	Ranjan, Bhatnagar, 2008	Pagrindinis verslo sėkmės veiksnys yra į klientą orientuotas požiūris.
5	Keith , McFarland, 2009	Sėkmė priklauso nuo bendrovės ir jos konkurentų veiksmų. Nauja įmantri išlaidų vertinimo sistema, nauji produktai, žengimas į tarptautinę rinką, ar nauja specializuota darbuotojų komanda. Tačiau ne vien šie dalykai lemia bendrovės sėkmę. Galbūt svarbiausias lyderio vaidmuo yra būti didinamuoju stiklu:išdidinti verslo rizikavimo, charakterio, atsidavimo, nesavanaudiškumo vertybes. (225 psl)
6	Matkevičienė, 2007	Norit sėkmingai įmonėms konkuruoti, ir gauti pelną, reikia gerai išanalizuoti konkurencinę aplinką, kuri nurodo organizacijai pagrindines vartotojiškos visuomenės inspiruojamas, lemiamas tendencijas, paklausos ir pasiūlos kaitą.

7	Svetikas, 2006	Be materialinės- techninės bazės, verslo sėkmė labai priklauso nuo darbuotojų, jų kvalifikacijos, požiūrio į darbą.
8	Župerka, 2009	Smulkių ir vidutinių verslo organizacijų sėkmingos veiklos plėtrą skatintų įstatyminės bazės, verslo organizacijos kūrimo proceso tobulinimas, valstybinė parama ir tarpininkavimas pritraukiant reikalingus finansinius išteklius verslo kūrimui, taip pat svarbi verslo informacinių centrų pagalba.
9	Ruževičius, 2005	Sėkmingai gali konkuruoti tos organizacijos, kurios nuolatos kuria žinias, skleidžia jas savo viduje ir diegia į technologijas produktus, paslaugas ir vadybą. Žinių vadyba – esminis verslo sėkmę lemiantis elementas.
10	Hermann Simon, 2009	Visi pripažįsta, kad darbuotojų susitapatinimas su įmone ir motyvacija daro didžiulę įtaką verslo sėkmei.(261 psl.) Kas yra verslo sėkmė? Atsakymas į šį klausimą priklauso nuo įmonės tikslų. Jei įmonė pasiekia užsibrėžtų tikslų arba daugiau nei planavo, vadinasi, tai sėkmingai veikianti įmonė. (34psl)
11	Barkauskas , 2009	Kiekviena įmonė, siekianti sėkmingai konkuruoti rinkose, turėtų pritaikyti intelektualius metodus konkurencingumo kriterijų aprobavimui ir efektyviam taikymui. Kuo rinka yra konkurencingesnė, tuo daugiau firmos komercinei sėkmei įtakos turi konkurencinis pranašumas.
12	Žukauskas , 2002	Verslininko sėkmę dažniausiai lemia pačių verslininkų ir į verslą ateinančių žmonių kvalifikacija, kompetencija, sumanumas ir išradingumas, įžvalgumas, kruopštus darbas ir iniciatyva, ryžtas įveikti kliūtis bei sunkumus ir dirbti pelningai.
13	Ulvidienė, Bučienė, 2009	Sėkmė versle priklauso nuo verslininko gabumų, galvosenos, motyvų ir asmenybės savybių. Sėkmingai dirbantį verslininką apibūdina tokios savybės: sugebėjimas vadovauti; savarankiškumas, didelis poreikis karjerai, poreikis būti nepriklausomam, poreikis naujovėms, kūrybingumas, entuziazmas, veržlumas, atkaklumas; noras būti lyderiu; sugebėjimas nugalėti bet kokias kliūtis; komunikabilumas.
14	Kindsfaterienė, 2008	Organizacijos sėkmę gali užtikrinti nuolatinis: • naujos produkcijos kūrimas ir realizavimas; • sėkmingas rinkų ir pavienių segmentų valdymas; • racionalus visų rūšių išteklių panaudojimas; • kuriamos produkcijos kokybės gerinimas, siekiant tenkinti vartotojų poreikius, diegiant naujausius mokslo laimėjimus.

Šaltinis: sudaryta pagal įvairius mokslinius šaltinius

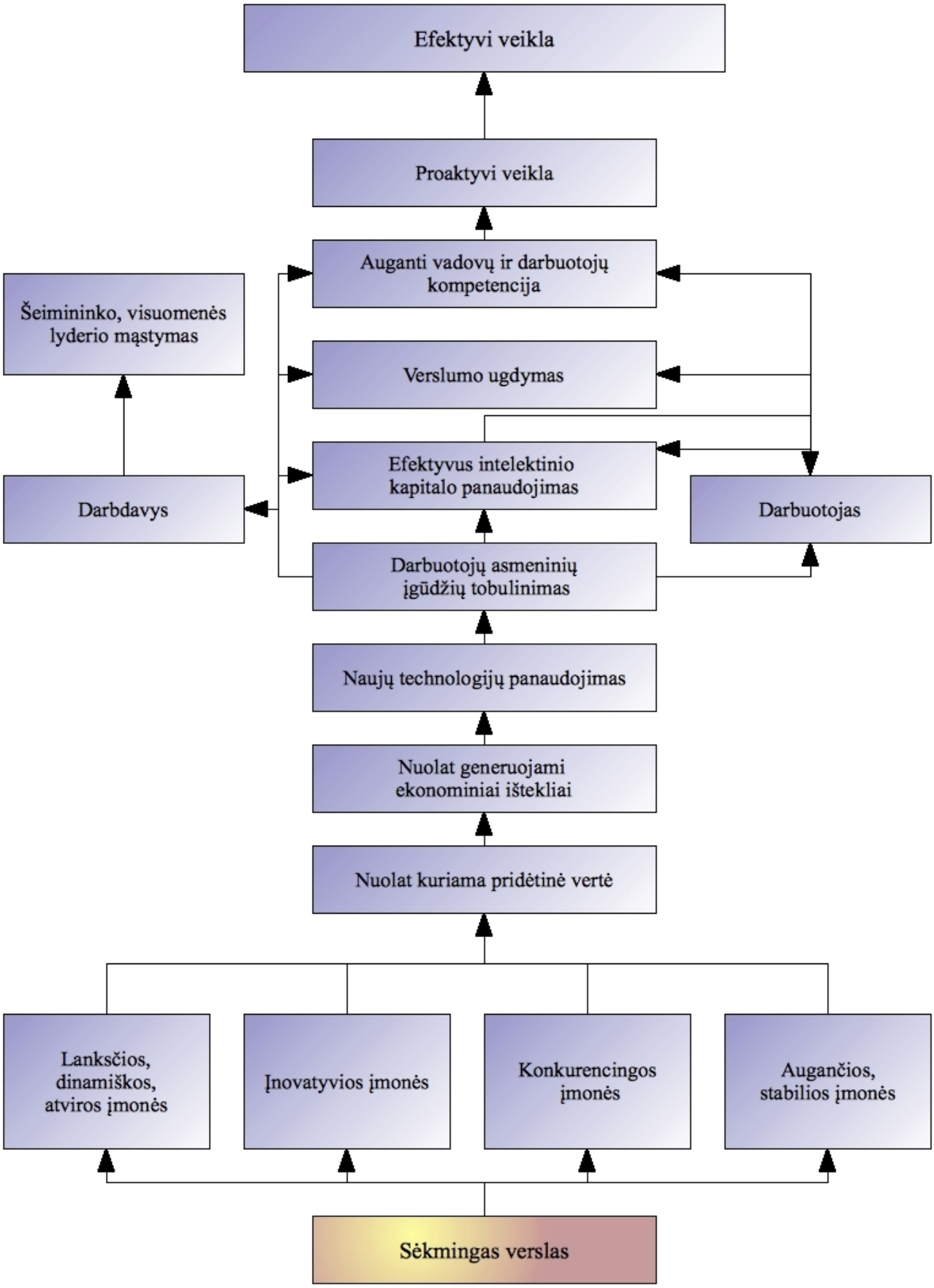
Pasak Keršienės (2009) Lietuvoje vienu iš svarbiausių sėkmingo verslo veiksnių yra patirtis versle. Išsilaikyti penkerius metus rinkoje didelės konkurencijos sąlygomis, aktyviai dalyvauti verslo

plėtroje, taikant naujus valdymo metodus ir diegiant naujus gamybos procesus gali tik stiprios asmenybės, turinčios verslininko gabumų bei stiprių verslo motyvų. Dėl verslininko nesugebėjimo vadovauti, mažos ir vidutinės įmonės žlunga.

Sėkmingam verslui priemonių sukurta yra daug. Vienas iš svarbiausių priemonių, pasak Ūkio ministerijos duomenimis, yra inovacijos. Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos valstybių, nacionalinę inovacijų politiką formuoja Vyriausybė, o inovacijų plėtrą skatina ir kuruoja Ūkio ministerija. Plėtojantinovacijas versle svarbiausias vaidmuo tenka Ūkio ministerijai. Inicijuodama ir rengdama įvairias strategijas, programas bei įgyvendindama ūkio konkurencingumo didinimo priemones, Ūkio ministerija skatina įmonių inovatyvią veiklą, siekia, kad inovacijos taptų pagrindine verslo konkurencingumo varomąja jėga, taip pat, kad Lietuvos ūkio produktyvumas ir kuriama pridėtinė vertė pasiektų bent jau ES šalių vidurkį.

Taigi pagrindinis smulkaus ir vidutinio verslo bruožas – nuolatinė kaita. Nuolat kintant verslo aplinkai, įmonės, norėdamos išsilaikyti ir tęsti veiklą, turi būti lanksčios, dinamiškos ir atviros. Apskritai, verslo augimo, pelningumo ir tęstinumo pagrindas yra sugebėjimas pateikti rinkai naujus produktus ar paslaugas, mažinti gamybos ir administravimo sąnaudas ir skverbtis į naujas rinkas. Todėl inovacijų taikymas įmonėse tampa vienu iš sėkmę lemiančių veiksnių.

Išanalizavus įvairių tyrėjų smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksnius pateikiu verslo sėkmės 14 pav. :

Šaltinis: sudaryta autorės išanalizavus smulkaus ir vidutinio verslo sėkmės veiksnius

14 pav. **Sėkmingas verslas**

3.2 Europos Sąjungos smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo ir rėmimo politika

ES šalių pastebimos tendencijos – nuolat gerinama verslo teisinė ir ekonominė aplinka ir mažinamas valstybinis reguliavimas ir kuriamos naujos SVV skatinimo programos, diegiamos naujos finansinės paramos ir smulkaus verslo plėtros priemonės, skirtos didinti gyventojų užimtumą, SVV įmonių augimą ir jų efektyvumą.

Parama, susijusi su žmonių, finansiniais ištekliais ir verslo koncultacijomis, reikalinga visose SVV plėtros stadijose. Mokslinėje literatūroje dažniausiai pabrėžiama SVV išteklių formavimo problema. Problemų su ištekliais aspektai, kuriuos išskiria mokslinėje literatūroje : nėra gamybos mąsto ekonomijos, mažos kiekio nuolaidos gavimo galimybės, finansavimo, darbo jėgos samdymo ir informacijos ribotumo problemoms. (Štreimikienė ir kt., 2007)

Hossain (1998) teigia, kad nesugebėjimas gauti finansinę paramą yra svarbiausių kliūčių vystytis verslui, nes veiklos pradžioje SVV susiduria su pradinio kapitalo stoka, vėliau atsiranda poreikis apyvartinėms lėšoms ir investicijoms. Taigi, finansinė parama yra būtina siekiant sėkmingai vykdyti veiklą. Smulkus ir vidutinis verslas (SVV) pasižymi tam tikromis savybėmis, kurioms reikia atitinkamos valstybės paramos politikos. Finansinė parama yra svarbi visose smulkaus ir vidutinio verslo veiklos stadijose. (Mačerinskienė ir kt., 2002) McMahon (2001) teigia, kad įmonės steigimosi stadijoje SVV veikla orientuota į produkto vystymąsi, todėl steigimosi stadijoje reikia daugiau įvairių paramos paslaugų nei augimo ar brandos stadijose. Nepaisant SVV reikšmės formuojant ir palaikant konkurenciją ekonomikoje, būdamos nedidelės ir turėdamos ribotus išteklius, smulkios įmonės negali konkuruoti su stambiomis įmonėmis. Europos šalių vyriausybėms tenka padėti, kad šios įmonės taptų visaverčiais konkurencijos subjektais.

Europos Komisija rekomenduoja Europos Sąjungos valstybių – narių vyriausybėms kreipti dėmesį į SVV problemas. Priežastys, dėl kurių Europos valstybės siekia sukurti pradedantiems smulkiems verslininkams vienodas, o kartais ir palankesnes konkurencijos rinkoje sąlygas (žr. 9 lent.):

9 lentelė. Mikro ir Makro priežastys

Makroprieţastys	Mikroprieţastys
Smulkių įmonių buvimas – tai stiprėjančios ekonomikos požymis	Trumpas smulkių įmonių gyvenimo ciklas
Jos pritraukia dinamiškesnias įmones – verslininkus	Paprasta steigimo , valdymo ir pasitraukimo iš rinkos tvarka
Tai būsimos stambios įmonės	Didelės gamybos sąnaudos dėl nedidelių gamybos apimčių

Jos sprendžia užimtumo problemas	Gali naudotis vidaus, šeimos ūkio, artimųjų ištekliais
Lanksčiau reaguoja rinkos pokyčius	Dėl padidintos rizikos kreditai mažoms įmonėms kainuoja brangiai
Tai vienas iš esminių sveikos ekonomikos elementų	Gali tenkintis mažomis nišomis
Kuria stipresnius nacionalinio ūkio pagrindu	Neturi pakankamai lėšų vykdyti mokslinius tyrimus

Šaltinis: sudaryta pagal Europos komisijos SVV finansinės paramos nuomonės, 2007

Taigi dauguma Europos šalių teikia finansinę pagalbą smulkiam ir vidutiniam verslui. Pagalbos metodai ir apimtis šalyse labai skiriasi. Pagrindiniai finansinės pagalbos teikimo būdai yra:

1. tiesioginės subsidijos ir dotacijos;
2. subsidijuojamos paskolos;
3. kredito garantijos.

Mokslinėje literatūroje yra skiriami trys pagrindiniai paramos požiūriai į smulkiojo verslo plėtrą ir valstybės vaidmenį, reguliuojant SVV:

1. Įvairios lengvatos, išimtys, nesuderinamos su rinkos dėsniais. Palankių sąlygų sudarymas lemia nenatūralius ūkio vienetų santykius, neužtikrina konkurencijos, neskatina tobulėti, todėl teigiama, kad valstybės kišimąsis nepageidaujamas.

2. SVV turi būti sudaromos išskirtinės sąlygos – tai turi būti daroma pagrįstai, atsižvelginat į šalies ar regiono plėtros sąlygas ir poreikius. Šalys, kurios siekia skatinti ekonominį augimą, mažinti nedarbą, remia SVV. Paramos agentūros, remdamos SVV, daugiau dėmesio skiria socialiniam stabilumui didinti ir skurdui mažinti, o ne konkurencingumui stiprinti ir ekonominiam augimui skatinti.

3. SVV turi rasti savo nišą, kurioje galėtų efektyviai funkcionuoti. Tai dažniausiai tos rinkos nišos, kurios didelėms įmonėms yra nepatrauklios dėl mažų gamybos apimčių, gilios specializacijos ir didelio darbo imlumo. Šiuo atveju susiklosto situacija, kurioje SVV nėra remiamas rinkoje ir tuti rasti nišą efektyviam darbui.

Europos Komisija rengia ir įgyvendina įvairias politikos priemones, padedančias MVĮ Europoje. Kaip žinoma, kad MVĮ yra daugelio naujovių, su kurių pagalba sukuriami didesnės vertės gaminiai ir paslaugos, iniciatorės. (Europos Komisija, 2009) Todėl EK parengė „Small Business Act“ Europai (toliau - SMEA), kuris nors nėra teisės aktas, bet atskleidžia ES požiūrį į SVV ir nustato politikos gaires. Jo dėka Europos MVĮ atsidūrė dėmesio centre ES lygmeniu ir šalyse narėse. 2008 m. birželio 25 d. Europos Komisija patvirtino „Small Business Act“ Europai, kuriuo MVĮ siekiama skirti daugiau dėmesio formuojant ES ir nacionalinę politiką.

Taigi SMEA buvo sukurtas Europos Komisijos (2009) siekiant sumažinti biurokratiją MVĮ atžvilgiu ir skatinti didesnį MVĮ produktyvumą, vadovaujantis šūkiu “Pirmiausia galvokime apie

mažuosius („Think Small First"). EK taip pat parengė atsisiunčiamą vadovą, kuriame pateikiama patogi ES MVĮ politikos, jos pagrindinių iniciatyvų ir programų suvestinė ir pabrėžiamas poreikis geriau pritaikyti Europą MVĮ vykdomam verslui. Čia nurodoma, kaip MVĮ gali dalyvauti ir kur jos gali kreiptis dėl papildomos informacijos. (URL: http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/itemshortdetail.cfm?lang=ltėitem_id=3325)

Apibendrinant galima teigti, jog ES siekia sukurti - tokią sistemą ir priemones padedančias vertinti smulkųjį ir vidutinį verslą , išskiriant jo naudą ir tinkamumą, naudingumą bei poveikį – kaip kaip pagrindinį Europos ekonomikos variklį.

3.3 Klasterių įtaka smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimui

Remiantis tarptautinių žodžių žodynu, klasteris - artimų ar gretimų muz. garsaeilio garsų sąskambis. Pagal šį apibrėžimą galime pamatyti, kad ekonominės reikšmės nėra pateikta šiame apibrėžime. Šiuo metu, kalbant ekonomine prasme, klasteriai, kurie vis dažniau yra suvokiami kaip patraukli priemonė, skatinanti ekonomikos plėtrą ir kolektyvinio mokymosi procesus pasaulinės žinių ekonomikos sąlygomis, gali būti suprantami dvejopai:

- Siaurąja prasme. Klasteris siaurąja prasme yra ekonominė aglomeracija, kurią sudaro įmonės, veikiančios viena su kita susijusiose ir vieną kitą palaikančiose veiklos srityse.

- Plačiąja prasme. Klasteris plačiąja prasme yra regiono/sektoriaus socialinė gamybos ir inovacijų sistema, pasižyminti didele veikėjų su skirtingomis kompetencijomis koncentracija, kurių glaudūs tarpusavio ryšiai ne tik garantuoja ekonominį veiklos efektyvumą, bet ir skatina dalinimąsi žiniomis, technologijų perkėlimą ir naujų produktų kūrimą.

Mokslinėje literatūroje klasterio sąvoka vertinama labai skirtingai. Pavyzdžiui, Hill ir Brennan (2000) nurodo, kad „klasteris - tai pagal geografinį principą sukoncentruotos tarpusavyje sąveikaujančios, vykdančios bendrą veiklą ir savo specifine veikla papildančios viena kitą kompanijos, specializuoti tiekėjai, paslaugų teikėjai ir įvairios organizacijos." (p. 19). Kitaip tariant, klasteris - tai tam tikro regiono ribose egzistuojanti ryšių struktūra, sudaranti sąlygas glaudžiam įvairių formų bendradarbiavimui.

D. Štreimikienės ir R. Dapkaus teigimu (2007), klasteris taip pat geografinė kategorija: „Klasteris yra geografinė koncentracija tam tikros srities nepriklausomų įmonių, besispecializuojančių tiekimu, paslaugų teikimu ir gamyba gimininggose pramonės srityse bei susijusių institucijų, kurios tarpusavyje konkuruoja, bet kartu ir tam tikrose veiklos srityse bendradarbiauja ir kooperuojasi." (p. 19). Taigi šias institucijas sieja ne tik konkurencija, bet ir bendradarbiavimas.

Kad veikla, susijusi su klasteriais, yra ypač svarbi, šiuo metu yra pabrėžiama ir įvairiuose Europos Komisijos dokumentuose: konkurencingumo ir inovacijų programoje, struktūriniuose fonduose, sanglaudos politikoje ir kt..

Vienas iš pagrindinių skiriamųjų klasterio bruožų – jo novatoriškumas, nes pati klasterio struktūra ir bendros veiklos logika lemia inovacinius procesus. Šiuo metu Lietuvoje yra sukurti beveik visi nacionalinės inovacijų sistemos elementai. Tačiau inovacijų versle programa taip pat neveikia efektyviai, mokslo įstaigų ryšiai su įmonėmis yra itin menki.

R. Jucevičius (2009) nurodo, kad „klasteriai yra strateginė šalies ūkio konkurencingumo didinimo priemonė.“ (p. 4). Tokią išvadą autorius daro įvertindamas aplinkybę, kad mažų ir vidutinių rinkų segmente jau dabar vyrauja, o pačiu artimiausiu metu ir dominuos Azijos gamintojų produkcija. Europos Sąjunga, o kartu ir Lietuvos vyriausybė, ir atskiros įmonės ieško problemos sprendimo būdų.

Taigi klasterizacija taip pat yra vienas pagrindinių Lietuvos ūkio (pramonės ir verslo) plėtros strategijos prioritetų. Nacionalinės Lisabonos strategijos viena iš sąlygų – sparčios klasterių plėtros iniciatyvų ir kūrimosi skatinimas. Tai yra pramonės ir verslo bei viso ūkio konkurencingumo pagrindas. Panašios pozicijos laikosi ir daugelis kitų ES bei pasaulio šalių.

Apibendrinant, galime teigti, kad klasteriai, kurie suprantami kaip patraukli priemonė, turi reikšmingą poveikį šalies ūkio konkurencingumui, nes juose susidaro palankios sąlygos didinti įmonių produktyvumą, jų inovatyvumą, gerinti darbo ir produktų kokybę, technologinį turinį, atsirasti naujiems verslams ir t. t. Taigi klasterius reikėtų vertinti kaip vieną ypatingų instrumentų ekonomikos plėtrai, konkurencingumo didinimui šakos ar visos šalies mastu.

3.4 Efektyvūs verslumo ugdymo procesai

Verslumo ugdymas – viena svarbiausių prielaidų šalies ūkiui plėtoti ir gyventojų gerovei kelti. Verslumo ugdymas įgauna ypatingą reikšmę esminių socialinių, ekonominių ir technologinių transformacijų sąlygomis, kai iškyla būtinumas intensyviai vystyti verslą naujomis perspektyviomis kryptimis ir tuo pačiu užtikrinti visuotinį užimtumą bei įvairiapusišką visų socialinių sluoksnių raidą.

Vadovaudamosi Europos užimtumo strategija, šalys narės vidaus politikoje kelia prioritetinius uždavinius verslumo ugdymui ir darbo vietų kūrimui, siekia daugiau ir geresnių darbų ugdant verslumą ir novatoriškumą verslui palankioje aplinkoje. Ypatingas dėmesys skiriamas darbo vietų kūrimo potencialui naujose įmonėse, paslaugų sektoriuje bei tyrimų ir plėtros srityje. (Dvarionas, 2004)

Europos socialinis verslumo ugdymo ir inovatyvių studijų institutas orientuojasi į inovatyvių mokymo metodų diegimą suaugusiųjų švietime, siekiant pagerinti rinkos dalyvių konkurencingumą. Siekiant sustiprinti suaugusiųjų praktinius verslumo ir darbo įgūdžius, ketinama sukurti pasaulyje plačiai taikomus simuliacinius modelius strateginių žaidimų pagalba, kuriuose besimokantiems bus sukurta reali išorinė aplinka. Kiekvienoje simuliacijoje dalyvaus nuo 100-150 dalyvių, iš kurių bus formuojamos įvairios verslo struktūros ir bus simuliuojama reali konkurencija, bei bendradarbiavimas. Kiekvienoje simuliacijoje dalyvaus visa verslo struktūra, t.y. nuo investuotojų iki paprastų darbininkų. Įdiegus šias naujoves, bus vykdomi susitarimai su partneriais iš užsienio šalių, siekiant išvystyti

projektą tarptautiniu lygiu, taip pat tikimasi padidinti visų simuliacijų dalyvių profesinius įgūdžius, ugdyti greitą reakciją į pokyčius, prisitaikyti prie aplinkos, tapti laksčiais, suvokti atsakomybės laipsnį dirbant konkrečiose pareigose. (URL:http://europe-institute.com/seminaras)

Verslumo ugdymo nereikėtų painioti su bendrosiomis verslo ar ekonomikos studijomis, nes juo siekiama skatinti kūrybiškumą, naujoves ir savarankišką darbą. (Europos Komisija, 2009) Taigi verslumas yra asmens gebėjimas idėjas paversti veiksmais. Jis reiškia kūrybiškumą, naujoves ir pasirengimą rizikuoti bei gebėjimą planuoti ir valdyti projektus siekiant tikslų. Tai yra reikalinga visiems kasdieniame gyvenime namuose ir visuomenėje, tai leidžia darbuotojams geriau suvokti savo darbinės veiklos kontekstą ir geriau pasinaudoti galimybėmis, sudaro sąlygas verslininkams pradėti visuomeninę arba komercinę veiklą. (Europos Komisijos komunikatas, 2006)

Verslumo programos ir moduliai skatina moksleivius kūrybiškai mąstyti, veiksmingai spręsti problemas, objektyviai analizuoti verslo idėjas, bendrauti, dalyvauti socialiniuose tinkluose, vadovauti ir vertinti bet kokį projektą. Moksleiviai drąsiau pradeda savo verslą, jei gali išbandyti savo sumanymus dar mokydamiesi ir susilaukia palaikymo. Tačiau išaugęs naujų įmonių, inovacinių bendrovių ir naujų darbo vietų skaičius nėra vienintelė verslumo ugdymo teikiama nauda. Verslumas – tai gebėjimas, kurį turėtų išsiugdyti visi, ir, kuris padeda jaunimui atskleisti kūrybines galias ir labiau pasitikėti savo jėgomis imantis bet kokios veiklos.

Verslumo ugdymas gali būti itin veiksmingas pirminiame profesiniame mokyme, kai moksleiviai rengiasi pradėti dirbti ir savarankiškas darbas jiems gali būti vertinga galimybė. Tačiau daugeliu atveju pagrindinis dėmesys iš tikrųjų skiriamas ne verslumui, nes manoma, jog svarbiausia užduotis yra parengti kvalifikuotus darbuotojus.

Daugelyje Europos šalių verslumo ugdymas bent iš dalies įtrauktas į nacionalines profesinio mokymo programas. Kai kuriose iš šių šalių (pvz., Estijoje, Ispanijoje ir Lenkijoje) dalyvavimas verslumo ugdymo programose yra privalomas, tačiau daugeliu atvejų verslumas yra pasirenkamasis dalykas arba privalomas ne visose, o tik kai kuriose profesinio mokymo sistemos dalyse.

Įdomu tai, kad net tose šalyse, kuriose verslumo ugdymas įtrauktas į nacionalines ugdymo programas, dažniausiai vyrauja nuostata, kad padėtis dar nepakankamai gera ir kad vis dar yra spragų, kurias reikia užpildyti. Jos gali būti susijusios su mokyklų ir moksleivių dalyvavimu arba taikomų metodų veiksmingumu.

Lietuvoje veikia verslo praktinio mokymo firmos, kurios naudoja praktinio verslumo ugdymo metodikas. Jos pirmą kartą buvo įkurtos 1993 metais, įgyvendinant Danijos Karalystės švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos finansuotą projektą. 2006–2007 metais Lietuvoje veikė 48 Lietuvos verslo praktinio mokymo firmos 32 skirtingo tipo mokymo institucijose: universitetuose, kolegijose, profesinėse ir vidurinėse mokyklose. (Nacionalinė jaunimo

verslumo ugdymo ir skatinimo programa, 2008)

Pasak Jasinavičiaus R. (2007) pagrindinės verslumo kultūros visuomenėje skatinančios ir ugdančios priemonės (62 psl.):

1. **Sukurti šalies SVV sistemos generuojamos pridėtinės vertės** ir kitų verslo pažangos rodiklių monitoringo ir nuolatinio (ne rečiau kaip kas ketvirtį) vertinimo bei viešinimo sistemą.
2. Įvairiose žiniasklaidos priemonėse plačiau skleisti atsakingo verslo, keliančio gyventojų pajamas ir gyvenimo kokybę, geros praktikos patirtį bei ugdyti žiūrovų, klausytojų ir skaitytojų verslumo gebėjimus ir teigiamas psichologines nuostatas į verslą ir jo kūrimą.
3. Skatinti „Verslo bibliotekos“ papildymą knygomis ir kitomis informacijos laikmenomis apie sėkmingo verslo patirtį pasaulyje ir Lietuvoje.
4. Inicijuoti pavyzdinį atsakingo verslo etikos kodekso parengimą.
5. Sukurti ir palaikyti internetinį portalą, informuojantį ir nagrinėjantį efektyvaus ir harmoningo verslumo gebėjimų ugdymo metodikas, priemones, problemas ir rezultatus.
6. Remti naujų mokymo ir lavinimo lavintojams, tėvams ir besimokantiems programų bei mokymo priemonių kūrimą.
7. Rengti konferencijas, prezentacijas, parodas, skleidžiančias užsienio ir šalies geros praktikos patyrimą apie verslumo ugdymo aktualijas ir naujoves.
8. Remti naujų, modernių, efektyvaus verslumo ugdymo mokyklų steigimą ir plėtrą.
9. Remti neformalaus vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų verslumo ugdymo formų įvairovės plėtrą: regionines verslumo mokyklas, akademijas, kursus, inkubatorius, integralius verslo ir mokslo parkus, vasaros stovyklas, turnyrus, konkursus, olimpiadas, moksleivių įmones ir kt..
10. Motyvuoti ir skatinti tėvų ir kitų šeimos narių verslumo gebėjimų ugdymą ir geros verslumo patirties perdavimą.
11. **Skatinti** regionines ir šakines darbdavių organizacijas steigti **praktinio verslumo ugdymo** padalinius bei bendradabiauti su kitomis formalaus ir neformalaus ugdymo įstaigomis.
12. **Plėtoti verslumo ugdymo** mentorių atranką, lavinimą ir jų praktinės patirties perdavimą visose verslumo ugdymo formose ir etapuose.
13. Įdiegti bendro, viešojo ir verslo sektorių institucijas.
14. Sukurti pradedantiems verslininkams skirtas socialinės apsaugos programas.
15. Plėtoti ir remti patirties perdavimo programas, kuriose naujos bendrovės/jauni verslininkai gali mokytis iš labiau patyrusiųjų, tenkinant vadovų mokymo ir psichologinės paramos poreikius.
16. Sukurti akredituotus verslui paramos tinklus su tikslu stiprinti savininkų-vadovų įžvalgumą versle. Atverti viešuosius kontraktus mažesnėms verslo įmonėms. Didinti finansinių institucijų supratimą apie verslo poreikius siekiant finansuoti ir remti plėtrą.

17. Sukurti mechanizmą, skirtą palengvinti tolesnį mažų ir vidutinių verslo įmonių ir organizacijų dalyvavimą projektuose su mokyklomis ir universitetais.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvoje nėra visa apimančio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą, t. y. švietimo, darbo rinkos, žemės ūkio, profesinio orientavimo, smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimo priemonės nėra suderintos taip, kad galėtų stiprinti viena kitos poveikį – valstybės institucijos dirba skirtingomis kryptimis. Jaunimo ir ne tik, visos visuomenės verslumas turi būti skatinamas nuosekliai: nuo švietimo, profesinio orientavimo iki konsultacijų. Todėl skirtingos valstybės taikomos priemonės turi būti kryptingos ir suderintos.

3.5 Intelektualaus kapitalo svarba smulkiam ir vidutiniam verslui

Nuo 1990 metų globali ekonomika privedė prie padidėjusio susidomėjimo intelektiniu kapitalu ir įmonių gebėjimu susikurti ekonominę vertę, pritaikant ir valdant intelektinį kapitalą. Konkurencingumas, padidėjęs kapitalas, naujos technologijos, žinių ir žinojimo svarba ekonomikoje pakeitė įmonių veiklą.

Lietuvai tampant pilnaverte Europos Sąjungos nare visoms įmonėms viena iš svarbiausių ir aktualiausių problemų tampa verslo konkurencingumas bei sėkmingo plėtojimo užtikrinimas esamose bei naujose rinkose didinant rinkos vertę per intelektinį kapitalą. (Barkauskas, 2008) **Efektyviai panaudojant intelektinį kapitalą** įmonės vertės nustatymo procese padidėja galimybės įmonėms sėkmingai veikti tarptautinėje ir vietinėje erdvėje, atlikti įvairius investicinius sprendimus, taip pat integruotis tiek į įvairias ekonomines, finansines, kultūrines terpes.

Šių dienų ekonomika pagrįsta žiniomis, greitai kintančiomis technologijomis. Investicijos į žmogiškuosius išteklius, tyrimus ir plėtrą, naujas technologijas tampa svarbiomis organizacijos veiklos dalimis. Intelektinis kapitalas tai informacija ir žinios. Informacija yra statiška, o tuo tarpu žinios – dinamiškos. Anksčiau organizacijos vertė buvo matuojama tik materialiu kapitalu, dabar vertinamas materialus ir nematerialus kapitalas. Visi technologiniai išradimai yra intelektinio kapitalo produktas (Giziene, Vasiliauskaite, 2007).

Tradicinės kompanijos savo veiklą grindžia materialiu kapitalu, o modernios – žiniomis. Šios žinios yra darbuotojų, kurie pagal sao gabumus paverčia jas daugiau ar mažiau vertingais dalykais. Kiekviena įmonė, siekianti sėkmingai konkuruoti rinkose, turėtų pritaikyti intelektualius metodus konkurencingumo kriterijų aprobavimui ir efektyviam taikymui. Informacija ir žinios, įkūnytos intelektualiajame kapitale, būdamos retu ištekliu, pritraukia didžiausią paklausą esant ribotai pasiūlai. Jos suprantamos kaip tiesioginė gamybinė jėga, tampanti svarbiausiu šiuolaikinės gamybos veiksniu. intelektas tampa lemiančiu veiksniu žinių sukūrimo procese, kas padeda suformuoti tam tikras,

objektyvias, šių žinių pritaikymo sąlygas firmos konkurencingumui pakelti. (Barkauskas, 2009)

Tam, kad efektyviai valdyti intelektualų kapitalą reikia tiksliai identifikuoti jo komponentus. Remiantis Edvinsson, Malone (1997), Bontis (2002), Sveiby (2001) ir kt. teorijomis, intelektualus kapitalas skirstomas į komponentus – žmogiškasis kapitalas, struktūrinis kapitalas, vartotojų (ryšių) kapitalas.

Taigi žmogiškasis kapitalas – apima darbuotojų žinias, įgūdžius, išsilavinimą, jis negali būti kompanijos nuosavybė, nes tai yra neatskiriama nuo žmonių.

Žmogiškojo kapitalo teorija yra nauja šiuolaikinės ekonomikos teorijos koncepcija, kuri nagrinėja darbo jėgos formavimo ir kokybės problemas. (Bagdanavičius, 2002) Nors šios teorijos apraiškų pastebima ir XX a. pradžios ekonomistų darbuose, tačiau kaip vienalytė ir atskira teorija ji susiformavo 6-ojo dešimtmečio pabaigoje – 7-ojo pradžioje. Jos pradininkai – amerikiečių mokslininkai: S. Beckeris, B. Weisbroodas, D. Minceris, L. Chansenas, T. Schultzas. Šie ekonomistai savo darbuose suformavo šios teorijos branduolį ir padarė ją mokslo tyrinėjimų objektu.

Žmonių ištekliai – darbo išteklių sudėtis ir skaičius, įgūdžių ir patirties poreikis, naujų gebėjimų paieška ir atranka, apmokymo ir ugdymo poreikis ir t. t. Svarbu, kad verslo įmonėse būtų sudarytos visos galimybės protingai naudoti darbo išteklius, siekiant geriausių darbo rezultatų. Įmonės darbuotojai yra svarbiausias ir vertingiausias jos turtas. Žinių ir įgūdžių plėtra yra pagrindinis ekonominės plėtros ir augimo veiksnys. Verslo konkurencingumo didinimas neatsiejamas nuo žmogiškųjų išteklių plėtros, siekiant sukurti darbo rinkos poreikius atitinkančią ir su visą gyvenimą besimokančia darbo jėga. Daug užimtumo galimybių, kurias sukuria ir sąlygoja gamybos veiklos modernizavimas bei inovacijos, reikalauja didesnio darbo jėgos prisitaikymo ir iniciatyvumo, aukštesnio kvalifikacijos lygio ir techninių įgūdžių, taip pat nuolatinio jų atnaujinimo.

Anot J. Bagdonavičiaus (2002), „žmogiškasis kapitalas pasireiškia kaip konkreti visuotinė gyvybingumo forma, asimiliuojanti ankstesnes formas, ir įgyvendinama kaip žmonijos istorinio vystymosi išdava“ (p. 43). Ekonominėje literatūroje žmogiškasis kapitalas paprastai suvokiamas kaip žmogaus žinių, įgūdžių, sveikatos, patirties atsargos, kurios naudojamos gamybos ar paslaugų sferoje, siekiant gauti didesnį uždarbį.

Remdamasis vienu iš nurodytų traktavimų Skaržinskis (1998) apibūdina žmogiškąjį kapitalą kaip išsimokslinimo ir kvalifikacijos lygį, teritorinį, profesinį darbuotojų dinamiškumą. Ši nuomonė iš esmės sutampa su žmogiškojo kapitalo apibrėžimu, kurį pateikė L. Edvinsonas inteletualiojo kapitalo struktūros procese, bei laikoma iš esmės klasikine.

Taigi investuojant į žmogiškąjį kapitalą, galima ženkliai padidinti SVV konkurencinį pranašumą. Tinkamai investavus į žmogiškąjį kapitalą pagerinamas verslininkų verslumas, kuris suprantamas kaip sugebėjimas gaminti ir parduoti pirkėjui prekes abipusės naudos pagrindu.

Didėjant konkurencijai rinkoje, verslininkui tenka ieškoti kitokių, progresyvesnių būdų, kaip išlikti ir pasiūlyti vartotojui reikalingą produktą ar paslaugą, itin efektyviai išnaudojant materialinius ir žmogiškuosius resursus. Siekiant užtikrinti verslo sėkmę, ne tik pačiam verslininkui būtina gilinti savo žinias, nuolat mokytis, bet ir skatinti savo darbuotojus tobulintis.

Struktūrinis kapitalas – yra visa tai, kas išlaiko darbuotojus organizacijoje. Ši intelektualaus kapitalo rūšis yra palaikančioji infrastruktūra, kuri leidžia žmogiškajam kapitalui gerai funkcionuoti. Į jo sudėtį įeina organizacijos įvaizdis, informacinės sistemos, įmonės duomenų bazės.

Vartotojų kapitalas – tai vartotojai, jų lojaumas, įžvalgumas ir stiprybė, kompanijos vardai. Vartotojų pasitenkinimas, besikartojantys pardavimai, gera finansinė padėtis ir jautrumas kainai yra pagrindiniai vartotojiško kapitalo rodikliai.

Mokydamasis verslininkas atranda naujus būdus, kaip tradicinius dalykus daryti kokybiškiau ir efektyviau, tam tikslui maksimaliai išnaudojant savo ir darbuotojų kompetenciją, turimus įgūdžius ir žinias.

Apibendrinant, galima teigti, kad žmogiškieji ištekliai ir intelektinis kapitalas yra vienas esminių resursų, reikalingų bet kuriai organizacijai. Tai yra pats reikšmingiausias ir vertingiausias turtas, kurį organizacija valdo ir nuo kurio priklauso veiklos efektyvumas. Bet kurioje organizacijoje svarbiausias indėlis yra žmogiškasis elementas. Veiklos sėkmė priklauso nuo efektyviai dirbančių žmonių.

3.6 Apribojimų teorijos pritaikymas

Apribojimų teorijos autorius - Izraelio fizikas, pedagogas bei valdymo procesų specialistas Eliyahu Goldrattas. Apribojimų teoriją galima vadinti verslo filosofija, kuri siekia artėti prie pagrindinių, globalių įmonės tikslų per pagrindinių priežasčių, trukdančių pasiekti šiuos tikslus, pašalinimą. Kiekvieną priežastį, darančią bet kurios organizacijos - gamybos, paslaugų įmonės ar net ne pelno siekiančios įmonės - veiklą neefektyvią, galima vadinti apribojimu. Pastaroji teorija koncentruojasi į apribojimų pašalinimą ir nuo kitų panašių teorijų labiausiai skiriasi tuo, kad nesiorientuoja į vietinį optimumą o akcentuoja visos verslo sistemos efektyvumo didinimą.

Teorija remiasi tuo, kad verslo įmonės veikla gali būti vertinama trimis matavimais: pralaidumu, veiklos išlaidomis bei investicijomis. Pralaidumas yra apribojimų teorijos terminas. Jis apibrėžiamas kaip greitis, kuriuo sistema generuoja tikslo vienetus. Šis terminas yra bendras pelno ir nepelno siekiančioms organizacijoms. Tai valdymo informacijos sistema, leidžianti vadovams greit nustatyti, ar jų sprendimai didina kompanijos pelningumą. (Corbett, 2005)

Izraelio fiziko dr. Eliyahu M. Goldratto sukurta apribojimų teorija (angl. Theory of constrains), aprašo problemas ar problemų sistemas, su kuriomis susiduria įmonės – nagrinėjamos vidinės įmonės problemos, kurios nėra tokios jau sudėtingos kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, tačiau jos yra

esminės ir pagrindinės sistemingo įmonės darbo gadintojos. Autorius E. M. Goldrattas spręsti esminėms problemoms naudojo fizikos, matematikos, biologijos ir kitų mokslo šakų žinias, kad galėtų rasti ir pritaikyti efektyviausią problemos sprendimo būdą.

Autorius rado išeitį kaip galima rasti problemos sprendimą pritaikius konstruktyvaus mąstymo procesų metodiką. Ši teorija siūlo paprastas išeitis iš sudėtingų sprendimų, nes pats teorijos požiūris moko vertinti, pavyzdžiui, gamyboje veikiančią grandį kaip į gyvą organizmą, kuriame visos dalys ir sistemos veikia išvien, siekiant sinchroniškumo ir tolydaus darbo. Sinchroniškas ir vieningas sistemos darbas veda link išsvajotojo tikslo link, nesvarbu tas tikslas būtų didelis ar mažas.

Apribojimų teorija atveria kelią mąstymo bei valdymo pritaikymui, taip kurdama priemones, kurios yra būtinos norint apdoroti vis didesnėms permainoms įmonės viduje, kurios vis dažniau atsiranda dėl smarkiai besikeičiančios rinkos ir konkurencinės situacijos. Norint didinti įmonės efektyvumo problemas reikia spręsti sparčiai, būti lanksčiam, kad galėtum būti konkurencingas ir pranašesnis už savo partnerius, o ne rytoj, kai išspręsta problema gali būti niekam nereikalinga ir nenaudinga.

E. M. Goldratto mokomi mąstymo procesai ir požiūris į juos gali tapti kiekvienam naudinga ir sisteminga kryptis siekiant gerinti įmonės efektyvumą. Pati teorija moko ne tik kaip efektyviai spręsti problemas, bet kaip ir mokytis, keisti požiūri į jas, plėsti savo mąstymo ribas ir taip siekti tobulumo ir vizijos kaip užkirsti kelią ateities problemoms. (Goldratt, 2008) Paprastai yra taip, jog ilgą laiką nesikeičiančios organizacijos patenka į savo spąstus, tai yra siauro požiūrio į savo vykdomą verslą, metų metus nekintančias pelno (nuostolio) eilutes savo balansinėse ataskaitose, arba dar blogiau, į vis krintančius efektyvumo rodiklius. Paprastai tokių įmonių prioritetas yra vadovavimasis saugumo principu, egzistencija bent trumpuoju laikotarpiu. Tokių įmonių vadovus galima būtų apibūdinti kaip siauro požiūrio ir suvokimo žmones. Tačiau toks įmonių vadovų požiūris yra labai blogas ir nuo to kenčia tik įmonių rezultatai arba kritiniu atveju tokios įmonės apskritai pasiekia bankroto slenkstį. Dažniausiai tokios įmonės susidūrusios su tam tikromis problemomis yra gydomos nuo simptomų, kurie sukėlė tas problemas, ir tų simptomų išgydimas yra tik laikinas, o ne ilgalaikis sprendimas tų problemų sprendimui. Atpažinus simptomą pirmiausia reiktų ieškoti esmines ir dažniausiai elementarias priežasties, kurios galėjo tą simptomą ir sukelti. O tai jau ir būtų apribojimų teorijos pritaikymas. (Cox et al., 2010)

Šiandieniniame versle norint būti nuolat konkurencingu verslo aplinkoje, reikia būti itin lanksčiam ir mokėti nuolat keistis bei tobulėti savo verslo aplinkoje - reikalinga sisteminga veiksmų seka, nuolatinis tobulėjimas, mokėjimas nenukrypti nuo siekiamo tikslo, o blogėjant situacijai reikia mokėti greitai ir operatyviai reaguoti siekiant kuo anksčiau aptikti, nustatyti bei pašalinti šaknines problemas. Kitaip tariant nuolatinis žmoniu ir organizacijų tobulėjimas turi būti elgsenos būdas ir suprantamas kaip visiškai normalus reiškinys.

Dažniausiai į kiekvieną pažintinę kelionę yra skiriamas gidas. Taip ir įmonėje, vedant organizaciją naujo tikslo link reikalingas vadovas, kuris tinkamai koordinuotų visą darbą susijusį apribojimų teorijos panaudojimui. Tiek įmonės darbuotojai, tiek atskirų sričių specialistai gali nepastebėti esminių problemų įmonės viduje ir anot E. M. Goldrattas už šios esminės problemos ar problemų sistemos sprendimą yra atsakingas įmonės vadovas, kuris įgytomis žiniomis ir savo nuovokumu turi dalintis su atsakingų įmonės grandžių darbuotojais.

Apribojimų teorija būtų teisingiausia suskirstyti į dvi pagrindines sritis. Tai pats mąstymo procesas ir konkretus šio proceso pasekmių pritaikymas įmonės veikloje. Esminis šios teorijos momentas yra tas, jog visose sistemose yra tik viena šakninė problema, kuri įtakoja tam tikrus neigiamus veiksnius tolimesnėse, pavyzdžiui, gamybinio proceso srityse. Anot autoriaus norint išspręsti iškilusias problemas reiktų orientuotis į tokias logines sekas – **realios dabarties medis, išsklaidantis debesys ir pažangios ateities medis.** Pasak Goldratto E. M. norint, kad įmonė dirbtų efektyviai, reikia daugiau nei vieno paprasto sprendimo tam tikrai problemai išspręsti, o kartu reikia keisti ir mąstymo požiūrį bei turėti platesnį įžvalgumą. Įprastai iš anksto paruošti problemos sprendimo būdai būna tik trumpalaikiai, nes kai tik kuri nors organizacija pritaiko jo paruoštus sprendimus, jie padeda tapti įmonei konkurencingai tik trumpą laiką, vėliau dėl neaiškių priežasčių visa sistema vėl pradeda byrėti. Autorius tiesiog norėjo pateikti, jog apribojimų teorija vienu metu yra ne tik paprastas, bet ir sąlygiškai sudėtingas problemų sprendimų būdas. Taigi Goldrattas E. M. duoda įrankį kaip išmokti spręsti problemas ir kaip pakeisti loginį mastymą bei suvokimą apie įmones tam tikrų sričių procesus.

Taigi analizuojant bet kokios sistemos veiklą, būtina sistemiškai sudaryti aiškią jos problemų grafinę ir loginę schemą, kuri vadinama realios dabarties medžiu (RDM). Būtent RDM parodys priežastis ir pasekmės ryšius, jungiančius visas nagrinėjamoje situacijoje vyraujančias problemas. Kruopšiai sudarius problemų schemą, galima pastebėti, kad vienu metu reikės kovoti ne su daugeliu problemų, o tik su pagrindinėmis – viena ar dviem.

Realiame gyvenime ši teorija visada pasitvirtina: viena ar dvi svarbiausios problemos sukelia visas kitas, todėl pastarosios faktiškai yra tik pirmųjų pasekmės arba nepageidaujami simptomai. Tai – neišvengiamos pagrindinių problemų išvestinės. Jas apribojimų teorija siūlo vadinti nepageidaujamomis pasekmėmis. Nors ir apribojimų teorija knygoje labiau orientuota į gamybinius procesus, tačiau jos pritaikymo galimybes yra žymiai platesnės. Tereikia tinkamai suvokti ką autorius nori pasakyti ir toliau sėkmingai taikyti perduodamus principus ir kitose ūkinėse veiklos srityse. Nagrinėjant tokią loginę schemą (RDM) , tampa akivaizdu, kad siekiant efektyviai paveikti visą sistemą, turimus išteklius pirmiausiai racionalu nukreipti į pagrindinę priežastį – šaknį, o ne į jos sukeltus simptomus.

Abibendrinant galima teigti, jog RDM taikymas – tinkamas metodas, kuriant strategijas, planus, nustatant veiksmų eiliškumą ir prioritetus, norint iš esmės ir efektyviai išspręsti kylančias problemas.

SMULKAUS IR VIDUTINIO VERSLO EFEKTYVUMO DIDINIMO TYRIMO METODOLOGIJOS PAGRINDIMAS

Tyrimo tikslas - Įvertinti Lietuvos verslo efektyvumo didinimo kliūtis ir priemones, atskleisti esmines priežastis kliudančias auginti pridėtinę vertę šalyje.

Įvertinus smulkaus ir vidutinio verslo įtaką šalies ekonomikai, išanalizavus Lietuvos esamą SVV aplinkos būklę, įvertinus plėtros galimybes, siekiant įtvirtinti gautus rezultatus šioje dalyje bus atlikta metodinė dalis, kuriai naudojamas empirinis tyrimas – anoniminė anketa.

Tyrimo metodas. Apklausa yra labiausiai paplitęs pirminės sociologinės informacijos rinkimo metodas. Anketinės apklausos metodas, tai tyrimo instrumentas – atviro tipo klausimynas - anketavimas (žr. 1 priedą). Anketavimas - tai duomenų rinkimo metodas, kai respondentas pats savarankiškai pildo pateiktą klausimyną. Tai sudaro sąlygas respondentui pildyti klausimyną jam patogiu laiku, išsaugoti informacijos privatumą.

Anketinės apklausos metodas buvo pasirinktas dėl šių priežasčių:

1. anketa anonimiška, todėl respondentai gali laisvai atsakinėti į klausimus, nes tiesioginės apklausos metu respondentai būgštauja dėl jų asmenybės nustatymo, todėl jų atsakymų patikimumas kartais abejotinas;
2. norint išvengti apklausos vedėjo įtakos respondentams.;
3. anketavimas yra trumpesnis ir pigesnis už tiesioginės apklausos metodą ar interviu.

Tyrimo pagrindimas 10 lentelėje:

10 lentelė. Tyrimo pagrindimas

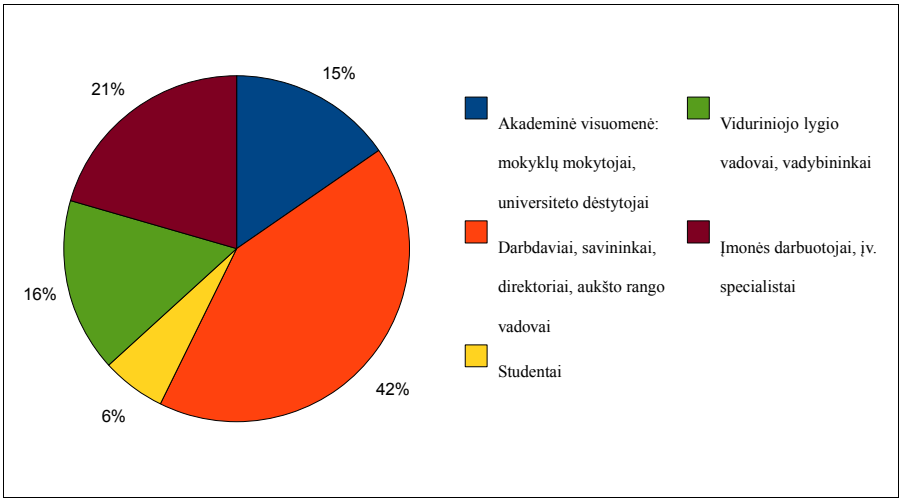
Nr.	Klausimai	Pagrindimas
1	Kokį indėlį visuomenės gyvenimo kokybei daro verslas Lietuvoje?	Siekiama išsiaiškinti respondentų požiūrį (teigiamą ar neigiamą) į verslą ir verslo įtaką visuomenės gerovei.
2	Kodėl vidutiniai atlyginimai Lietuvos versle ir viešajame sektoriuje yra tokie maži ir kokiu būdu juos galima būtų visuotinai pakelti?	Norima sužinoti mažų vidutinių atlyginimų priežastį Lietuvoje ir būdus juos pakelti.
3	Kodėl mūsų šalies darbo vietų efektyvumas pagal sukuriamas pajamas kelis kartus mažesnis nei Vakarų Europoje? Ar tai nėra esminė specialistų emigracijos priežastimi?	Kadangi Lietuvos gyvenimo kokybė ir ekonominiai rezultatai gerokai skiriasi nuo ES šalių – norima sužinoti šaknines, žemo darbo vietų efektyvumą pagal sukuriamas pajamas, priežastis.
4	Įvardinkite sėkmingo ir konkurencingo verslo matavimo	Siekiama išsiaiškinti efektyvaus verslo vertinimo

	(vertinimo) rodiklius.	rodiklius.
5	Kokio pagrindinio tikslo siekia Lietuvos verslo įmonės?	Norima sužinoti kokių užsibrėžtų tikslų siekia Lietuvos verslo įmonės.
6	Kokią misiją atlieka Lietuvos verslo įmonės?	Siekiama išsiaiškinti visuomenės suvokimą į verslą ir jo misiją.
7	Kokiomis vertybėmis vadovaujasi (turėtų vadovautis) sėkmingas verslas Lietuvoje?	Siekiama išsiaiškinti ar Lietuvoje yra susiformavusios bendros vertybės, kuriomis turi vadovautis sėkmingas verslas.
8	Kas labiausiai trukdo pradėti nuosavą verslą Lietuvoje?	Norima sužinoti priežastis kliudančias auginti pridėtinę vertę šalyje.
9	Kokios kliūtys ir barjerai trukdo konkurencingo ir efektyvaus smulkiojo ir vidutinio (SVV) verslo plėtrai?	Norima sužinoti kokie veiksniai trukdo vystytis SVV.
10	Kokios, Jūsų manymu, valstybės visuomenės motyvacinės priemonės/paskatos skatinančiai įtakotų verslo kūrimąsi ir vystymąsi Lietuvoje?	Siekiama išsiaiškinti kokie veiksniai laikomi pagrindiniais įmonės efektyvumo didinimo šaltiniais.
11	Kas konkrečiai galėtų paskatinti individualios veiklos galimybes? Kokie veiksniai ir priemonės (metodai ir būdai) akivaizdžiai pagerintų SVV veiklos efektyvumą ir plėtrą?	Kadangi SVV efektyvi plėtra garantuotų šiandienos Lietuvos aktualių socialinių problemų sprendimą – svarbu išgryninti veiksnius ir priemones SVV veiklos efektyvumui ir plėtrai.
12	Kodėl Lietuvoje darbdavių procentas vienas iš mažiausių ES ir kodėl jis neauga?	Norima sužinoti kodėl kitų šalių verslo sąlygos gerokai geresnės nei Lietuvos verslo.
13	Kur ir kokiu būdu savo kompetencijas įgyja Lietuvos darbdaviai?	Norima išsiaiškinti kaip įmonės didina savo mokslinį potencialą, taip pat vertina šalies pagrindines verslumo kultūros visuomenėje skatinančias ir ugdančias priemones.
14	Kodėl Lietuvos Švietimo sistema ruošia tik specialistus – darbgavius, ir visai ignoruoja darbdavių ruošimą ir lavinimą?	Siekiama išsiaiškinti kaip vertina valstybės kuriamą aplinką žinių visuomenės skatinime.
15	Kaip, Jūsų nuomone, - keisis veikiančių SVV įmonių skaičius Lietuvoje per artimiausius 10 metų?	Norima išsiaiškinti SVV įmonių kaitos tendencijų prognozes respondentų atžvilgiu.
16	Jūsų darbovietė, pareigos, darbo stažas?	Siekiama išsiaiškinti atsakiusiųjų profilį.

Apklausa buvo vykdoma nuo 2011 m. vasario 18 d. iki 2011 balandžio 10 d.. Realiai į anketos klausimus atsakė 234 respondentai. Bendras atsakymų lygis 45 proc.. (iš pateiktų 520 anketų) Apklausos metu surinkti duomenys apdoroti MS Office Excel programa. Pagal gautus rezultatus atlikta analizė ir pateikta vaizdiniais grafikais.

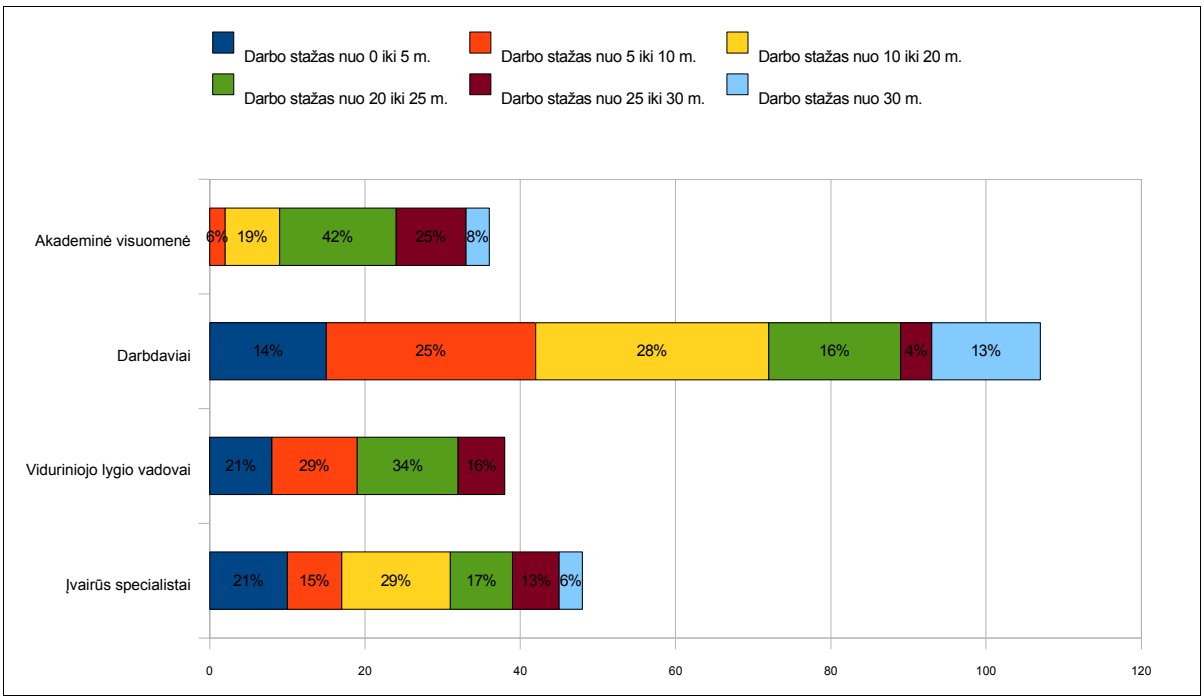
Siekiant platesnės ir gilesnės informacijos sužinoti bendrą Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo visuomenės vertinimą – tyrime dalyvavo ne tik smulkaus ir vidutinio verslo įmonių, bet ir universitetų ir mokyklų bendruomenės nariai. Būtent todėl buvo apklausti ne tik darbdaviai, bet ir akademinė visuomenė – įvairių mokyklų mokytojai, universiteto dėstytojai, taipogi įvairūs įmonės

specialistai, vidutiniojo lygo vadovai, vadybininkai ir studentai. Apklausos respondentai – tai seminare dalyvavę Vilniaus, Klaipėdos, Kauno, Šiaulių, Panevėžio miestų bendruomenės nariai, suinteresuoti gyvenimo kokybės gerinimu Lietuvoje. Respodentų pasiskirstymas matomas 15 paveiksle :

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal profesiją

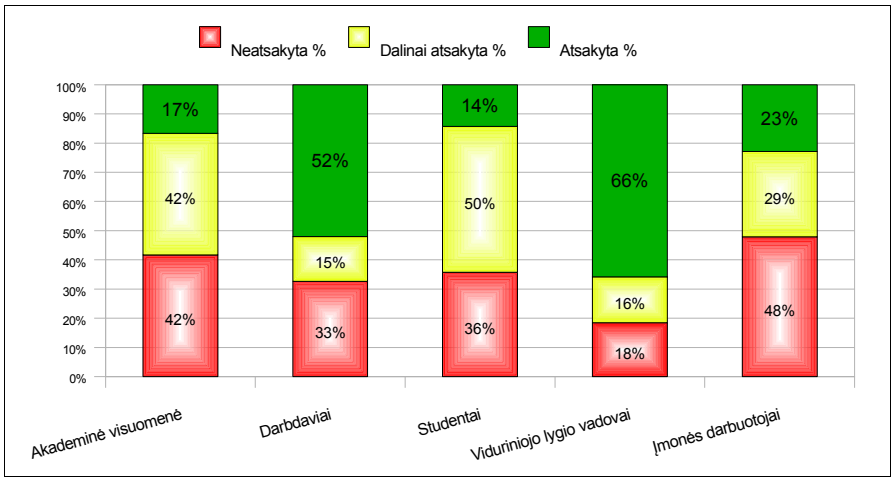
Siekiant išsiaiškinti darbinės veiklos patirtį respondentai buvo suskirstyti pagal darbo stažą, matomą paveiksle nr. 16:

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą

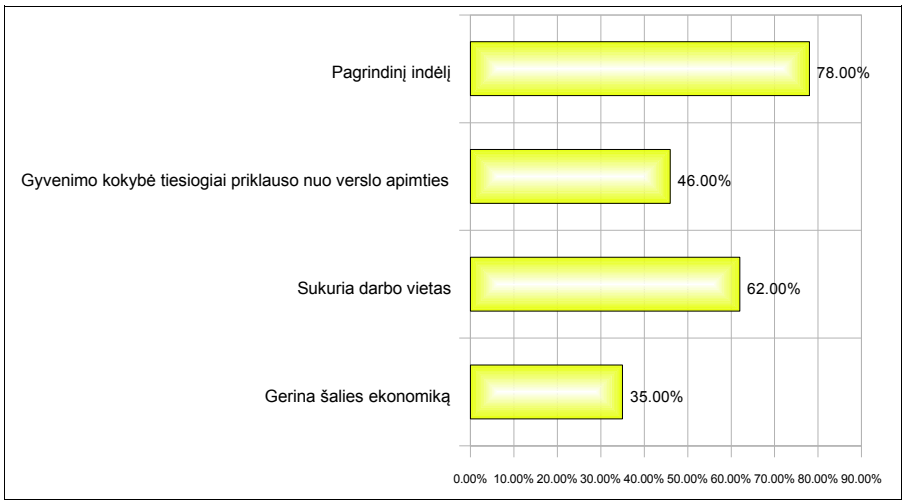
Pirmas klausimas anketoje buvo įvertinti verslo įtaką visuomenės gerovei (žr. 17 pav.). Kaip matome iš paveikslo darbdaviai ir viduriniojo lygio vadovai teisingiausiai vertina smulkaus ir vidutinio

verslo tiesioginį indėlį gyvenimo gerovei, tačiau kaip bebūtų keista – akademinė visuomenė ir įmonės įvairūs specialistai daugiau nei 40 proc. neįvertina teigiamo smulkaus ir vidutinio verslo įtakos.

17 pav. Verslo įtakos visuomenės gerovei vertinimas

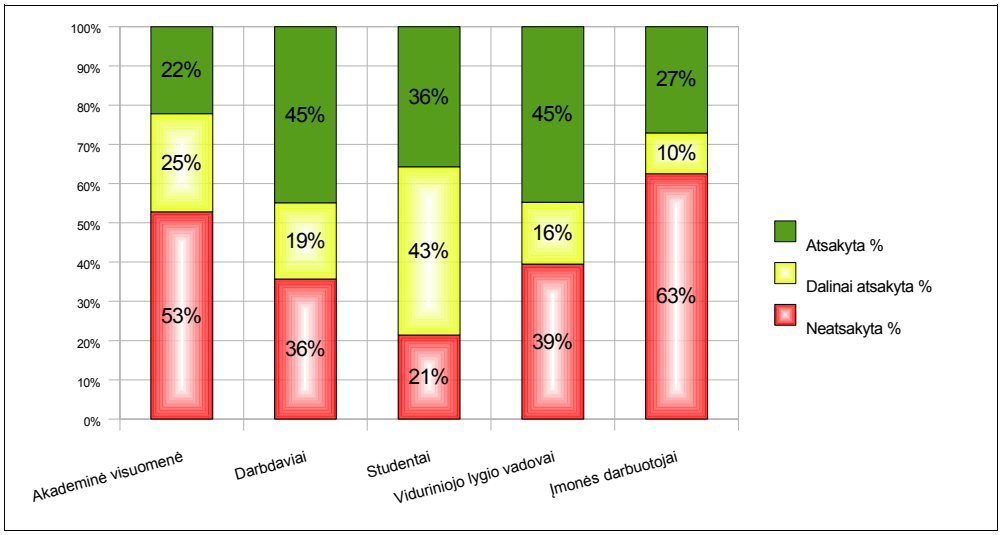
Gyvenimo kokybė tiesiogiai priklauso nuo verslo apimties (gyventojų užimtumas, pajamos ir mokesčiai viešajam sektoriui išlaikyti) ir verslo plėtros. 78 proc. teigiamai atsakiusiųjų respondentų nurodė, kad smulkus ir vidutinis verslas didžiausią ir pagrindinę įtaką turi visuomenės gyvenimo kokybei - patogiam ir materialai aprūpintam gyvenimui. Samdomiems dirbantiesiems – tai pagrindinis pragyvenimo šaltinis, Valstybei – biudžeto pajamų papildymas (žr. 18 pav.) :

18 pav. **Verslo indėlis visuomenei**

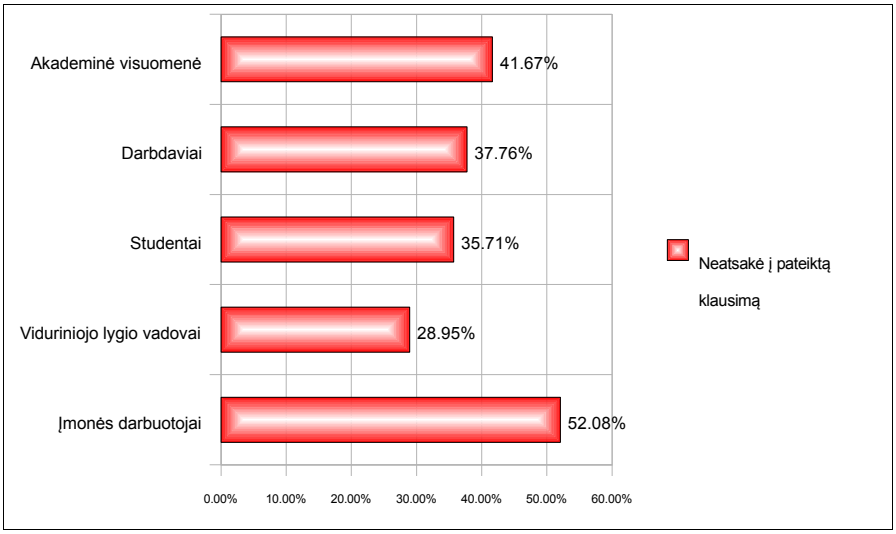
Kadangi Lietuvoje darbo vietos santykinai yra žemo efektyvumo, dėl tos priežasties nekakankamai sukuriama pridėtinės vertės, o tai reiškia, kad bazės didesniems atlyginimams neužtenka. Todėl antrame klausime buvo norima sužinoti mažų vidutinių atlyginimų priežastį Lietuvoje ir būdus juos pakelti. Kaip matome iš 19 paveikslo 63 proc. įmonių specialistų ir 53 proc. akademinės

visuomenės narių negalėjo įvardinti mažų vidutinių atlyginimų Lietuvoje priežasties:

19 pav. Mažų atlyginimų Lietuvoje priežastys

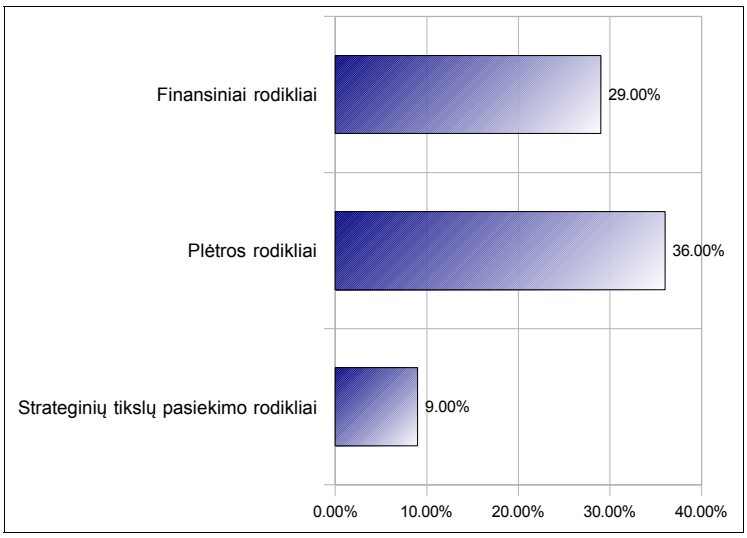
Kadangi Lietuvos gyvenimo kokybė ir ekonominiai rezultatai gerokai skiriasi nuo ES šalių – norima sužinoti šaknines jo priežastis. Į klausimą kodėl šalies darbo vietų efektyvumas pagal sukuriamas pajamas kelis kartus mažesnis nei Vakarų Europoje - tik 14 proc. respondentų nurodė priežastį, kad žmonių veikla nėra orientuota į veiklos efektyvumą, 38 proc. nurodė darbo vietų stygių šalyje, o 34 proc. įvardino darbdavių ugdymo stygių, 52 proc. įmonės specialistų priežasties neįvardino. Iš 20 paveikslo matyti, kad respondentų dauguma nežino ar negali įvardinti Lietuvos žemo vietų efektyvumo priežasties:

20 pav. Lietuvos žemo darbo vietų efektyvumo įvertinimas

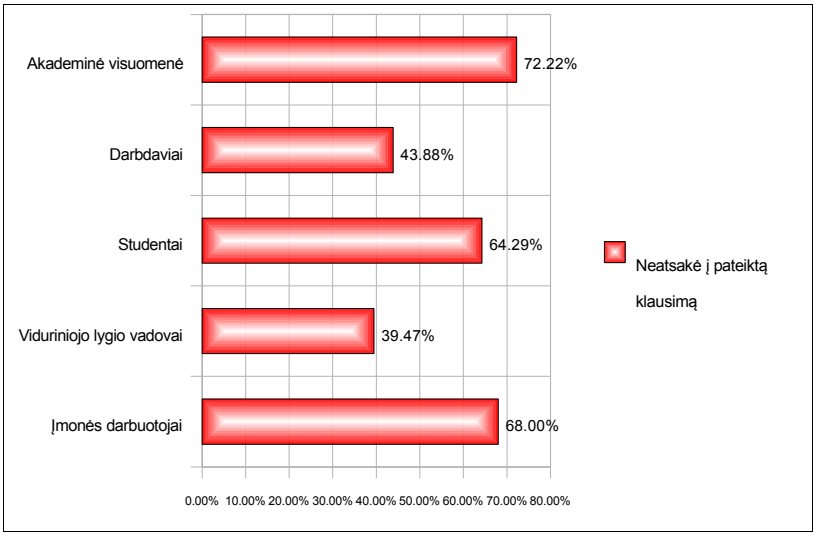
Verslo sėkmės garantas yra finansinės galimybės, įmonių veiklos pobūdis, verslininko asmens savybės, bei išorinė aplinka – ekonominis, socialinis ir teisinis klimatas. Taigi sėkminga verslo subjektų veikla priklauso nuo išorinių ir vidinių veiksnių derinio. Tinkamas šių faktorių derinys padeda užtikrinti

kryptingą verslo ir ekonomikos plėtrą. Pagrindinius sėkmingo ir konkurencingo verslo matavimo rodiklius 29 proc. respondentų įvardino finansinius rodiklius - kaip pajamų, pelno rodiklis, generuojamos pridėtinės vertės dydis, 36 proc. respondentų nurodė verslo plėtros rodiklius - kaip investicijų, naudojamų išteklių ar kapitalo grąžos ir 9 proc. respodentų nurodė strateginių tikslų pasiekimo rodiklius pagal veiklos matavimo metodus:

21 pav. Sėkmingo ir konkurencingo verslo matavimo rodikliai

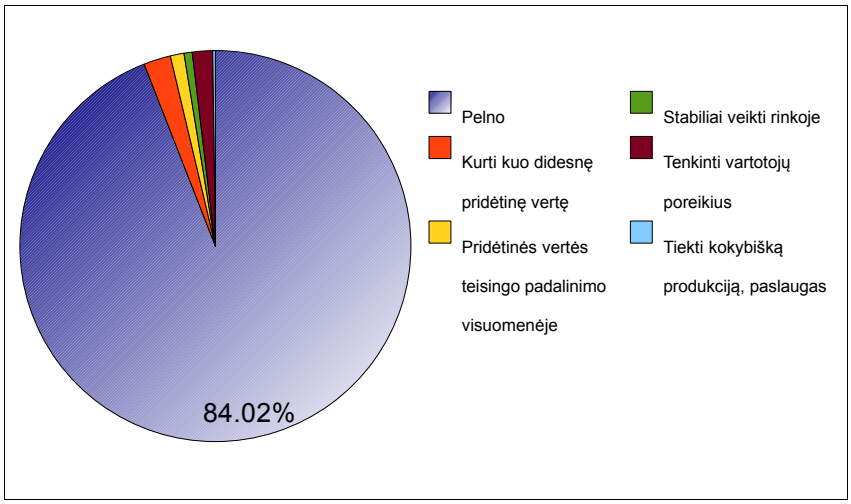
Deja dauguma likusių apklaustųjų neįvardino sėkmingo verslo matavimo rodiklius: 68 proc. Įmonių specialistų ir didžioji dalis 72 proc. akademinės visuomenės. Darbdaviai ir viduriniojo lygio vadovai atsakė tik iš dalies – 44 proc. ir 39 proc.. (žr. 22 pav.)

22 pav. Neįvardintų verslo matavimo rodiklių pasiskirstymas

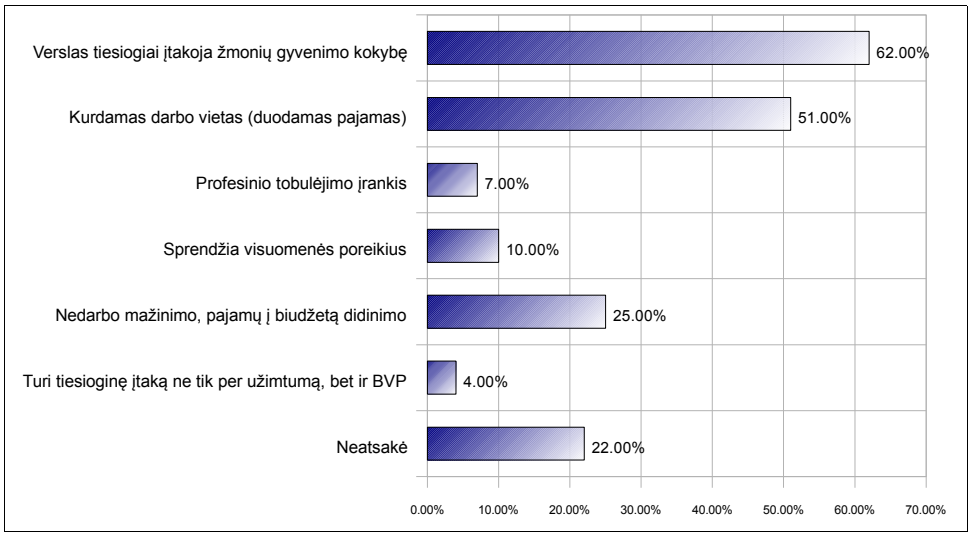
Verslumas – tai asmenybės gebėjimai formuoti tikslus, numatyti strategijas ir maršrutus tiems tikslams pasiekti, uždegti save ir komandos narius kryptingai ir atkakliai veikti, žengiant užsibrėžto tikslo link, tai visuomenės gyvenimo kokybės gerinimo katalizatorius ir asmenybės tobulėjimo būdas,

savarankiškumo ir laisvės įrankis. Kalbant apie verslo tikslą - verslumas suprantamas kaip mokėjimas sukurti pridėtinę ekonominę vertę ir teisingai ją padalinti, tai mokėjimas uždirbti pinigus, pritraukti investicijas bei mokėjimas savo veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus. Net 84 proc. apklaustųjų respodentų nuomone Lietuvos verslo įmonių tikslas gauti kuo didesnį pelną, o pridėtinės vertės teisingu paskirstymu visuomenėje yra susirūpinę tik 1 proc. apklaustųjų:

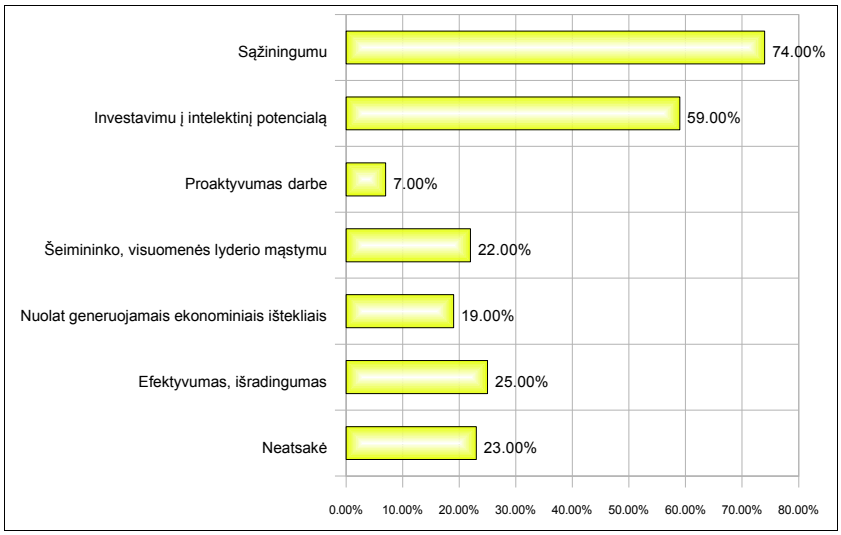
23 pav. Lietuvos verslo įmonių pagrindinis tikslas

Smulkusis ir vidutinis verslas atlieka svarbų vaidmenį šiuolaikinės ekonomikos šalių vystymuisi, tai visuotinai pripažintas ir turintis įtaką, duodantis naudą , taip pat statistiškai įrodytas makroekonominis veiksnys. Taigi Lietuvos verslo pagrindinė misija kaip nurodė 62 proc. respondentų - tiesiogiai įtakojanti žmonių gyvenimo kokybę. 51 proc respondentų nurodė, kad verslo pagrindinė misija – gyventojų užimtumas ir duodamos pajamos, 7 proc. nurodė kaip profesinio tobulėjimo įrankį. (žiūrėti į 24 pav.)

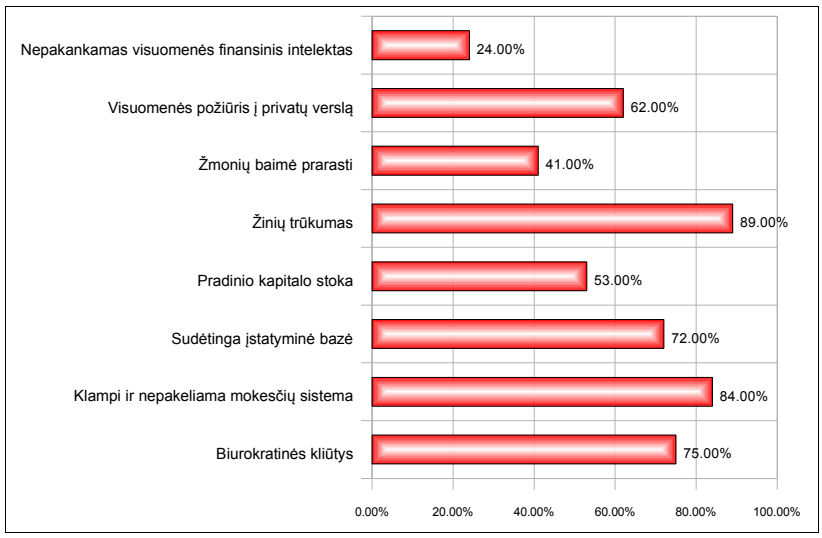
24 pav. Lietuvos verslo įmonių pagrindinė misija

Į klausimą kokiomis vertybėmis vadovaujasi (turėtų vadovautis) sėkmingas verslas Lietuvoje - 74 proc. nurodė sąžiningumą, 59 proc. nurodė investavimą į intelektinį potencialą kaip darbuotojų žinių didinimo bagažą, taip pat reikšmingas yra veiklos efektyvumo didinimas ir išradingumas įvertintas ketvirtadaliu respondentų. Tačiau 23 proc. negalėjo įvardinti vertybių, dėl to peršasi išvada, kad Lietuvoje dar nėra susiformavusios vertybės versle, teigiamo požiūrio į verslo buvimą:

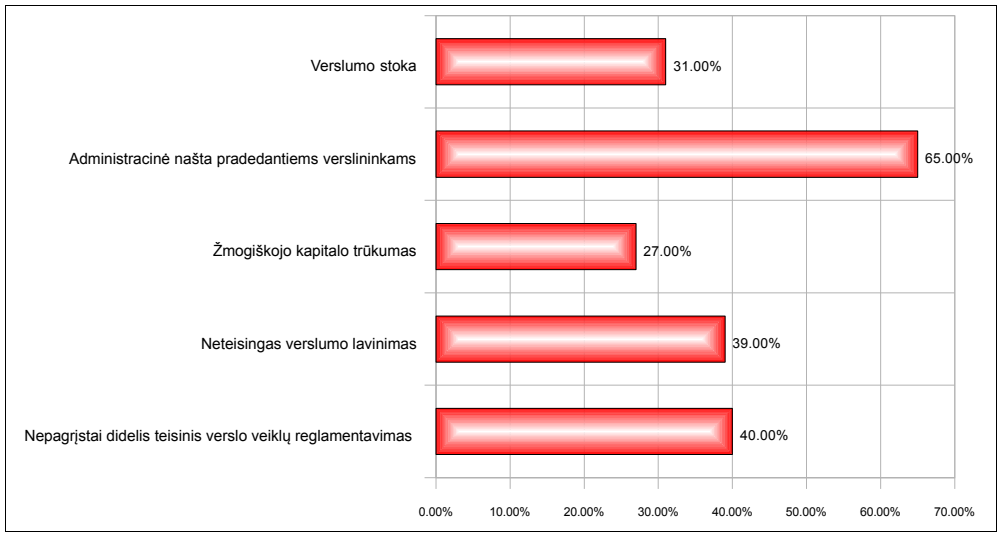
25 pav. **Pagrindinės vertybės sėkmingam verslui vystyti ir išlaikyti**

Aktualus klausimas – nuosavo verslo steigimas Lietuvoje – kas labiausiai trukdo jį pradėti? Kokios pagrindinės priežastys kliudančios auginti pridėtinę vertę šalyje – iš 26 pav. matome keturias lyderiaujančias priežastis – dauguma 89 proc. nurodė pagrindinį barjerą - žinių trūkumą, 84 proc. nurodė klampią ir nepakeliamą mokesčių sistemą, 75 proc. nurodė biurokratines kliūtis ir 72 proc. sudėtingą įstatyminę bazę. Taip pat dauguma respondentų nurodė susiformavusį visuomenės požiūrį į verslą , t.y. - visuomenė nejaučia SVV įtakos jos gyvenimo kokybės augimui. Žinoma, toks visuomenės požiūris į verslą kaip į blogio įsikūnijimą liūdina, taip pat kaip ir 41 proc. respondentų nurodė priežastį - kaip baimė prarasti - parodo visuomenės nesaugumo jausmą pradėti verslą.

26 pav. Pagrindinės priežastys kliudančios pradėti verslą Lietuvoje

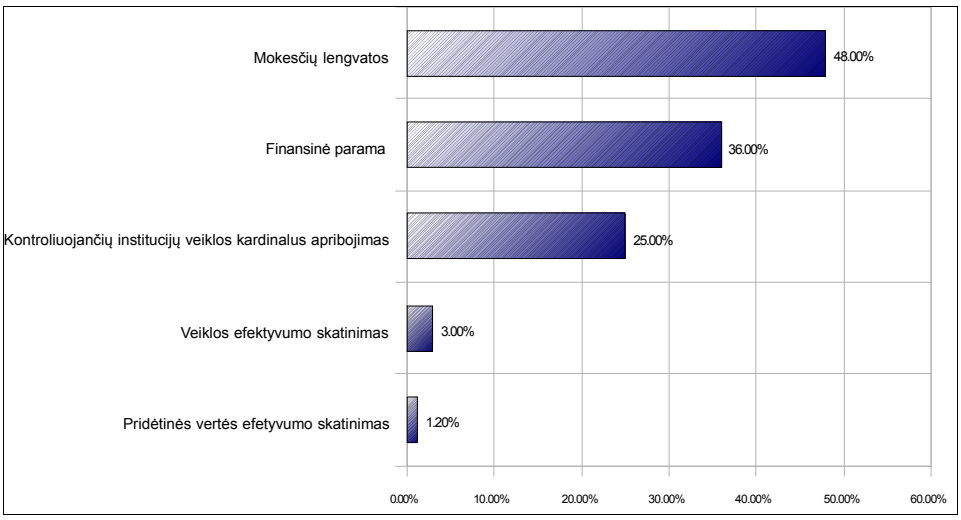
Konkuruojant verslo aplinkoje pakankamai daug veiksnių įtakoja įmonę. Įmonės yra priverstos konkuruoti sudėtingomis ir nuolat besikeičiančiomis sąlygomis. Į klausimą kokios kliūtys ir barjerai trukdo konkurencingo ir efektyvaus smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai respondentai nurodė: administracinė našta pradedantiems verslininkams, teisinį verslo veiklos reglamentavimas, neteisingas verslumo lavinimas, verslumo stoka, žmogiškojo kapitalo trūkumas. Procentinis pasiskirstymas pavaizduotas 27 paveiksle:

27 pav. **Kliūtys ir barjerai konkurencingai ir efektyviai smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai**

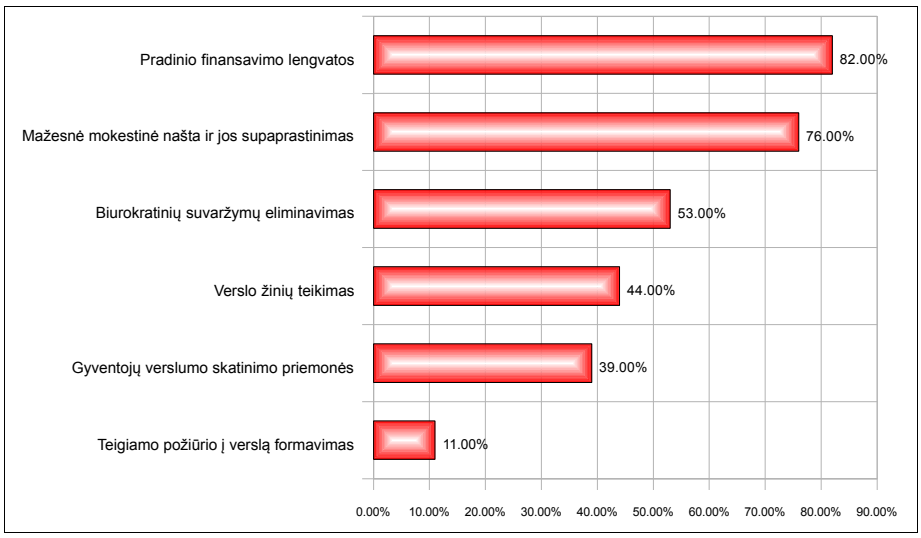
ES ir valstybės narės turi kurti tokią aplinką, kurioje verslininkai ir šeimos verslai kurtųsi ir klestėtų, o verslininkiškumas būtų vertinamas. Reikia rūpintis versliais žmonėmis, skatinant jų susidomėjimą ir talentą. Taigi valstybės vaidmuo SVV atžvilgiu yra nuolatinis įvairių visuomenės

sluoksnių: valstybinių, vietos valdžios institucijų ir mokslininkų, politikų bei verslo atstovų diskusijų objektas. Valstybės visuomenės motyvacinės priemonės/paskatos skatinančiai įtakotų verslo kūrimąsi ir vystymąsi : 48 proc. mokesčių lengvatos, 36 proc. finansinė parama, 25 proc. kontroliuojančių institucijų veiklos kardinalūs pasikeitimai, 3 proc. veiklos efektyvumo skatinimas ir tik 1.2 proc. pridėtinės vertės skatinimas.

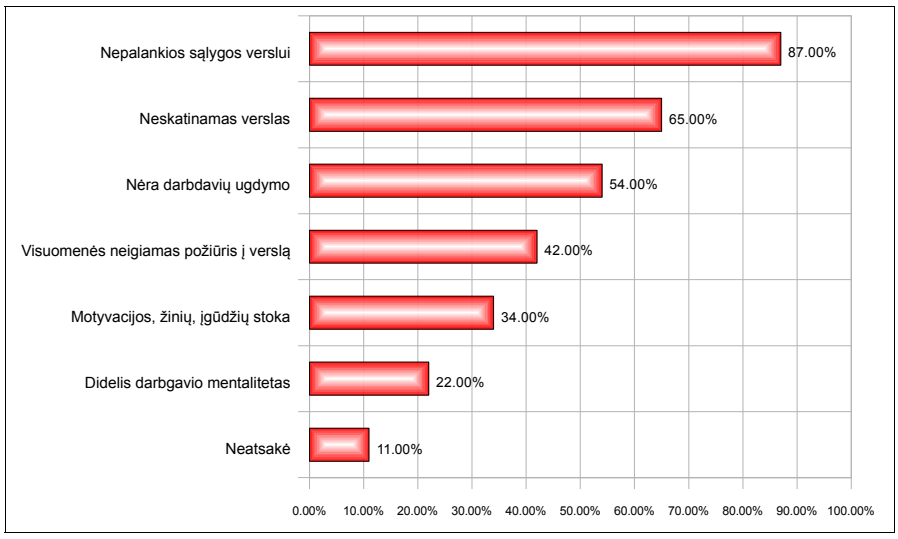
28 pav. **Valstybės visuomenės motyvacinės priemonės**

Verslo skatinimas yra vienas iš pagrindinių žingsnių efektyvios plėtros link. Respondentų nuomone kokie veiksniai ir priemonės akivaizdžiai pagerintų SVV veiklos efektyvumą ir plėtrą būtų – pradinio finansavimo lengvatos, nes nesugebėjimas gauti finansinę paramą yra svarbiausių kliūčių vystytis verslui, o veiklos pradžioje SVV dažniausiai susiduria su pradinio kapitalo stoka. Taigi, finansinė parama yra būtina siekiant sėkmingai vykdyti veiklą ir ji respondentų nuomone yra ypatingai svarbi pradinio verslo veiklos stadijoje. 76 proc. respondentų paminėjo ir mažesnę mokestinę naštą verslui ir jos supaprastinimą, 53 proc. nurodė biurokratinių suvaržymų eliminavimą, 44 proc. - verslo žinių teikimą, toliau 39 proc. gyventojų verslumo skatinimo priemones, 11 proc. teigiamo požiūrio į verslą (žr. 29 pav.) :

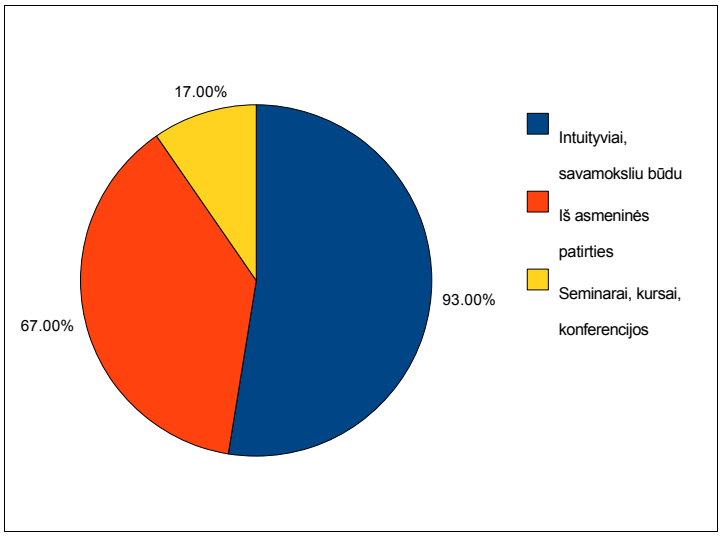
29 pav. **Veiksniai ir priemonės SVV veiklos efektyvumui gerinti**

Ekonomikos augimui užtikrinti būtina skatinti didesnę verslumo kultūros plėtrą, kuri skatintų atsirasti daugiau naujų bendrovių, daugiau novatorišką verslą pradėti linkusių verslininkų. Problema ta, kad nėra rodiklių, kuriais galima būtų išmatuoti visuomenės narių nusiteikimą imtis verslo, jų mastymo būdo, verslumo kompetencijų bei gebėjimų. Dvyliktame klausime buvo norima sužinoti kodėl kitų šalių verslo sąlygos gerokai geresnės nei Lietuvos verslo, nes Lietuvoje darbdavių procentas vienas mažiausių ES. 87 proc. respondentų nurodė nepalankias verslo sąlygas, 65 proc. nurodė verslo skatinimo problemą, 54 proc. nepatenkinti darbdavių ugdymo, 42 proc. nurodė visuomenės neigiamą požiūrį į verslą, 34 proc. motyvacijos ir įgūdžių stoką, 22 proc. nurodė didelį "darbgavio" visuomenės mentalitetą.

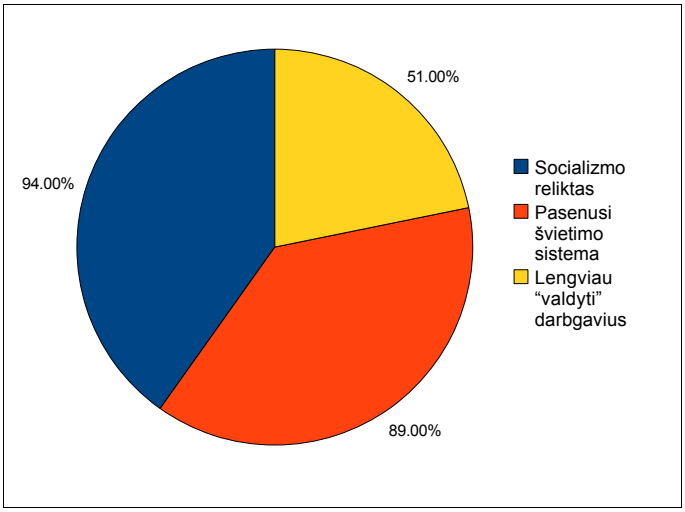
30 pav. Lietuvos verslo sąlygos

Atliekant tyrimą buvo svarbu išsiaiškinti kokiu būdu savo kompetencijas įgyja Lietuvos darbdaviai: 93 proc. nurodė savamoksliu būdu, 67 proc. - iš asmeninės patirties ir tik 17 proc. patirties semiasi iš seminarų, kursų, konferencijų (žr. 31 pav.):

31 pav. Lietuvos darbdavių pagrindiniai būdai kompetencijai įgyti

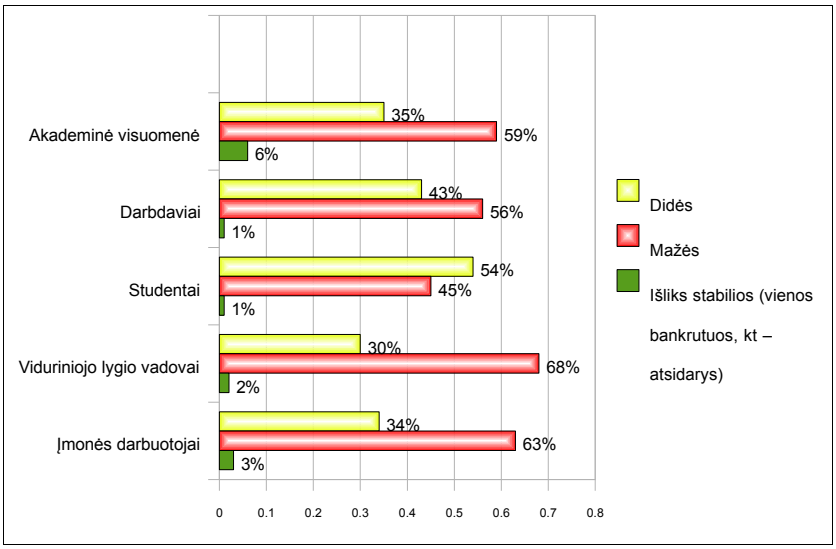
Siekiant išsiaiškinti kaip visuomenė vertina valstybės kuriamą aplinką žinių visuomenės skatinime ir kodėl Lietuvoje švietimo sistema ruošia tik specialistus darbgavius ir visai ignoruoja darbdavių ruošimą ir lavinimą: 94 proc. vieningai nurodė iš sovietinių laikų išlikusį socializmo reliktą, 89 proc. nepatenkinti pasenusia švietimo sistema, o 51 proc. nurodė, kad darbgavius tiesiog yra lengviau valdyti, jais manipuliuoti. Peršasi tokia išvada , kad socialistinė ideologija kaip konvejerinė sistema ugdanti paklusnius vykdytojus Lietuvoje suformavo neigiamą požiūrį į veiklos lyderius.

32 pav. Respondentų vertinimas dėl švietimo sistemos verslumo lavinimo

Tyrimas buvo atliekamas taip pat norint sužinoti respondentų nuomonę dėl SVV ateities – kaip

keisis įmonių skaičius per artimiausią dešimtmetį. Optimistiškiausios prognozės vertinamos tik 54 proc. studentų, o pesimistiškiausios prognozės daugiausiai vertinamos vidurinio lygio vadovų – 69 proc. (žr. 33 pav.):

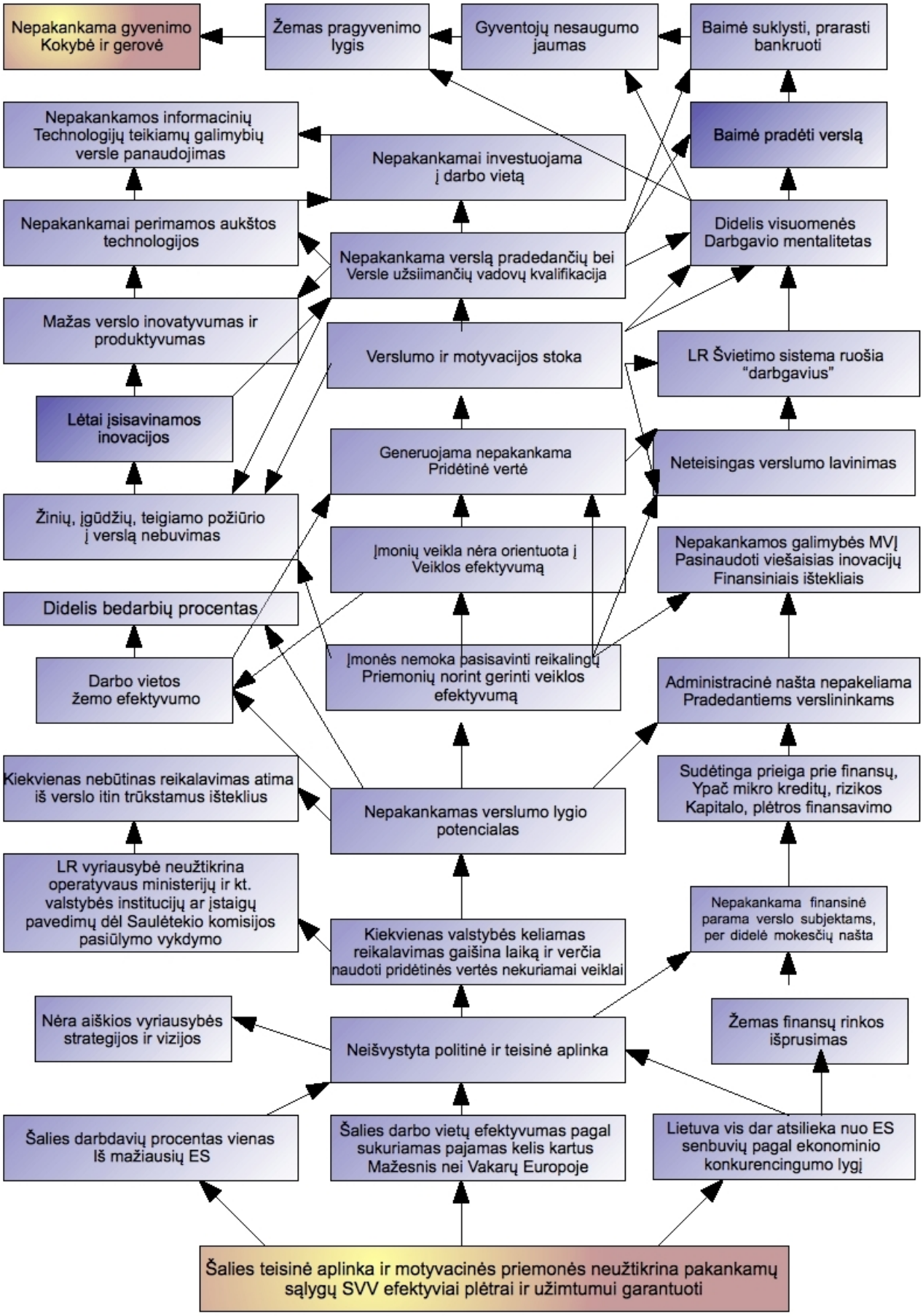
33 pav. Respondentų prognozės dėl SVV ateities

Apibendrinant apklausos rezultatus galima įvardinti pagrindines problemas , trukdančias efektyviai SVV plėtrai:

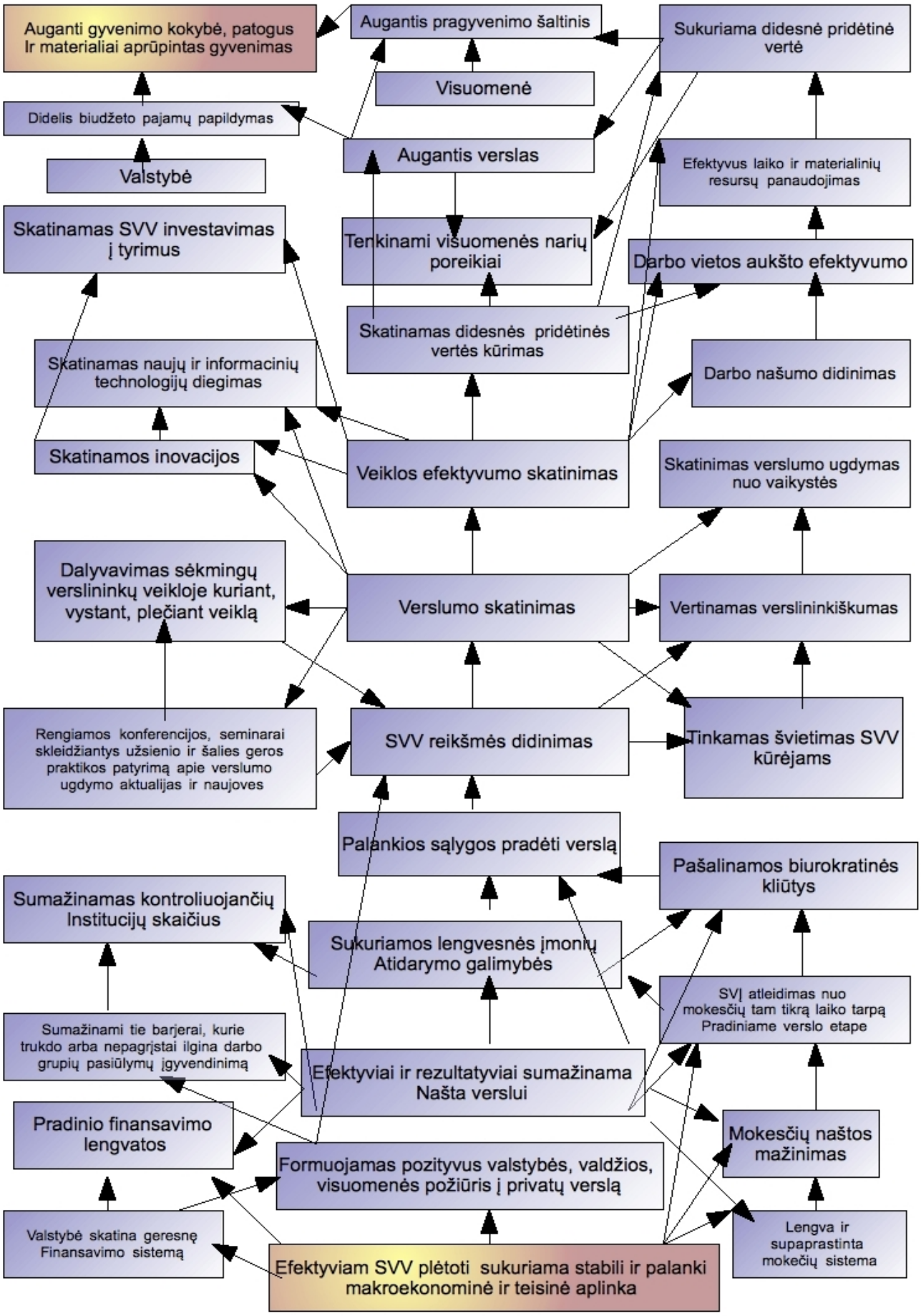
- teisinė aplinka ir motyvacinės priemonės neužtikrina pakankamų sąlygų SVV efektyviai plėtrai ir užimtumui garantuoti;
- nepakankama SVV finansinė parama;
- nepakankamas verslumo lygio potencialas, verslumo ir motyvacijos stoka;
- administracinė našta nepakeliama pradedantiems verslininkams, per didelė mokesčių našta;
- įmonių veikla nėra orientuota į veiklos efektyvumą;
- mažas verslo inovatyvumas ir nepakankamai perimamos aukštos technologijos;
- nepakankamai investuojama į darbo vietą;
- nepakankama SVV vadovų ir darbuotojų kompetencija, nėra jų ugdymo sistemos;
- visuomenėje nepakankamai plėtojama atsakingo verslumo kultūra.

Hipotezė : „**Šalies teisinė aplinka ir motyvacinės priemonės neužtikrina pakankamų sąlygų efektyviai SVV plėtrai ir užimtumui garantuoti**“ patvirtinama.

Taikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas sudaryta Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir SVV Pažangios ateities medžiai:

34 pav. **Lietuvos SVV Realios dabarties medis**

35 pav. **SVV Pažangios ateities medis**

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Smulkiojo ir vidutinio verslo vaidmuo reiškiasi kiekybiniu indėliu į ekonomikos augimą ir įtaką makroekonominiams rodikliams - SVV įmonių bendrosios pridėtinės vertės sukuriama dalis yra didesnė nei 60 procentų visoje šalyje sukurtos pridėtinės vertės. Vadinasi, bendras smulkiam ir vidutiniam verslui priklausančių ūkio subjektų paplitimas, įtaka darbo rinkai, sukuriamų nacionalinių produktų dalis, parodo svarbų šio segmento vaidmenį kuriant šalies gerovę, įtakojant nacionalinių ekonomikų plėtrą bei dalyvaujant globaliniuose ekonominiuose procesuose. Analizuoti įvairių šalių smulkiojo ir vidutinio verslo ekonominiai rezultatai leidžia teigti, kad šis ūkio segmentas, duodantis didžiulę ekonominę naudą visose kiekvienos šalies ūkio šakose ir ekonominės veiklos srityse, yra neatsiejama ir reikšminga šalių ekonomikos dalis.

2. Verslumas laikomas vienu pagrindinių subalansuoto ekonomikos augimo ir regionų plėtros veiksnių kartu su žiniomis, kapitalu ir darbo jėga, taip pat ir darbo rinkos politikos priemonė. Literatūroje pateikiama daug verslumo apibrėžimų. Bendriausia prasme, verslumas tai - mokėjimas efektyvia veikla sukurti pridėtinę ekonominę vertę ir teisingai efektyviai ją panaudoti, uždirbti pinigus, pritraukti investicijas bei savo sėkminga veikla sudominti potencialius paslaugos ar prekės vartotojus. Tai - asmens šeimininko, lyderio mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias - intelektualinį kapitalą pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui. Nepakankamas verslumas, žemas našumas, įtakoja Lietuvos, o tuo pačiu ir ES, konkurencingumą ir bei ūkio subjektų galimybes konkuruoti globalinėje ekonomikos erdvėje. Ekonomikos augimui užtikrinti būtina skatinti didesnę verslumo kultūros plėtrą, kuri skatintų atsirasti daugiau naujų bendrovių, daugiau novatorišką verslą pradėti linkusių verslininkų. Problema ta, kad nėra rodiklių, kuriais galima būtų išmatuoti visuomenės narių nusiteikimą imtis verslo, jų mastymo būdo, verslumo kompetencijų bei gebėjimų. ES ir valstybės narės turi kurti tokią aplinką, kurioje verslininkai ir šeimos verslai kurtųsi ir savo efektyvia veikla klestėtų, o verslininkiškumas būtų vertinamas.

3. Tyrimas buvo atliekamas vykdant anketinę respondentų apklausą norint įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo įtaką žmonių gyvenimui Lietuvoje, remiantis sekančiais aspektais: siekiant išsiaiškinti visuomenės požiūrį į verslą, efektyvaus verslo matavimo rodiklius, visuomenės suvokimą į verslo misiją, tikslus, sėkmingo verslo vertybių, taip pat įvertinti verslo sąlygas, veiksnius, įtakojančius efektyvią verslo plėtrą ir pagrindines verslumo kultūros visuomenėje skatinančias ir ugdančias priemones. Gauti rezultatai rodo, kad Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimui neišvystyta šalies teisinė aplinka ir motyvacinės priemonės neužtikrina pakankamų sąlygų SVV efektyviai plėtrai ir užimtumui garantuoti. Pagrindinės lyderiaujančios priežastys kliudančios auginti pridėtinę vertę šalyje – respondentų daugumos 89 proc. nurodė pagrindinį barjerą - žinių trūkumą, 84

proc. nurodė klampią ir nepakeliamą mokesčių sistemą, 75 proc. nurodė biurokratines kliūtis ir 72 proc. sudėtingą įstatyminę bazę. Atlikus tyrimą nustatytos pagrindinės žemo verslumo Lietuvoje priežastys - nepakankami pokyčiai mentaliniame lygmenyje ir verslinių įgūdžių trūkumas – 93 proc. verslininkų savo kompetenciją įgyja savamoksliu būdu. Taip pat paaiškėjo jog daugiau nei 30 proc. respondentų nejaučia SVV įtakos jos gyvenimo kokybės augimui. Taigi norint pasiekti teigiamų rezultatų, reikia formuoti konkrečias išryškėjusių problemų eliminavimo programas nacionaliniu mastu, priešingu atveju, menkas verslumas šalyje ateityje gali sąlygoti ekonominio augimo, vystymosi ir socialinio saugumo užtikrinimo problemas.

4. Smulkaus ir vidutinio verslo sėkmė priklauso nuo vadybinių gebėjimų, efektyvaus intelektualaus kapitalo panaudojimo, efektyvios veiklos, tinkamo verslumo ugdymo, o taip pat išsilavinimo ir kvalifikacijos. Žmoniškųjų išteklių potencialas leidžia plėtoti žiniomis pagrįstas veiklas, tačiau trūksta priemonių ir instrumentų šio inovacinio potencialo tobulinimui. Menkos galimybės kelti kvalifikaciją specializuotose įstaigose įmonių darbdaviams, vadovams ir darbuotojams. Remiantis tyrimo rezultatais - 89 proc. respondentų nepatenkinti pasenusia švietimo sistema, todėl galima teigti, jog verslumo ugdymo procesas Lietuvoje turi būti efektyvesnis ir būtų efektyvesnis, jei teorinius ar praktinius užsiėmimus vestų gerai žinomi praktikai, o verslininkai – būtų efektyviau įtraukiami į valdymą. Pagrindinė mokslinio potencialo didinimo priemonė smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse – pastangos pasisavinti joms reikalingų priemonių, norint gerinti savo veiklos efektyvumą.

5. SVV sukurtos pridėtinės vertės apimtis didės, jei sėkmingų subjektų skaičius didės. Dėl verslo įmonių skaičiaus ateities perspektyvas optimistiškiausiai vertina 54 proc. studentų ir 43 proc. darbdavių. Besiimančių nuosavo verslo skaičius tiesiogiai priklauso nuo šalies verslumo kultūros lygio bei pradinės finansinės, informacinės bei institucinės paramos verslo pradžioje. Smulkaus ir vidutinio verslo įmonių skaičius tiesiogiai priklauso nuo naujai besisteigiančių SVV įmonių skaičiaus, bei veikiančių įmonių veiklos efektyvumo.

6. Išanalizavus smulkaus ir vidutinio verslo aplinką, pateikiamos **smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimo kryptys:**

- **Sukurti stabilią ir palankią makroekonominę ir teisinę aplinką.** Atliktame tyrime daugelio respondentų atsakymai buvo kad verslo reguliavimo sistema ir biurokratinė našta nėra palanki efektyviai verslo plėtrai, bloga teisinė ekonominė aplinka. Įstatyminės bazės stabilumas stipriai įtakoja SVĮ funkcionavimą ir plėtrą. Teisės aktų aiškumas ir vientisumas yra verslo integracijos į vieningą rinką ir jo efektyvaus funkcionavimo vietinėje rinkoje prielaida. Tyrimo rezultatai parodė, kad vienas iš svarbiausių uždavinių siekiant gerinti verslo aplinką turi būti: užtikrinantis įmonių veiklos reglamentuojančios teisinės bazės skaidrumas ir stabilumas, suprantama ir lanksti įstatyminė bazė, taip pat numatyti būdai, kurie leistų optimizuoti verslą kontroliuojančią institucijų darbą. Taigi norint

skatinti naujų įmonių steigimą, reikia sumažinti kontroliuojančių institucijų skaičių, taip pat iš šių institucijų sulaukti ne baudų ir persekiojimo, o prevencijos ir pagalbos, taip pat sukurti mokestinių kreditų sistemą verslą pradedantiems asmenims, sumažinti steigimo mokestį, remti inovacinę veiklą, bei technologinį vystymąsi, mažinti biurokratinius suvaržymus. Norint palengvinti įmonių skolinimąsi, peržiūrėti ir supaprastinti įmonių tarpusavio skolinimąsi bei įmonių skolinimąsi iš užsienio bankų reglamentuojančius teisės aktus. Sumažinti licencijavimą versle sudarant palankesnes sąlygas sąžiningai konkurencijai. Supaprastinti individualių įmonių ir uždarųjų akcinių bendrovių steigimą. Paprastinti griežtesnį nei minimalus ES teisės perkėlimą į Lietuvos teisės aktus. Siekiant tobulinti konkurencijos sąlygas peržiūrėti įmonių susijungimo, konkurenciją ribojančių susitarimų reglamentavimą, draudimo piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi reglamentavimą. Įgyvendinus šias SVV verslui kliūtis padidės smulkių ir vidutinių įmonių skaičius, taip pat veiklos apimtys ir efektyvumas.

- **Mažinti mokestinę naštą.** Atliktame tyrime dauguma atsakė, kad vyrauja per dideli mokesčiai, dažna mokesčių įstatymų kaita. Lietuvoje kiekvienas valstybės keliamas reikalavimas gaišina laiką ir verčia verslą naudoti savo išteklius pridėtinės vertės nekuriančiai veiklai, todėl kiekvienas nebūtinas reikalavimas atima iš verslo šiuo metu itin trūkstamus išteklius. Smulkiajam verslui mokesčių dydis yra ypač svarbus dalykas, nes nuo jo priklauso pajamų dydis, paskatos dirbti, investuoti ir vartoti. Laiku ir tikslingai suteikta mokesčių lengvata, vėliau atsiperka, kaip sėkminga investicija, didėja darbo vietų skaičius, auga valstybės biudžeto pajamos. SVĮ mokesčių diferencijavimas – tokia pat mokesčių našta visoms įmonėms, trukdo įmonių veiklos apimčių didėjimui ir efektyvumui.

- **Ugdyti verslumą, skatinti teigiamą požiūrį į verslą.** Lietuvoje nėra visa apimančio požiūrio į visuomenės verslumo skatinimą: verslumo ugdymas nėra įtrauktas į visas profesinio mokymo sistemos dalis, neveiksmingi mokymo metodai, nepakankama mokytojų kompetencija, ribotas moksleivių dalyvavimas, nedalyvauja verslininkai. Visos visuomenės verslumas turi būti skatinamas nuosekliai: nuo švietimo, profesinio orientavimo iki konsultacijų. Todėl valstybės taikomos priemonės turi būti kryptingos ir suderintos.

Taigi formuojant SVV efektyvią aplinką reikia ypatingą dėmesį skirti verslininkiškos kultūros puoselėjimui, verslininkų ugdymui, reikėtų organizuoti praktinius seminarus bei mokymus, kuriuose dalyvautų verslo atstovai ir kuriuose būtų sprendžiamos realios problemos ir analizuojami sėkmingi ir nesėkmingi verslo pavyzdžiai. Valstybės vykdoma verslumo ugdymo politika turi būti orientuota į inovatyvumo, kūrybiškumo, iniciatyvumo, investicinių pajėgumų plėtojimą ir šalies konkurencingumą užtikrinančioms įmonėms palankios ir efektyvios verslo aplinkos kūrimą: skiriant daugiau dėmesio ir lėšų švietimo sistemai tobulinti, ir ugdanti intelektualią, kūrybišką, verslininkišką jaunąją kartą, o taipogi sudarant sąlygas labai mažoms ir mažoms įmonėms bei fiziniams asmenims pradėti savo verslą, taip pat socialinėms įmonėms plėtoti savo verslą, taip skatinanti verslumą ir savarankišką užimtumą.

- Didinti veiklos efektyvumą. Jeigu verslas – efektyvios veiklos forma, tai verslumas – yra gebėjimas efektyviai veikti. Šis gebėjimas šiuolaikinėje visuomenėje tampa kas kart svarbesniu, nes šiuolaikinei visuomenei nuolat tobulėjant pačiai, privalu tobulinti ir savo aplinką. Todėl tik tobulindami savo gebėjimus veikti geriau, efektyviau, rezultatyviau galime paspartinti pajamų ir gyvenimo kokybės rezultatus. Būtina spartinti SVV plėtrą ir verslo efektyvumo kilimą Lietuvoje, skatinti visus šalies gyventojus kelti savo fiansinį išprusimą, efektyvesnės veiklos vadybinius ir verslumo gebėjimus. Taigi labai yra svarbu efektyvia veikla nuolat didinti SVV generuojamą vertę ir, atsakingai ja dalintis su sistemos dalyviais, gerinti visos visuomenės gyvenimo kokybę.

- Gerinti finansinę paramą SVV subjektams. Pagrindiniai verslo plėtros prioritetai – palengvinti SVV prieigą prie finansų, ypač mikro-kreditų, rizikos kapitalo, plėtros finansavimo ir sukurti teisinę ir verslo aplinką palaikančią atsiskaitymą laiku atliekant komercinius pavedimus, visokeriopai remti SVV, skatinti ne tik naujų įmonių steigimą, bet ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jau veikiančioms, supaprastinti ir paspartinti ES struktūrinės paramos administravimą. Siekiant skatinti SVV įmonių plėtrą ir jų gyvybingumą įgyvendinamos naujos finansinės paramos formos, daug dėmesio skiriama viešosioms paslaugoms verslo kokybei užtikrinti. SVĮ, siekdamos išorinio finansavimo, susiduria su specifinėmis problemomis ir tai stabdo šių įmonių plėtrą. Valstybės finansinė parama smulkaus ir vidutinio verslo subjektams turi būti gerai organizuota, turi buti numatomos ir laiku vykdomos ir pagrįstos priemonės, užtikrintas šių priemonių įgyvendinimo kompleksiškumas, tęstinumas, atitiktis Europos Sąjungos valstybių ir valstybių, su kuriomis Lietuva yra sudariusi tarptautines sutartis, nuostatoms dėl valstybės pagalbos.

- Skatinti inovacijų ir technologijų naudojimą SVV. ES ir valstybės narės turi skatinti visas įmanomas SVV inovacijų galimybes ir formas. Turi būti skatinamas SVV investavimas į tyrimus ir MVĮ dalyvavimas paramos programose, tarptautiniuose tyrimuose, klasteriuose ir intelektinės nuosavybės apsaugojimo klausimuose. Taigi stiprėjanti tarptautinė konkurencija verčia įmones būti produktyvesnes, lankstesnes, efektyviau veikti, o tai galima pasiekti tik: siekiant sparčios technologijų kaitos, ieškant naujų vadybos ir veiklos organizavimo būdų diegiant produkto, proceso, organizacines ir kitų rūšių inovacijas. Stebėti ir analizuoti Lietuvos pažangą inovacijų srityje, organizuoti tyrimų, studijų ir apžvalgų rengimą yra būtina, kad Lietuvos verslininkai norėtų diegti naujas technologijas. Ryškėjančių plėtros tendencijų nepaisymas, mokslinių tyrimų ir inovacijų plėtros procesų stebėsenos nebuvimas gali privesti prie ilgalaikio šalies konkurencingumo smukimo. Taigi Lietuva kol kas nepasižymi aukštomis technologijomis, tačiau į tai reikia žiūrėti kaip į naujas verslo galimybes ir tam sudaryti palankias teisines ir ekonomines sąlygas.

LITERATŪRA

1. Bartkus ir kt. Ruling over small and middle sized enterprises // Business options, problems and solutions concerning globalisation: 5th international scientific conference, Riga, 23 April, 2004 : proceedings. - ISBN 9984-766-05-5. - Riga, p. 31-38.

2. Gegieckienė L., Graikšienė, A. Verslumas, Vilnius: UAB Ciklonas, 2009, p. 124. - ISBN 978-955-880-24-0

3. **Andre´ van S. et. al.** The Effect of Entrepreneurial Activity on National Economic Growth // Small Business Economics 24: 311–321 , DOI 10.1007/s11187-005-1996-6 . - University of Maastricht, Max Planck Institute for Research into Economic Systems, 2005

4. Curran, J., Blackburn R.A. Researching the Small Enterprise // Sage Publications, -London, 2001

5. Štreimikienė D. ir kt. Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo įvertinimas // Ekonomika 2007, 80. - ISSN 1392-1258

6. **OECD** Promoting SMEs for Development: The Enabling Environment and Trade and Investment Capacity Building // 2nd OECD Conference of Ministers Responsible for Small and Medium-Sizedenterprises. - Istanbul, Turkey, 2004 -URL: http://www.oecd.org/dataoecd/6/7/31919278.pdf [žiūrėta 2010 11 05]

7. **Thurik R. and Wennekers S**. Entrepreneurship, small business and economic growth // Journal of Small Business and Enterprise Development ,Volume 11 . Number 1 . 2004 . pp. 140-149 .Emerald Group Publishing Limited . - ISSN 1462-6004

8. **Audretsch, D. B. , Zolton A.** Small firms and entrepreneurship: an east -west perspective // Cambridge university press, 1993

9. **Hossain** Constraints to SME Development in Bangladesh, in Job Opportunities and Business Support (JOBS) Program // Institutional Reform and the Informal Sector (IRIS), University of Maryland at College Park, 1998 – URL:

http://www.iris.umd.edu/download.aspx?ID=580c5484- [žiūrėta 2010 11 05]

10. **Williams S.**, VERSLO PRADŽIOS VADOVAS. – UAB"Verslo žinios"., 2007.

11. **Acs, Z. J. , Audretsch D. B.**, Innovation and technological change, in: Z. J. Acs and D. B. Audretsch (eds.), Handbook of Entrepreneurship Research. - Boston: Kluwer Academic Publishers, 2003, 55–79 p.

12. **Banham** B. Organisational Change in Small and Medium Sized Enterprises - A Regional Study: Dissertation, Doctor of Business Administration, Faculty of Business, University of Southern Queensland, 2005

13. **Svetikas A.** Verslo veiklos problemos ir perspektyvos Lietuvoje. - Tiltai, 2006,3 . - ISSN 1392-3137

14. **Oxford university** A conside dictionary of business. Berlin, 1990

15. **Jakutis A.** Smulkaus ir vidutinio verslo optimizavimas. - Tiltai, 2006, 1. - URL: http:vddb.library.lt [žiūrėta 2010 10 28]

16. **Statistikos departamentas** Smulkiu ir vidutiniu imoniu verslo salygos. - Vilnius, 2008. p. 7. - ISSN 1822-6000

17. **Kličius A.** Verslo raida: vingiai ir problemos // Filosofija, sociologija, 2001 Nr. 2. - ISSN 0235-7186

18. **Titarenko V.** Verslo salygos ir ju gerinimas Lietuvoje // Europos Technologijų platformų ir pramoninių klasterių nacionalinis biuras :taikomasis mokslinis tyrimas . -Vilnius, 2007

19. **Solnyškiniene J.** Verslumo raiskos teorines interpretacijos ir praktins neverslumo pasekmes: Lietuvos patirtis // Ekonomika ir vadyba, 2008.13. - ISSN 1822-6515

20. **Žukauskas S. R.** Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros strateginės kryptys // Viešoji politika ir administravimas, 2002, Nr1. - ISSN 1648-2603

21. **Banys R., Rudminaitis V., Grybenas V.** Smulkaus ir vidutinio plėtros kliūtys Lietuvoje, 2004 – URL: http://www.elibrary.lt/inf_res4.phtml?id=17261 [žiūrėta 2009.12.05]

22. **Jasinavičius R. ir kt.** Efektyviai smulkiojo ir vidutinio verslo veiklai Lietuvoje taikomų šakninių apribojimų nustatymas ir jų įveikimo strategija: Taikomasis mokslinis tyrimas/ Užsakovas: Lietuvos Respublikos ministerija. URL: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/studijos.php [žiūrėta 2009.12.01]

23. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtotės strategija. http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php?phrase_id=205496 [žiūrėta 2010.10.20]

24. **Sudžius V.** Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. - Kronta, Vilnius , 2001

25. **Mažylis L.** Paramos smulkiajam ir vidutiniam verslui administravimo Lietuvoje europinis kontekstas // Viešoji politika ir administravimas, 2006. - ISSN 1648-2603

26. **Komisijos komunikatas tarybai ir Europos parlamentui** Bendri veiksmai augimui ir užimtumui skatinti Bendrijos Lisabonos programa SEK(2005)981, Europos bendrijų komisija URL: http://ec.europa.eu

27. **Misiūnas A.** Verslo plėtros įtaka šalies ekonomikai, Vilnius, 2005. - URL: http://209.85.129.132/search?q=cache:cYUQeB24PYIJ:algmisiunas.home.mruni.lt/wp-content/uploads/2009/03/versloitakaekonomikai.doc+verslo+pletros+itaka+salies+ekonomikaiėcd=1ėhl=ltėct=clnkėgl=lt [žiūrėta 2009 12 20]

28. **R. Jasinavičius ir kt.** Nacionalinė darbdavių ugdymo programa, Vilnius, 2007

29. **Šimašius R**. Verslo aplinka Lietuvoje (pranesimo tezes AIESEC organizuotoje konferencijoje Lietuvos kompanijoms), 1998 . URL: http://www.Irinka.lt/pranesim/index.phtml [žiūrėta 2009 12 20]

30. **Pačėsa N.** Valstybės vaidmens ir įtakos, plėtojant smulkų ir vidutinį verslą, koregavimas. //Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2000.Nr. 15, p. 141–149.

31. **Jewell B.R**. Integruotos verslo studijos // The Baltic Press. - Vilnius, 2002

32. **Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė** Valstybinio audito ataskaita smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra. - Vilnius: Nr. VA-P-20-12-10 , 2010 m. gegužės 28 d.

33. **Giziene, V., Vasiliauskaite, A**. Evaluation Models of Investments to Education: Application Peculiarities.// Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics (2) (2007), p. 50-58.

34. **Bartkus E. V.** Smulkaus ir vidutinio verslo vadyba. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007. – ISBN 978-9986-19-979-6.

35. **Europos parlamento ir tarybos sprendimas** Nr. 1639/2006/EB dėl Konkurencingumo ir inovacijų bendrosios programos įsteigimo 2007–2013 m.-URL: http://www.ukmin.lt/lt/svv/doc/l_31020061109lt00150040.pdf [žiūrėta 2010 09 15]

36. **Garuckas R., Jatuliavičienė G.** Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos ir perspektyvos Lietuvos regionuose, 2005. URL: http://www.vtvk.lt/files/835.pdf [žiūrėta 2009-12-13]

37. **Jucevičius R.** Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) //Komplesinė studija KTU, Verslo strategijos institutas, VŠĮ, Žinių visuomenės institutas.- 2009

38. **Juozaitienė L., Staponkienė J.** Verslo ir vadybos įvadas: mokomoji knyga, 2003. – ISBN 9986–38–392–7.

39. **Keršienė R.** Konkurencingumo išsaugojimo veiksniai globalizacijos sąlygomis aspektas // Ekonomika ir vadyba: mokslo darbų žurnalas. – Kaunas: Kauno technikos universitetas, 2009.14, p. 819 - 824. - ISSN 1822-6515

40. **Lietuvos Respublikos Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas** Aktuali nuo 2008 01 01. 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935- URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=311296 [žiūrėta 2010 09 22].

41. **Lietuvos Respublikos ūkio ministerija** Parama verslui. http://www.ukmin.lt/lt/svv/parama/ [žiūrėta 2009 12 29].

42. **Lietuvos plėtros prioritetu 2014-2020 m.** Europos Sąjungos strukturinės paramos panaudojimo laikotarpiu vertinimas 2009 m. balandžio 22 d. - URL: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2008MVP/20142020_santrauka_090414.pdf [žiūrėta 2010 11 19]

43. **Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės** Smulkių ir vidutinių įmonių verslo sąlygos. - URL: www.stat.gov.lt [žiūrėta 2010 10 17]

44. **Vilkė R., Bernatonytė D.** Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo užsienio prekybos sąlygų pokyčiai europinės integracijos kontekste // Ekonomika ir vadyba: mokslo darbų žurnalas. – Kaunas: Kauno technikos universitetas, 2009.14, p. 1037 - 1043. - ISSN 1822-6515

45. **Vasauskaitė J., Krušinskas R.** Technologijų gyvavimo ciklo ir strateginių sprendimų sąveika įmonės konkurencingumo užtikrinimui // Ekonomika ir vadyba: mokslo darbų žurnalas. – Kaunas: Kauno technikos universitetas, 2009.14, p. 1009 - 1019. - ISSN 1822-6515

46. **Ūkio ministerijos 2009–2011-ųjų metų strateginis veiklos planas** -URL: http://www.ukmin.lt/lt/veikla/stratplanas/doc09/1a-forma.doc [žiūrėta 2010 06 25]

47. **Europos Komisijos rekomendacijos dėl mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo** 96/280/EB ir 2003/361/EB. -URL: http://www.europa.eu.int [žiūrėta 2010 05 26]

48. **Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programa.** - URL: www.lepa.lt/lt/InvesticijuSkatinimo2008- 2013MetuPrograma.html [žiūrėta 2010 03 04]

49. **Jasinavičius, R.** (2006). Žmogiškųjų išteklių reikšmė Lietuvos ekonomikos plėtrai. Tarptautinės mokslinės konferencijos „Lietuvos ekonomikos konkurencingumas globalioje ekonomikoje: iššūkiai, pavojai, galimybės. Slovėnijos ir Lietuvos praktiniai pavyzdžiai“ pranešimų medžiaga. -URL: http://www.klasteriai.lt/?ii=362 Žiūrėta [2009 12 22]

50. **Kučinskienė M. ir kt.** Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo analizė Europos Sąjungos kontekste. //Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2007.42

51. **Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas**. www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238716&Condition2= [žiūrėta 2009 10 09]

52. **Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=238716 [žiūrėta 2010 08 17]

53. **Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija.** http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php [žiūrėta 2010 08 06]

54. **Mačerinskienė I. ir kt.** Smulkaus ir vidutinio verslo išorinio finansavimo šaltiniai // Socialiniai mokslai / Kauno technologijos universitetas. ISSN 1392-0758. 2002, nr. 2(34). p. 35-

55. **Melnikas B.** Žinių ekonomika: kūrimo perspektyvos Europos Sąjungos plėtros sąlygomis,ekonomika // Ekonomika. Mokslo darbai. 2000, Nr. 46, p. 63-75). - ISSN 1392-1258

56. **Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa.** http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=266311&p_query=Nacionalin%C4%97%20Lisabonos%20strategijos%20%C4%AFgyvendinimo%20programa [žiūrėta 2010-04-12]

57. **Samoška M.** Verslo sąlygų palankumo vertinimo problema. Mokslas – Lietuvos ateitis. Verslas XXI amžiuje, 2009

58. **Stripeikis, O., Žukauskas, P.** Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvos ir ES rinkose // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai- Kaunas, VDU, Nr. 31, 2004. 209-227 p.

59. **Sūdžius, V.** Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. //Vilnius: Kronta, 2001. 287 p.

60. **Štreimikienė D. Ir kt.** Paramos smulkiam ir vidutiniam verslui efektyvumo vertinimas.// Ekonomika, psl. 19. 2007, 80

61. **Europos Komisija** Profesinis rengimas ir verslumas// Geriausios tvarkos projektas. Įmonių ir pramonės generalinis direktoratas, MVĮ konkurencingumo skatinimas, Verslumas,

Ekspertų grupės galutinė ataskaita,2009 -URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/index_en.htm [žiūrėta 2010-04-12]

62. Barkauskas V. Intelektualaus kapitalo įtaka įmonių konkurencingumui//Ekonomika ir vadyba, 2009. 14 - ISSN 1822-6515

63. **LR vyriausybė** Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 programa//Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 2 d. nutarimu Nr. 339 - URL:www.ukmin.lt

64. **Europos Komisija** Įmonių ir pramonės generalinis direktoratas. - URL: http://ec.europa.eu/enterprise/sme/policy_lt.htm

65. **Nacionalinės plėtros institutas** Ar pakankamas dėmesys skiriamas smulkiam ir vidutiniam verslui. - URL:http://www.npi.lt/site/Failai/File/EEK_SVV_galutine_ilga.doc - [žiūrėta 2010 03 15]

66. **Matkevičienė R.** Verslo organizacijos informacinės aplinkos tyrimas //Informacijos mokslai, p. 58-69, 2007 41. - ISSN 1392–0561. - URL: www.ceeol.com [žiūrėta 2010-01-14]

71. **Ruževičius J.** Kokybės vadybos ir žinių vadybos sąsajų tyrimas// Informacijos mokslai, 2005 . - ISSN 1392–0561

72. Barkauskas V. Intelektualaus kapitalo įtaka įmonių konkurencingumui // Ekonomika ir vadyba , 2009. 14 . - ISSN 1822-6515

73. **Ulvidienė E, Bučienė R.** Jaunimo vertybinių nuostatų ir verslumo analizė // Vilniaus universitetas, Ekonomikos fakultetas, Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija . ISSN 2029-2805 (print)/ISSN 2029-2813 -URL:http://www.leda.lt

74. **Uziene L**. Model of Organization's Intellectual Capital Measurement // Inzinerine

Ekonomika, 21(2), 2010. -151-159 p.

75. **Julija Žutautienė** Verslo ekonomika. - Klaipėdos universiteto leidykla, 2007 UDK 658(075.8) . - ISBN 978-9955-18-188-0

76. **World Economic Forum** The Global Competitiveness Report, 2009-2010 -URL: www.weforum.org/issues/global-competitiveness

76. **World Bank** Ease of Doing business. 2011. -URL:http://www.doingbusiness.org/

77. **World Economic Forum** The Global Competitiveness Report. - Geneva, Switzerland , 2010. - ISBN-13: 978-92-95044-87-6; - ISBN-10: 92-95044-87-8. -URL: www.weforum.org/issues/global-competitiveness

78. **Kindsfaterienė K,** Organizacijos ūkinės veiklos ekonominis vertinimas. - Ekonomika ir vadyba, 2008.13 . - ISSN 1822-6515

79. **Gronskas V.** Verslas , pseudoverslas ir antiverslas. - Kaunas, Aušra. 1995

80. **Keith R. McFarland** Bendrovės persilaužimas . Kaip eilinės bendrovės tampa įspūdingomis žaidėjomis. - Verslo žinios, 2009. - ISBN 978-9955-460-94-7

81. **Ridderstrale J., Wilcox M.** Energingesnės bendrovės link. Kaip vadovai įgyvendina pokyčius. - Verslo žinios, 2008.- ISBN 978-9955-460-86-2

82. **Simon H.** XXI amžiaus nematomi čempionai. Nežinomų pasaulinės rinkos lyderių sėkmės strategijos, 2009. - ISBN 978-9955-460-91-6

83. **Cox et al.** The Theory of Constraints Handbook, New York, McGraw-Hill, 2010

84. **Goldratt E. M.** The Choice, Great Barrington, MA, The North River Press, 2008

85. **Schultz Theodore W.** Investavimas į žmones //Gyventojų kokybės ekonomika. Vilnius, Eugrimas, 1998

86. **Komisijos komunikatas tarybai** Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant.// Europos parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Briuselis, 2006

87. **Jasinavičius R**. Verslumas – šalies ekonomikos augimo rodiklis // Business and exhibition, 2006

88. **Worthington J., Britton C.** The Business Environment. - Pearson Education Limited, UK, 2006

89. **Palčiauskienė R., Virketytė R.** Verslumo skatinimas kaip viena iš pagrindinių ekonomikos potencialo stiprinimo krypčių. -Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija, 2009 . - ISSN 2029-2805 ISSN 2029-2813 -URL: http://www.leda.lt [žiūrėta 2010-01-14]

90. **Sodžiutė L.** Verslumo ugdymas aukštojo mokslo sistemoje: taikomų metodų vertinimas bei Lietuvoje vykdomų verslumo projektų patirties apžvalga. -Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija, 2009 . - ISSN 2029-2805 ISSN 2029-2813 -URL: http://www.leda.lt [žiūrėta 2010-01-14]

91. **Simoneit G.** Verslumo ugdymas Klaipėdos verslo ir technologijų kolegijos technologijų fakulteto inžinerinių mokslų srityse. - Lietuvos ekonomikos dėstytojų asociacija, 2009. - ISSN 2029-2805 ISSN 2029-2813- URL:http://www.leda.lt. [žiūrėta 2010-01-14]

92. **Ligita Smagurauskienė** Finansinė verslo skatinimo programa Lietuvoje. - Annales Geographicae 42(1-2) t., 2009 . - ISSN 1822-6701

93. **Europos komisija** Small Business Act, 2008

-URL:http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm [žiūrėta 2010-01-14]

94. **Lietuvos statistikos departamentas** Lietuvos statistikos darbai: Lietuvos konkurencingumas statistikos veidrodyje, 2009. - URL: www.stat.gov.lt [žiūrėta 2010-01-14]

95. Kew J. , Stredwick J. Business environment. - Managing in a strategic context, 2005

96. **Worthington J., Britton C.** The Business Environment. Pearson Education Limited, UK, 2006

97. **Juozaitienė L., Staponkienė J.** Verslo ir vadybos įvadas: mokomoji knyga, 2003 – ISBN 9986–38–392–7.

98. **Puškorius S.** Bendradarbiavimo efektyvumo vertinimas // Šiuolaikinės tarporganizacinės sąveikos formos viešajame sektoriuje / Redaktoriai: S. Puškorius (atsakingasis), A. G. Raišienė. – Vilnius: Mykolo Romerio uni- versitetas, 2006, p. 9–14. – ISBN 9955-19-044-2

99. **EU Commission of the European communities** Green Paper Entrepreneurship in Europe. 2006 -URL :http://www.smallbusiness. outreach.ou.edu/ teleconference /green_paper_final_en.pdf [žiūrėta 2010 01 20].

100. **Wilken, P. H.** Entrepreneurship. - A Comparative and Historical Study. - Norwood, New Jersey: Ablex,1979

101. **Jennings, P., Beaver, G.** The performance and competitive advantage of small firms: a management perspective.// International Small Business Journal, Vol. 15 No.2. ,1997

102. **Župerka A.** Smulkių ir vidutinių Lietuvos verslo organizacijų verslumą sąlygojančių aplinkos veiksnių analizė// Vadyba :Journal of Management, Vol. 14, No. 2 2009. -ISSN

1648-7974

103. **Kotelnikov V.** Business Environment / / - U R L : http://www.1000ventures.com/business_guide/business_environment.html [žiūrėta 2010-04-14]

104. **Vaitkevičius, S.** Application of Strategic Management Tools in Lithuania: Managers Knowledge and Experience// Inzinerine Ekonomika - Engineering Economics(4), 2007, p.70-77.

105. **Дракер, П.** Управление, направление на результаты. - Технологическая школа бизнеса, 1994

106. **Melnikas ir kt.** Innovations. Business, management, consultation. - Lithuania innovation center, 2002

107. **Goldratt M. E.** Tikslas II: sėkmė priklauso ne nuo laimės. - Vilnius, 2004, 284 p. - ISNBN 9949-10-535-8

108. **Goldratt M. E et al.** Tikslas III. Būtina, bet nepakankama. Vilnius, 2003. 282 p. . - ISBN 9949–10–162

109. **Goldratt M. E., Fox E. R.** Lenktynės. Vilnius, 2004. 360 p.. - ISBN 9949–10–693–1

110. **Cagliano R. et al.** Small firms under Micrscope: international differences in production / operations management practices and performance // Integrated Manufacturing Systems, Vol. 12 No., 2001

111. **Pratten C.** The Competetitiveness of Small Firms // Cambridge University Press, Cambridge, 1991

112. **McMahon R.G.P.** Growth and performance of manufacturing SMEs: The influence of financial management characteristics // International Small Business Journal, Issue 19, Vol. 3., 2001, p. 10-28

113. **EU** Think Small First -URL:http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm [žiūrėta 2010-04-14]

114. **Hill E. W., Brennan J. F.** A Methodology for Identifying the Drivers of Industrial Clusters: The Foundation of Regional Competitive Advantage //Economic Development Quarterly, Feb 2000.

115. **Dvarionas D**. Socialinio verslo prielaidos Lietuvoje. -Socialinės ekonomikos institutas, 2004

116. **Edvinsson L. , Malone M.** Intellectual Capital. - Harper Collins, New York, NY. ,1997

117. **Corbett T.** Pralaidumo apskaita //Toc valdymo apskaitos sistema. - Vilnius, 2005. - ISBN 9955-9682-4-9

118. **Bontis N. , Fitz-enz J.** Intellectual capital ROI: a causal map of human capital antecedents and consequents // Journal of Intellectual Capital, Vol. 3 No. 3, (2002),p. 223-47.

119. **Sveiby, K.E.** A knowledge-based theory of the firm to guide in strategic formulation// Journal of Intellectual Capital, Vol. 2 No. 4,(2001, p. 344-58.

120. **Bagdanavičius J.** Žmogiškasis kapitalas Mokymo metodinė priemonė . - Vilniaus pedagoginis universitetas, ekonomikos katedra, 2001. - ISBN 9955-516-11-9.

121. **Скаржинский М. И.** Роль нефизического капитала в социально-экономическом

прогресе. - Социокультурная динамика в период станопротиворечия, приоритеты, с. 163-167, Москва, , 1998

122. **Goldratt E.** Strategy and Tactics . -URL: http://www.vancouver.wsu.edu/fac/holt/em534/Goldratt/Strategic-Tactic.htm

123. **Gerber E. M.** Verslo mitas. - Kaunas, 2006, 260 p. - ISBN 9955-599-32-4

Karlienė L. Lietuvos verslo efektyvumo didinimo problemos ir perspektyvos/ Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Jasinavičius. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. - 89 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamąjame darbe įvertinta smulkaus ir vidutinio verslo reikšmė šalies ekonomikai, verslo plėtros galimybės, iškeltos efektyvumo didinimo problemos, atskleistos esminės priežastys kliudančios auginti pridėtinę vertę šalyje bei pateikti siūlymai verslo efektyvumui padidinti. Pirmoje dalyje aprašoma smulkaus ir vidutinio verslo subjektų samprata, verslo aplinkos samprata, jo reikšmė šalies ekonomikai. Antroje dalyje atlikta Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo situacijos analizė. Trečioje dalyje įvertinti verslo efektyvumo didinimą įtakojantys veiksniai. Ketvirtoje dalyje aprašoma smulkaus ir vidutinio verslo tyrimo metodologija ir analizuojami tyrimo metu gauti duomenys, taikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas sudaromi Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir Pažangos ateities medžiai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumo didinimo kryptys.

Pagrindiniai žodžiai: smulkus ir vidutinis verslas, efektyvumas, pridėtinė vertė, ugdymas, intelektualus kapitalas.

Karlienė L. Problems and prospects of small-sized and middle-sized business efficiency improvement in Lithuania/Business property economics final paper for master's degree. Tutor – senior lecturer Dr. R. Jasinavičius. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of economics and finance management, 2011. - 89 p.

ANNOTATION

The final paper for Master's degree assesses the significance of small-sized and middle-sized business to the economy of the country, opportunities to expand business, sets forth the problems related to the improvement of the efficiency, reveals the essential reasons hindering the development of added value in the country as well as presents the offers to improve business efficiency. The first part covers the notion of middle-sized and small-sized business entities and its significance to the economy of the country. The analysis of middle-sized and small-sized business situation in Lithuania is provided in the second part. The third part evaluates the factors affecting the improvement of business efficiency. The fourth part describes in detail the methodology of small-sized and middle-sized business analysis, investigates the data received during the research, as well as presents the trees of Lithuania's small-sized and middle-sized business Real presence limitations and Progress future through the application of limitation theory modern techniques. The final part of the paper lays the conclusions and guidelines to improve small-sized and middle-sized business efficiency.

Essential expressions: small-sized and middle-sized business, efficiency, added value, education, intellectual capital.

Karlienė L. Lietuvos verslo efektyvumo didinimo problemos ir perspektyvos/ Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. R. Jasinavičius. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2011. - 89 p.

SANTRAUKA

Smulkių ir vidutinių įmonių steigimasis ir jų efektyvios veiklos skatinimas yra Lietuvos ekonomikos augimo pagrindas ir vienas iš svarbiausių pridėtinės vertės, gyvenimo kokybės ir gerovės, darbo vietų kūrimo ir verslo plėtros šaltinių. Siekiant patrauklių verslo plėtros sąlygų Lietuvoje, labai svarbu apsibrėžti aiškius prioritetus ir šalies plėtros strategijas ir priemones, spręsti verslo efektyvumo didinimo problemas, skatinti auginti pridėtinę vertę šalyje per sėkmingų subjektų skaičių didėjimą, formuoti patrauklų šalies įvaizdį bei skatinti efektyvesnį bendradarbiavimą tarp valdžios, verslo, mokslo organizacijų.

Tyrimo problema. Kokios kliūtys ir barjerai trukdo dinamiško, konkurencingo ir efektyvaus SVV plėtrai, kokie veiksniai ir priemonės akivaizdžiai pagerintų SVV veiklos efektyvumą ir plėtrą?

Tyrimo objektas – smulkioms ir vidutinėms įmonėms vystytis skatinantys bei trukdantys veiksniai.

Tyrimo tikslas - Įvertinti Lietuvos verslo efektyvumo didinimo kliūtis ir priemones, atskleisti esmines priežastis kliudančias auginti pridėtinę vertę šalyje.

Tyrimo uždaviniai : įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo įtaką šalies ekonomikai; išanalizuoti Lietuvos esamą SVV būklę - kliūtis trukdančias smulkių ir vidutinių įmonių sektoriui efektyviai plėtotis; įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo plėtros Lietuvoje galimybes; sudaryti Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir Pažangos ateities medžius (taikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas); pagal pasirinktą ir aprašytą tyrimo metodologiją atlikti smulkaus ir vidutinio verslo tyrimą ir pateikti išvadas efektyvumui padidinti.

Tyrimo hipotezė: Šalies teisinė aplinka ir motyvacinės priemonės neužtikrina pakankamų sąlygų SVV efektyviai plėtrai ir užimtumui garantuoti.

Tyrimo metodai : loginė analizė, lyginamoji analizė, mokslinės literatūros sisteminė analizė, statistinių duomenų analizė, teisinių dokumentų analizė, atlikto sociologinio tyrimo (anketinės apklausos) duomenų analizė.

Įvertinus smulkaus ir vidutinio verslo įtaką šalies ekonomikai ir verslo efektyvumo didinimą įtakojančius veiksnius, atlikus Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo situacijos analizę, pritaikant moderniąsias apribojimų teorijos metodikas sudaryti Lietuvos SVV Realios dabarties apribojimų ir Pažangos ateities medžiai. Atlikus teorinės ir praktinės dalies analizę paaiškėjo, jog šalies teisinė

aplinka ir motyvacinės priemonės yra nepalankios efektyviai verslo plėtrai ir neužtikrina pakankamų sąlygų pridėtinės vertės didinimui garantuoti. Reminatis tyrimo rezultatais - pasiūlyta gerinti ekonominę ir teisinę aplinką, mažinti mokestinę naštą, skatinti ir ugdyti verslumą, gerinti veiklos efektyvumą, tobulinti finansinę paramą SVV subjektams, skatinti inovacijų ir technologijų naudojimą.

Karlienė L. Problems and prospects of small-sized and middle-sized business efficiency improvement in Lithuania/Business property economics final paper for master's degree. Tutor – senior lecturer Dr. R. Jasinavičius. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of economics and finance management, 2011. - 89 p.

SUMMARY

Small-sized and middle-sized business establishment and the encouragement of their efficient operation is the basis of Lithuanian economy growth and one of the most important sources to create added value, living quality and well-being, job vacancies as well as to develop business. In order to pursue favorable conditions to expand business in Lithuania, it is crucial to set clear priorities, country's development strategies and means, solve the problems related to business efficiency improvement, stimulate to grow added value in the country through the increase of the number in successful entities, form an attractive image of the country as well as encourage a more efficient collaboration among the authorities, business and educational organizations.

The problem of the research. What are the obstacles and barriers disrupting the development of dynamic, competitive and efficient small-sized and middle-sized business? Which factors and means would apparently improve the efficiency and development of small-sized and middle-sized business?

The object of the research– the factors stimulating or hindering the development of small-sized and middle-sized businesses.

The aim of the research – to evaluate the obstacles and means of Lithuanian business efficiency improvement, to reveal the essential reasons harassing to create added value in the country.

The objectives of the research: to assess the impact of small-sized and middle-sized business on the economy of the country; to analyze the current state of small-sized and middle-sized business in Lithuania – the obstacles harassing the efficient development of small-sized and middle-sized business sectors; estimate the opportunities for small-sized and middle-sized business development in Lithuania; compose the trees of Lithuania's small-sized and middle-sized business Real presence limitations and Progress future (applying limitation theory modern techniques); on the basis of selected and described research methodology perform the analysis of small-sized and middle-sized business as well as provide conclusions on how to improve the efficiency.

The hypothesis of the research – The legal environment and motivation methods in the country do not guarantee sufficient conditions to efficiently develop small-sized and middle-sized business or increase the employment.

The methods of the research: logical analysis, comparative analysis, scientific literature systematic analysis, statistical data analysis, legal documents analysis, analysis of performed

sociological research (survey form) data.

Having evaluated the impact of small-sized and middle-sized business on the economy of the country and factors influencing business efficiency improvement, as well as having performed the research of the situation in the scope of small-sized and middle-sized business in Lithuania, the essential reasons harassing the growth of added value in the country were revealed and the trees of Lithuania's small-sized and middle-sized business Real presence limitations and Progress future (applying limitation theory modern techniques) were created. Having accomplished the analysis of both theoretical and practical part, it was proposed to enhance economic and legal environment, reduce tax burden, stimulate and educate entrepreneurship, improve the efficiency of the activity, enhance financial support for small-sized and middle-sized business entities, stimulate the utilization of innovations and technologies.

PRIEDAS

KLAUSIMAI APIE VERSLO ĮTAKĄ ŽMONIŲ GYVENIMUI LIETUVOJE

Jūsų darbovietė **Pareigos** **Darbo stažas**

1. Kokį indėlį visuomenės gyvenimo kokybei daro verslas Lietuvoje?

2. Kodėl vidutiniai atlyginimai Lietuvos versle ir viešajame sektoriuje yra tokie maži ir kokiu būdu juos galima pakelti?

3. Kodėl mūsų šalies darbo vietų efektyvumas pagal sukuriamas pajamas kelis kartus mažesnis nei Vakarų Europoje? Ar tai nėra esminė specialistų emigracijos priežastimi?

4. Įvardinkite sėkmingo ir konkurencingo verslo matavimo (vertinimo) rodiklius.

5. Kokio pagrindinio tikslo siekia Lietuvos verslo įmonės?

6. Kokią misiją atlieka Lietuvos verslo įmonės?

7. Kokiomis vertybėmis vadovaujasi (turi vadovautis) sėkmingas verslas Lietuvoje?

8. Kas labiausiai trukdo pradėti nuosavą verslą Lietuvoje?

9. Kokios kliūtys ir barjerai trukdo konkurencingo ir efektyvaus SVV plėtrai?

10. Kokios, Jūsų manymu,valstybės visuomenės motyvacinės priemonės /paskatos/ skatinančiai įtakotų verslo kūrimąsi ir vystymąsi Lietuvoje?

11. Kas konkrečiai galėtų paskatinti individualios veiklos galimybes? Kokie veiksniai ir priemonės (metodai ir būdai) akivaizdžiai pagerintų SVV veiklos efektyvumą ir plėtrą?

12. Kodėl Lietuvoje darbdavių procentas vienas iš mažiausių ES ir kodėl jis neauga?

13. Kur ir kokiu būdu savo kompetencijas įgyja Lietuvos darbdaviai?

14. Kodėl Lietuvos Švietimo sistema ruošia tik specialistus – darbgavius, ir visai ignoruoja darbdavių ruošimą ir lavinimą?

15. Kaip, Jūsų nuomone, keisis veikiančių SVV įmonių skaičius Lietuvoje per artimiausius 10 metų?

Nuoširdžiai dėkojame už atsakymus.